



ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TELAFER TÜRKMENLERİNİN 2014 YILI
SONRASINDA ANKARA'YA DÜZENSİZ GÖÇÜ VE
KARŞILAŞTIKLARI SOSYAL SORUNLAR

Merve KARTAL

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Banu METİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
SOSYAL POLİTİKA BİLİM DALI

EKİM- 2019



**TELAFER TÜRKMENLERİNİN 2014 YILI SONRASINDA ANKARA'YA
DÜZENSİZ GÖÇÜ VE KARŞILAŞTIKLARI SOSYAL SORUNLARI**

Merve KARTAL

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ ANABİLİM DALI
SOSYAL POLİTİKA BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

EKİM 2019

Merve KARTAL tarafından hazırlanan "Telafer Türkmenlerinin 2014 Yılı Sonrasında Ankara'ya Düzensiz Göçü ve Sosyal Sorunlar" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY~~ ~~ÇOKLUĞU~~ ile Hacı Bayram Veli Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalında Sosyal Politika Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Banu METİN

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

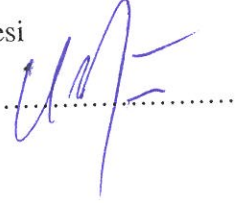
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~



Başkan: Doç. Dr. Mehmet Merve ÖZAYDIN

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~



Üye: Dr. Öğr. Üyesi Volkan IŞIK

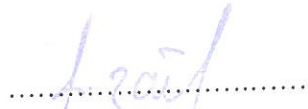
Pazarlama ve Reklamcılık, Hacettepe Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/~~onaylamıyorum~~



Tez Savunma Tarihi: 22/10/2019

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.



Prof. Dr. Figen ZAİF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Merve KARTAL
22.10.2019

Telafer Türkmenlerinin 2014 Yılı Sonrasında Ankara'ya Düzensiz Göçü ve Karşılaştıkları Sosyal Sorunlar

Yüksek Lisans Tezi

Merve KARTAL

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ekim 2019

ÖZET

Basit tanımıyla bir yerden başka bir yere gitmek olan göç olgusunun, insanlık tarihi kadar eski olduğu bilinmektedir. Irak Türkmenleri Irak Devleti kurulduğu günden itibaren yaşadıkları baskı ve zulümler neticesinde sürekli göç etmişlerdir. Son olarak IŞİD (Irak ve Şam İslam Devleti)'in 2014 yılında Telafer şehrini işgal etmesi üzerine Telafer'den on binlerce sivil Türkmen Türkiye'ye göç etmiştir. İlgili çalışma Telafer Türkmenlerinin kitlesel olarak geldikleri son göç olan 2014 yılı ve devamında Türkiye'ye gerçekleşen göçü sonrasındaki sosyal sorunlarını kapsamaktadır. Birinci bölümünde kavramsal olarak göçün ele alındığı çalışmada, göçün teorik çerçevesine yer verilmiş, Türkiye'deki ve dünyadaki düzensiz göçler ele alınmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde Irak Türkmenlerinin göç tarihine ve göç tercihlerine etkili olan olaylara yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde; düzensiz göçün ve kitlesel sığınmanın hukuksal çerçevesi incelenmiştir. Ayrıca gerçekleşen bu göç sonrasında Türkiye'ye gelen Telafer Türkmenleri ile ilgilenen derneklere yer verilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise; Telafer Türkmenleri'nin Türkiye'ye geldikten sonraki yaşam şartları ve eğitim, sağlık, barınma gibi temel haklara ulaşmaları incelenmektedir. Bu inceleme için 381 Telafer Türkmeni ile nitel bir yöntem olan alan araştırması yapılarak veri elde edilmiştir. Araştırma sonucunda Türkmenlerin göç ettikleri ilk dönemlere oranla durumları düzelmiş olmasına rağmen en büyük sosyal sorunlarının hala yoksulluk olduğu tespit edilmiştir. Savaşın erkek nüfusuna negatif etkisinden dolayı Türkiye'ye gelen göçmenlerin büyük kısmının kadın olduğu görülmüş ve kadınların da kültürel anlamda çalışma yaşamına katılmaya sıcak bakmamasından kaynaklı olarak çalışan göçmen sayısının çok düşük olduğu tespit edilmiştir. Çalışanların ise çok büyük bir kısmının sigortasız çalıştığı sonucuna ulaşılmıştır. Göçmen çocukların eğitime erişimi üzerinde yapılan çalışmada ise büyük oranda erişimin sağlandığı tespit edilmiştir. Türkiye'nin göç ve yoksulluk arasındaki korelasyonu daha yakından incelemesi ve yoksullukla mücadelede sosyal politika araçlarına daha çok yer vermesi gerekmektedir.

Bilim Kodu : 113505

Anahtar Kelimeler : Irak Türkmenleri, göç, sosyal sorunlar, yoksulluk, işsizlik

Sayfa Adedi : 126

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Banu METİN

The Unsteady Migration of Tal Afar Turkmens After 2014 and the Social Problems
They Have Encountered

M. Sc. Thesis

Merve KARTAL

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY

October 2019

ABSTRACT

It is known that the migration fact, which simply means moving from one place to another, is as old as the human history. Iraqi Turkmens have consistently migrated due to the pressures and persecutions they have experienced since the very day Iraq was established. In the last time, tens of thousands of civilian Turkmens migrated to Turkey from Tal Afar after ISIS (Islamic State of Iraq and Syria) invaded the city in 2014. This study comprehends the year 2014 that was the last mass-migration Tal Afar Turkmens came to Turkey with and their subsequent social problems. In the first part of the study that conceptually deals with migration, the theoretical aspect of migration has been pointed out, and the irregular migrations in Turkey as well as in the world have been discussed. In the second part of the study, the migration history of Iraqi Turkmens and the events that have affected their migration preferences have been pointed out. In the third part of the study, the legal frameworks of irregular migration and mass asylum have been analyzed. Moreover, the associations that have dealt with Tal Afar Turkmens who have come to Turkey after this migration have been mentioned. In the last part of the study, Tal Afar Turkmens' living conditions and their access to fundamental rights such as education, sanitary and accommodation after coming to Turkey have been viewed. The data for this study has been obtained by doing field research with 381 Tal Afar Turkmens, which is a qualitative method. As the result of the study, it has been established that even though their conditions have become comparatively better than they were during the first times Turkmens migrated, their biggest social problem is still poverty. It has been noticed that a big proportion of the immigrants are women due to the negative effect of the war on men and that the number of employed immigrants is quite low because of the fact that women are not desirous of working in terms of their culture. It has also been figured out that most of the ones who work do not have insurance. In the study made on the access of the immigrant children to education, it has been revealed that a great number of access have been provided. Turkey needs to examine the correlation between migration and poverty more deeply and give more place to the tools of social politics in struggle with poverty.

Science Code : 113505

Key Words : Iraqi Turkmens, migration, social problems, poverty, unemployment

Page Number : 126

Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Banu METİN

TEŞEKKÜR

Bu tez; yaşadıkları coğrafyada sürekli olarak kaos ve ölüm ile karşı karşıya kalarak asimilasyon ve sindirme politikalarına rağmen dik duruşlarından ödün vermeyen ve bu uğurda şehit olan Irak Türkmenlerine armağan edilmiştir.

Tezin başlangıç ve hazırlanış sürecinde tezin kurgulanmasına ve şekillenmesine yardımcı olan, tezin yazılış sürecinde üniversitedeki görevinden ayrılarak YÖK Denetleme Kurulu Üyesi olmasına karşın desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen Prof. Dr. Eyüp BEDİR'e şükranlarımı sunuyorum. Tezin yazılış ve bitiriliş sürecine zamanından feragat ederek yaptığı akademik ve fikri katkılarından dolayı danışmanım Doç. Dr. Banu METİN'e, hem nitel hem de nicel araştırmalarımda yardımlarını esirgemeyen Türk Ocakları Genel Sekreter Yardımcısı Mustafa Asım MUTLU'ya ve fikri yol göstericiliğinden dolayı Anadolu Göçmen ve Mültecilerle Dayanışma Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Hüseyin Raşit YILMAZ'a teşekkürlerimi sunarım.

Alan araştırmam sürecinde başında bulunduğu deponun kapılarını açarak, gelen sığınmacılarla görüşmemize yardımcı olan Telafer Türkmenleri yardım gönüllüsü Haydar Ali ŞEYH'e, benimle birlikte sığınmacıların ev ve dükkanlarını tek tek gezerek araştırmamı yapmama yardımcı olan Saat GÜNDÜZ'e, IŞİD'e dair verdiği akademik bilgilerden dolayı Emre KARTAL'a ve tüm araştırmam boyunca sıkılmadan bana zaman ayırarak güler yüzlerini esirgemeyen tüm Telaferlilere teşekkürlerimi borç bilirim.

Eğitim hayatıma sonsuz destek veren ve kararlarımı her zaman saygı duyarak hep arkamda duran annem Vasfiye TOSUNCUK ve babam Ziya TOSUNCUK'a teşekkür ediyor ve minnetlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ: KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Kavramlar	6
1.1.1. Düzenli Göç, Düzensiz Göç, Mekik Göçü, Ulusal ve Uluslararası Göç	6
1.1.2. Mülteci, Sığınmacı, İnsan Ticareti, İnsan Kaçakçılığı	9
1.1.3. Düzensiz Göç İle Alakalı Kavramlar	12
1.2. Düzensiz Göçün Kuramsal Açıklamaları	17
1.2.1. Ekonomik Göç Teorileri	17
1.2.2. Tarihsel – Yapısalcı Yaklaşım	20
1.2.3. Göç Sistemleri Teorisi ve Disiplinler Arası Yeni Bir Yaklaşım Eğilimi	21
1.2.4. Ulus-aşırı Teorik Yaklaşım.....	22
1.3. Dünya’da ve Türkiye’de Düzensiz Göçler	23
1.3.1. Dünyada Düzensiz Göçler	23
1.3.2. Türkiye’de Düzensiz Göçler	26

İKİNCİ BÖLÜM**İRAK TÜRKMENLERİ**

2.1. Irak'ta Türkmen Nüfusunun Yerleşim Alanları	29
2.2. Irak Türkmenlerinin Göç Tarihi	32
2.2.1. İlk Yerleşmeler ve Osmanlı Hakimiyeti Süreci	32
2.2.2. 1926 Ankara Antlaşması ve Irak Türkmenlerinin Durumu	33
2.2.3. Irak Devletinde Türkmenler.....	35
2.2.3.1. Baas Partisi ve Saddam Dönemi	36
2.2.3.2. Amerikan İşgali Dönemi	38
2.2.4. Suriye İç Savaşı ve IŞİD'in Telafer Şehrini İşgali	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM**İRAK TÜRKMENLERİNE YÖNELİK GÖÇÜN YASAL ÇERÇEVESİ VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ETKİLERİ**

3.1. Türkiye'nin Irak Türkmenleri Politikası	48
3.1.1. 2011 Öncesi Uygulanan Politikalar ve Yasal Çerçeve	49
3.1.2. 2011 Sonrası Uygulanan Politikalar ve Yasal Çerçeve	55
3.2. Türkmenlere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşları ve Gönüllü Dernekler	62
3.2.1. Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı	62
3.2.2. Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği	63
3.2.3. Türk Ocakları	63
3.2.4. Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı Türkmen Evi.....	64
3.2.5. Diğer Dernekler.....	65

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**İŞİD İŞGALİ SONRASINDA ZORUNLU GÖÇE MARUZ KALAN TELAFER
TÜRKMENLERİNİN SOSYAL SORUNLARI: ANKARA ÖRNEĞİ**

4.1. Araştırmaya İlişkin Genel Açıklama	67
4.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	67
4.1.2. Araştırmanın Yöntemi	68
4.1.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	70
4.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	71
4.2. Anketin Uygulanması ve Verilerin Toplanması	71
4.3. Verilerin Analizi	71
4.4. Bulgular ve Yorumlar	71
4.4.1. Sığınmacıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular	Error! Bookmark not defined.
4.4.2. Sığınmacıların Eğitim Durumlarına İlişkin Bulgular	75
4.4.3. Sığınmacıların Çalışma ve Yaşam Koşullarına İlişkin Bulgular.....	76
4.4.4. Sığınmacıların Düzensiz Göçü Kapsamındaki Bulgular	82
4.4.5. Sığınmacıların Göç Ettikleri Bölgeyle (Kaynak Ülke) Bağlantılarına ve Gelecek Beklentilerine İlişkin Bulgular	84
SONUÇ.....	87
KAYNAKÇA.....	101
EKLER	117
Ek-1. Göçmenlere Yönelik Sorular	118
Ek-2. Göçmenlere Yönelik Sorular (Arapça).....	1211
Ek-3. Etik Komisyon İzin Yazısı.....	12525
ÖZGEÇMİŞ	126

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 4.1. Sığınmacıların yaş aralığına göre dağılımı	72
Çizelge 4.2. Sığınmacıların cinsiyetlerine göre dağılımı	72
Çizelge 4.3. Sığınmacıların mezheplerine göre dağılımı	73
Çizelge 4.4. Hanedeki yetişkin kişi sayısı	73
Çizelge 4.5. Hanedeki çocuk sayısı.....	74
Çizelge 4.6. Hanedeki aile sayısı	74
Çizelge 4.7. Sığınmacıların eğitim durumuna göre dağılımı.....	75
Çizelge 4.8. “Çocuklar okula gidebiliyor mu?” sorusuna verilen cevaplar	75
Çizelge 4.9. Çocukların okula gitmeme sebepleri	75
Çizelge 4.10. Sığınmacıların Irak’taki mesleklerine göre dağılımı	76
Çizelge 4.11. Ankara’da çalışan sığınmacıların dağılımı	76
Çizelge 4.12. Ankara’daki çalışma şekline göre sığınmacıların dağılımı.....	77
Çizelge 4.13. Çalışan sığınmacıların sigorta durumuna göre dağılımı	77
Çizelge 4.14. Sığınmacıların Irak’taki gelirlerine göre dağılımı.....	78
Çizelge 4.15. Sığınmacıların Türkiye’deki gelirlerine göre dağılımı	78
Çizelge 4.16. “Hanede başka çalışan var mı?” sorusuna verilen cevaplar	78
Çizelge 4.17. Hanede çalışanların yakınlık dereceleri.....	79
Çizelge 4.18. Hanede çalışanların Ankara’daki çalışma şekline göre dağılımı	79
Çizelge 4.19. “Barınmanızı nasıl sağladınız?” sorusuna verilen cevaplar	80
Çizelge 4.20. Sığınmacıların Ankara’ya geliş sebebi ile barınmaları arasındaki korelasyon.....	80
Çizelge 4.21. “Karşılaştığımız en önemli sosyal sorun nedir?” sorusuna verilen cevaplar.....	81
Çizelge 4.22. “Bu sorunları çözerken hangi kişi, kurum veya kuruluştan yardım alıyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar	81

Çizelge 4.23. “Göç sebebiniz IŞİD’in Telafer’i işgali etmesi midir?” sorusuna verilen cevaplar	82
Çizelge 4.24. Türkiye’ye gelen sığınmacıların geliş yolları dağılımı	82
Çizelge 4.25. Göç ederken insan kaçakçısı ile iletişim kuran sığınmacıların dağılımı.....	82
Çizelge 4.26. Sığınmacıların Ankara’ya geliş sebebi	83
Çizelge 4.27. Sığınmacıların Türkiye’ye sınır girişlerine göre dağılımı.....	83
Çizelge 4.28. “IŞİD’in Telafer’den çıktığını biliyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar.....	84
Çizelge 4.29. Telafer şehrinde yakınları kalan sığınmacıların dağılımı	84
Çizelge 4.30. “Telafer’de kalan yakınınızın yakınlık derecesi nedir?” sorusuna verilen cevaplar	85
Çizelge 4.31. Telafer’e geri dönmeyi düşünen sığınmacıların dağılımı	85
Çizelge 4.32. Sığınmacıların Telafer’de yakını kalması ile Telafer’e dönme isteği arasındaki korelasyon	86
Çizelge 4.33. “Dönmeyi düşünmüyorsanız nedenini açıklar mısınız?” sorusuna verilen cevaplar	86

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 3.1. Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruk dağılımı	58
Şekil 3.2. 2018 yılında uluslararası koruma başvurusu yapan yabancıların uyruklarına göre dağılımı	61



KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur

AB	Avrupa Birliği (European Union)
ABD	Amerika Birleşik Devletleri (United States of America)
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı
BM	Birleşmiş Milletler (United Nations)
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees)
CKMP	Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi
CNN	Cable News Network
Frontex	Frontières Extérieures (Avrupa Sınır ve Sahil Güvenlik Ajansı)
IOM	International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
IRO	International Refugee Organization (Uluslararası Mülteci Örgütü)
İŞİD	Irak ve Şam İslam Devleti
ITC	Irak Türkmen Cephesi
ITKYD	Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
OHCHR	Office of the High Commissioner for Human Rights (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği)
ORSAM	Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
SPSS	Statistical Packages for Social Sciences
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	Türk Ceza Kanunu

TİKV	Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı
Türkiye KAMU-SEN	Türkiye Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu
UNAMİ	United Nations Assistance Mission for Iraq (Irak'a Yönelik Birleşmiş Milletler Yardım Misyonu)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
YÖK	Yükseköğretim Kurulu
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu



GİRİŞ

Göç kavramı; insanlık tarihi kadar eski ve insanlık tarihini baştan aşağı değiştiren bir olgudur. İnsanlar göç ederken geldikleri bölgelerin tohumlarını, bitkilerini, hayvanlarını hatta geleneklerini ve kültürlerini gittikleri bölgelere taşımıştır. Böylelikle farklı fizyolojilerin oluşmasının yanı sıra farklı kültürlerin ve toplumların ortaya çıkmasına da neden olmuştur (Karpat, 2015: 13). Tüm bu noktalar ele alındığında göç; sosyal, siyasal, iktisadi ve kültürel yapıların değişmesinde önemli rol oynamaktadır. Sosyal bilimlerin birçok disiplini bu sebeple göçü ilgi alanı dahilinde tutmaktadır.

Göç kavramı insanlık tarihi kadar eski olmasına karşın, sınır ve vize kavramları daha yakın bir tarihe rastlamaktadır. Stefan Zweig “*Dünün Dünyası*” isimli kitabında; “1914 yılından önce yeryüzü tüm insanlığa aitti. Herkes istediği yere gidebiliyor ve istediği kadar uzun kalabiliyordu. İzin verme yoktu, kabul etme yoktu. Günümüz gençlerine 1914 öncesinde Hindistan'a ve Amerika'ya gittiğimi, pasaportum olmadığını ya da hiç pasaport görmediğimi anlattığımda, nasıl şaşırdıklarını görünce pek eğleniyorum. İnsan dilediği taşıta biniyor, iniyordu, kimseye bir şey sormadan ya da sorulmadan, bugün yapıldığı gibi yüzlerce formdan bir tanesini bile doldurması gerekmiyordu. İzin kağıdı ya da vize alması gerekmiyor, başka herhangi bir sorunla karşılaşmıyordu...” (Zweig, 1985: 467- 468) şeklinde açıklanmaktadır. Zweig’in kitabında mübalağa edilerek anlatılan sınır, vize ve pasaport gibi kavramlar, uzun yıllar halk için büyük önem taşımamıştır.

Göçün kavramsal dünyası içinde yer alan “bir ülkeden bir başka ülkeye nüfus hareketi” anlamı, bize “ülke” kavramını değerlendirme zorunluluğu getirmektedir. Göçün yarattığı problemlerin çeşitlendiği modern zamanlar ise ülkedeki hakimiyeti, devleti değerlendirme zorunluluğu getirmektedir. Bu iki tespit ise bizi ulus devlet kavramına, sınırları belirli hakimiyet alanlarında kavramsal bir tartışmaya itmektir. Özellikle göçün “yasadışı” bir şekilde gerçekleşmesi hususu, bu yasadışılık kararını veren “ulus devlet”in ortaya çıkışını işaret etmektedir. Gümrük kapıları, vize rejimleri, sınır güvenliği gibi hususlar ulus devletin kökleşmesiyle gündeme gelmiş ve gelişmiş hususlardır. Ayrıca göç ile alakalı evrensel ilkeleri ortaya koyan uluslararası anlaşmalar yani uluslararası hukukun ortaya çıkışı da ulus devletin ortaya çıkışıyla aynı hadiselere dayanmaktadır. Bu noktada 1648 tarihi ve Westphalia Anlaşması ya da Westphalia Düzeni olarak bilinen tarihi olay bir milat olarak karşımıza çıkmaktadır.

1618 yılında Protestanların Bohemya’da başlattığı ayaklanma ile başladığı kabul edilen Otuz Yıl Savaşları 1648 Westphalia Anlaşması ile sona ermiştir. Bu anlaşma Avrupa’da Alman prenslikleri ve pek çok krallık arasındaki savaşı sonlandırırken, günümüzde kullandığımız sınır, egemenlik, iç işlere karışmama, devletin ülkesel hakimiyeti gibi kavramları devletlerin gündemine sokmuştur. Modern uluslararası ilişkilerin miladı sayılan bu anlaşma, modern ulus devletinin de temellerinin atıldığı hadisedir (Sönmezoğlu, 2005: 29). Sınırlar ve egemenlik meselesi netleştikçe ise farklı ülkelerin tabiiyetlerinde bulunan nüfusun başka ülkelere hareketleri kısıtlanmaya başlamıştır. Hareketleri kısıtlanan insanlar ise yasadışı yollara başvurmayı seçmişlerdir.

Düzensiz göç tabiatında yasadışılık barındırması nedeniyle ülkeler için kontrol altında tutulması ve tespiti zor bir alandır. Düzensiz olarak ifade edilmekte olan yasadışı yollardan yapılan giriş, çıkış ve ikamet durumları kayıtlı olmadığı için bu şekilde adlandırılmaktadır. Ülkeler sınırları içerisine giren kişilerin kendi kontrollerinde olmasını istedikleri için düzensiz göçü birçok açıdan tehdit olarak görmektedir.

Ortadoğu’da gerçekleşen darbeler, iç savaşlar ve karmaşa; göçe sebebiyet vermiştir. Son dönemde ortaya çıkan “*Irak ve Şam İslam Devleti*” (İŞİD ya da DAESH) terör örgütünün saçtığı kaos; insanları ölmek ve göç etmek arasında bir seçime sürüklemiştir. Terörün olmadığı ve demokrasinin olduğu gelişmiş ülkelere doğru yola çıkan kitlelerin düzenli veya düzensiz yollarla oluşturduğu göç hareketi sığınmacı krizine yol açmıştır. Ortadoğu’daki savaş ve kaosa en yakın ülkelere biri olan Türkiye, göçmenlerin kitlesel olarak en çok sığındığı ülke olmuştur. Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration - IOM) 2018-2019 raporunda; sığınmacı ve diğer göçmen sayısı 3.8 milyonun üzerinde olan Türkiye’nin dünyadaki en yüksek sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapan ülke olduğunu belirtmiştir (IOM Türkiye, 2019: 12).

Suriye iç savaşı ve İŞİD’in terör saldırılarıyla büyük güvenlik sorunu yaşamaya başlayan Suriye halkının zorunlu olarak ülkelerinden göç etmeye başlamasıyla birlikte, Avrupa’da büyük tartışmalara yol açan ve refah devleti için bir tehdit olarak görülen mülteci sorunu yeniden gündeme gelmiştir. Türkiye göçmen akınlarının en başından beri ‘açık kapı politikası’ uygulayarak göçmenlerin denetimsiz ve kayıtsız olarak ülkeye girişini sağlamış ve kontrolsüzlük konusunda ileriye yönelik kapı aralamıştır. Ortaya çıkan mülteci kriziyle birlikte Türkiye, çok büyük bir yük altına girerek sayıları birkaç milyona ulaşan Suriyeli

sığınmacıya transit  lkelik ya da kalıcı olarak ev sahipliği yapmaktadır. Suriye’de gerekleŖen i savaŖ sadece Suriye’de kalmamıŖ, Irak’a da yansımıŖtır.

T.C. İiŖleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2019 yılı verilerine göre Türkiye’ye giriŖ yapmıŖ olan toplam düzensiz göçmen sayısı 103.881’dir. Bunların 3.765’i ise Irak’tan gelen göçmenlerdir. 2018 yılında ise düzensiz göçmen sayısı 268.003 iken, bunların 17.629’u Irak uyrukludur (Göç İdaresi, 2019).

Irak; sürekli savaŖ ve kaosun hüküm sürdüğü bir devlettir. Osmanlı Devleti’nin hakimiyetinde rahat yaŖamakta olan Irak halkı; Osmanlı Devleti’nin bölgedeki hakimiyetini kaybetmesinin üzerine büyük zorluklar yaŖamıŖtır.  nce İngilizlerin iŖgaliyle zorluklar yaŖayan Irak halkı, Saddam Hüseyin’in ülkenin baŖına geçmesiyle dikta rejimine tabi olmuŖtur. Baskı ve zulmün bitmediği ülkeye 2003 yılında Saddam Hüseyin’i devirerek Amerika BirleŖik Devletleri (ABD) el koymuŖtur. Irak; gerek manda rejimi ve krallık idaresi gerek Saddam rejimi gerekse de ABD iŖgali döneminde yaŖadıđı i ve dıŖ sorunlar sebebiyle sosyal devlet olma özelliklerine tam manasıyla hiçbir zaman sahip olamamıŖtır. Sürekli ırk veya mezhep temelli politikaların esiri olan Irak’ta Türkmenler her dönem azınlık olarak gr lm Ŗ ve istenmeyen durumunda kalmıŖlardır.

Türkiye ile olan bağlarını hala kaybetmemiŖ olan Türkmenlerin g tercihlerini her dönemde büyük lde Türkiye’den yana yaptığı bilinmektedir. IŖİD’in Telafer’i iŖgal etmesiyle birlikte Türkmenler bütün varlıklarını geride bırakarak hatta ellerindeki son parayı insan kaçakçılarına kaptırarak, yasadıŖı yollardan Türkiye’ye giriŖ yapmıŖlardır. Türkmenler, Türkiye kamuoyunda savaŖın yoğunlukla Suriye’de olduğu algısının yaygın olması sebebiyle; genel yardımlardan ve Türkiye gündeminden uzakta kalmaktadırlar. Bu noktada Irak Türkmenlerine sahip çıkan belli baŖlı dernekler bulunmaktadır. Uzun yıllardan beri Irak’tan Türkiye’ye gler olması da Türkmenlere yardımcı olmuŖtur. Türkmenler göç ettikleri ilk dönemde birçok ihtiyaçlarını daha önceki yıllarda Türkiye’ye gm Ŗ yakınlarının veya tanıdıklarının vasıtasıyla gidermiŖlerdir. Yine daha önceki yıllarda Türkiye’ye gelmiŖ Türkmenler tarafından kurulmuŖ Türkmen dernekleri de ilgili Türkmenlere yardımcı olmuŖlardır. Türkmenler Suriyeliler için ıkarılmıŖ olan yönetmeliklerde verilen hakların pek çoğundan yararlanamamaktadır. Suriyelilere göre Türkmenlerin sosyal durumunun daha kötü olduğu d Ŗ ncesiyle alıŖmada ilgili örneklem tercih edilmiŖtir.

Türkiye’deki yakın dönem göç çalışmaları genellikle yukarıda sayılan sebeplerle Suriye üzerine tercih edilmektedir. Suriyelilere göre Irak Türkmenlerinin daha az sayıda olmasının ve Türkiye kamuoyunda güncel olmamasının Türkmenlere yönelik araştırmaların sınırlılığında etkili olduğu düşünülmektedir

Araştırma Telafer’in işgali sonrasında Türkiye’ye göç eden Telafer Türkmenlerinin sosyal durumları ve yaşadıkları sorunları ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Yukarıda sözü edilen amaçlar doğrultusunda tez dört bölümde incelenmiştir.

Birinci bölümde göçün kavramsal ve teorik çerçevesi incelenerek, dünyadaki ve Türkiye’deki düzensiz göçler ele alınmıştır. İlgili bölümde kavramlar ve kuramlar derinlemesine incelenmiştir.

Irak Türkmenlerinin incelendiği ikinci bölümde, Türkmenlerin Irak’ta nerelerde yaşadıkları incelenmiştir. Türkmenlerin Irak’a ilk yerleşmeleriyle başlayan göç tarihine yer verilmiş ve son olarak IŞİD’in Telafer’i işgali ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde Türkiye’nin Irak Türkmenlerine yönelik uyguladıkları politikalar ve yasal çerçeve incelenmiştir. Daha sonra Irak Türkmenlerine yardımcı olan sivil toplum kuruluşları ve gönüllü dernekler ele alınmış yaptıkları yardımlara değinilmiştir.

Araştırmanın dördüncü ve son bölümde; 2014 yılında IŞİD tarafından yaşadıkları yer işgal edilmesinden dolayı Ankara’ya göç eden Telafer Türkmenlerinin sosyal durumlarının anlaşılabilmesi için göçmenlerle görüşülecektir. Göçmenler üzerinde anket yöntemine başvurulacaktır. Bu bağlamda amacı, önemi, yöntemi, temel varsayımları, hipotezleri, sınırlılıkları, veri toplama ve analiz teknikleri ile saha araştırması sonucu tespit edilen bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ: KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVE

“Hep kabul ettiğimiz esaslardan birisi ve belki birincisi olan hudut meselesi tayin ve tespit edilirken, hudud-u millimiz, İskenderun’un cenubundan (güneyinden) geçer, şarka doğru uzanarak Musul’u, Süleymaniye’yi, Kerkük’ü ihtiva eder. İşte hudud-u millimiz budur dedik!”
- Mustafa Kemal Atatürk -

Göç hakkında en genel düşünce; refah düzeyi düşük (dezavantajlı) ülkelerden, refah düzeyi yüksek (avantajlı) ülkelere yönelik toplumsal yer değiştirme hareketleri olması üzerinedir (Tuna, 2014: 6). Fransa’daki göç sosyolojisinin kurucularından Abdelmalek Sayad, geçmişteki kırsal alanlardan kentsel alanlara göçün paralel olduğunu belirtmekte, bu iki tip hareketin birinin işçiler diğzerinin ise aileler tarafından gerçekleştirildiğini vurgulamaktadır. Sayad, ilgili hareketlerin tabiatlarının benzer olduğuna değinirken, zaman ve mekan olarak birbirlerinden çok ayrılan bu göç hareketlerinin aslında temelinde ekonomik ve sosyal nedenlerin bulunduğunu söylemektedir (Sayad, 2003: 17). Bu noktadan bakıldığında insanlığın oluşumundan itibaren gerçekleşen göç hareketlerinin benzerliği görülmektedir. Küreselleşmenin “kilidi” olarak bahsedilen göçün uluslararası siyasi düzenin dönüşümüne katkısının çok büyük olduğu düşünülmektedir (Castles, Haas and Miller, 2014: 12).

20. yüzyıla aynı zamanda “Mülteci/Sığınmacı Çağı”da denilmektedir (Colson, 2003: 1). I. ve II. Dünya Savaşları döneminde Avrupa ilk kez göç, iltica gibi kavramlarla karşılaşırken, Osmanlı Devleti 300.000 Yahudi’nin 1942 yılında ilticasıyla Avrupa devletlerinden çok daha önce yüz yüze gelmiştir (Şen, 2007: 15). Günümüzde, akademisyenler ve politikacılar dünyanın küresel göç krizi ile karşı karşıya kaldıklarını düşünmektedirler. Bundan dolayı devletler ve ulusüstü kuruluşlar göçü daha çok kısıtlayarak daha fazla yönetmeye çalışmaktadırlar (Castles, 2004: 205).

Tezin konusunu ihtiva etmekte olan düzensiz (yasadışı, belgesiz) göç, temel çerçeve olarak, devletlerin engel olamadığı veya denetleyemediği göç olarak görülmektedir. Böylelikle ülkenin sınırları içerisine yasadışı yollardan giren ya da giriş yaptıktan sonra yasadışı yollardan kalmaya devam eden göçmenin statüsü belirsiz hale dönüşmektedir (Topçuoğlu, 2015: 501-502).

1.1. Kavramlar

Göç alanında kullanılan kavramlar; spesifik karşılığı bulunmayan, belirsiz ve oldukça çelişkili bir nitelik arz etmektedir. Uluslararası Göç Örgütü tarafından hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğü bu kavram kargaşasını çözmeyi amaçlamaktadır.

1.1.1. Düzenli Göç, Düzensiz Göç, Mekik Göçü, Ulusal ve Uluslararası Göç

Göçün tarihi, insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. İnsanlar zamanın şartlarına bağlı olarak farklı sebeplerle göç etmişlerdir. Öncelerde doğal afetler, temel ihtiyaçları karşılama gibi sebeplerin yanına, Sanayi Devrimi ile birlikte ekonomik nedenler, sosyal nedenler, işgücü ihtiyacını karşılama gibi nedenler de katılmıştır.

Göçün birden çok tanımı olmakla birlikte en geneli “kişilerin yer değiştirmesi” veya “büyük ölçekli nüfus hareketleri” şeklinde nitelendirilmektedir. Giddens’a göre göç; *bir ülkeye yerleşmek üzere başka bir ülkeden gelme hareketi ve bir ülkeyi terk ederek başka bir ülkeye yerleşme süreci olan birlikte, kaynak ülke ile hedef ülkeyi birbirine bağlayarak küresel göç örüntüleri meydana getirmektir* (Giddens, 2006: 258). Aslında, Giddens burada uluslararası göçün tanımını vermektedir. Bunun yanı sıra aynı ülke içerisinde şehirlerarası hareketlilik de ulusal göç olarak tanımlanmaktadır.

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) uluslararası göçü; *kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak istikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları* olarak tanımlamaktadır (2019: 59). Uluslararası literatürde ise “emigration” ve “immigration” kavramları bulunmaktadır. Bunlardan ilki ülkeden dışarı gerçekleşen göçü nitelerken, ikincisi başka bir ülkeden ülke içerisine gerçekleşen göçü niteler (Berki, 1966: 81’den aktaran Çiçekli, 2016: 2001).

Uluslararası göçe tezat olarak ulusal (iç) göç, ülke içerisinde yer değiştirmeye denilmektedir. Genellikle az gelişmiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru yaşam standartları yükseltmek amacıyla tercih edildiği bilinse de tam tersi yönde de gerçekleşebilmektedir (Köprü, 2010: 10). Yine bir ulusal göç örneği olarak yerinden edilmiş kişiler kavramı, göç literatüründe yer edinmiştir. Ülke içerisinde zorunlu veya güç

kullanılarak kişilerin ya da toplulukların ikamet yerinin değiştirilmesi anlamında kullanılmaktadır (Bartham vd., 2017: 119).

Düzenli göç, gerekli izinlere sahip olarak eğitim, istihdam veya diğer amaçlarla bir ülkeye giriş yapmaya denilmektedir (İçduygu ve Aksel, 2012: 20). Aynı zamanda yasal göç diye anılan düzenli göçteki ölçüt göç edilen ülkenin haberinin ve izninin olmasıdır. IOM'a göre ise *tanınan, yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen göç*, düzenli göçtür (IOM, 2004: 14). Buradan yapılacak çıkarımla gerekli izin ve belgelere sahip olmadan yapılan göçe düzensiz, yasadışı¹ veya belgesiz göç denilmektedir.

Her ülke, iç mevzuatında göçe karşı yaklaşımlarını belirlemiştir. Belli kanunlar ve sosyal politikalarla uluslararası göçmen kabulünün sınırları çizilmektedir. Fakat bu şartların tamamını sağlayamayan ve göç etmek zorunda olanlar düzensiz yollardan göç etmeyi tercih etmektedirler.

Düzensiz göç ilk olarak antropologlar tarafından çalışma alanı haline getirilmiştir. Geçtiğimiz yüzyılda Loizos, Harrell-Bond, Salem-Murdock ve Malkki gibi önemli antropologlar tarafından mülteci çalışmalarının altında oluşturulan düzensiz göç çalışmaları, ancak antropologlardan sonra ve yükselen düzensiz göç sayısı dolayısıyla sosyal bilimcilerin ilgi alanına dahil olmuştur (Colson, 2003: 2-3).

Düzensiz göçmenler uluslararası literatürde genellikle altı başlıkta incelenmektedir. İlk iki başlık gerekli izinleri ve belgeleri olmadan yasadışı yollarla giriş yapan göçmenlerin çalışmaları ya da çalışmamaları durumudur. İkinci iki başlık ise yasal yollarla bir ülkeye giriş yapan göçmenin ülkede kalması için gerekli olan süreyi geçirmesinden sonra ülkede kalmaya devam etmesi ve bu süreçte çalışıyor ya da çalışmıyor olmaları durumudur. Beşinci başlık gerekli izinler ve belgelerle göç edilmiş olan ülkede ikamet ediyorken fakat çalışma iznine sahip değilken yasadışı yollardan çalışarak düzenli statüsünü tehlikeye atma durumudur. Son başlık ise; bir kişinin düzensiz göçmen olarak dünyaya gelmesi ve hiçbir zaman uluslararası bir sınırı geçmeden doğuştan düzensiz göçmen olması durumudur (Düvell, 2008: 487).

¹ İnsana yasadışı demenin insan haklarına aykırı bulunmasından dolayı, literatürde düzensiz göç kullanılmaktadır.
Cohen, S. (2003). No One Is Illegal: Immigration Control and Asylum. London: Trentham Books.
<http://www.nooneisillegal.org/>

Türkiye'deki düzensiz göçmenleri ise İçduygu ve Aksel (2012: 21) üçe ayırmaktadır. Bunlardan ilki Türkiye'ye yasal olarak girip, ikamet süreleri dolmasına rağmen ülkeden ayrılmayanlardır. İkincisi; Batı ülkelerine göç edebilmek için Türkiye'yi transit ülke olarak kullananlardır. Son olarak gerekli yasal belgeleri olmadığı halde Türkiye'de çalışmak veya yaşamak niyetinde olanlardır. Fakat günümüzdeki en yoğun olan ve bu tezin muhtevasını oluşturan düzensiz göç, yaşadıkları yerdeki savaş ve kargaşa ortamı yüzünden yaşama kaygısı güden insanların ülkelerini kitlesel olarak terk ederek yaptıkları göçtür. Bu göç çeşidi ise daha çok sığınmacıların ve mültecilerin göç hareketlerini yansıtmaktadır.

Genel olarak kabul görmüş bir tanım bulunmamasına rağmen gönderen, transit ve alıcı devletlerin göçleri düzenli olarak yönetmek amacıyla uygulanan norm ve prosedürler dışında oluşan göçe düzensiz göç denilmektedir (IOM, 2009: 34).

Düzensiz göçlerdeki en önemli nokta sınır güvenliğidir. Sınır güvenliğinin yeterince sağlanamaması yasadışı yollardan ülkeye girişin önünü açmaktadır (Bartham ve diğerleri, 2017: 311). Bunun yanı sıra yasal olarak ülkeye girmiş olan göçmenler de yasadışı konumuna düşebilmektedirler. Devlet tarafından verilen sürenin sonrasında ülkeyi terk etmemek, kayıt dışı yollardan çalışmaya başlamak, mülteciliğe yapılan başvurusu reddedilmiş olmasına rağmen ülkeyi terk etmemek bunlara örnek olarak verilebilmektedir. Sonuç olarak düzensiz göçmenler buldukları ülkenin yasal statüleri ile anılamayan göçmenler olarak bilinmektedir (Topçuoğlu, 2015: 503).

Mekik göçü veya döngüsel göç olarak anılmakta olan göç tipi düzensiz göçün bir çeşidi olarak görülmektedir. Bu göç çeşidinde amaç ekonomiktir. İki ya da daha fazla sayıda ülke arasında düzenli ya da düzensiz olarak gerçekleşen göçe denilmektedir (Bartham vd., 2017: 71). Mekik göçündeki esas önemli nokta göçün birden fazla sayıda gerçekleşmiş olmasıdır. Genellikle bu göç tipinde göçmenler yasal yollardan giriş yapmasının sonrasında, vizesi bitmek üzereyken ya da bittiğinde çıkış – giriş işlemi yapmaktadır (Güzel, 2019: 34).

1.1.2. Mülteci, Sığınmacı, İnsan Ticareti, İnsan Kaçakçılığı

Düzensiz göç çalışmalarında önem arz eden bazı kavramlar bulunmaktadır. Bunlar; iltica, mülteci, sığınmacı, insan ticareti ve insan kaçakçılığıdır. Göç konusu çalışılırken ilgili kavramlar büyük önem ifade etmektedir.

Irkı, dini inancı, siyasi görüşü, tabiiyeti ve belirli bir sosyal gruba mensubiyeti gibi sebeplerden dolayı zulüm görme korkusu duyarak vatandaşı olduğu ülke sınırları dışarısında bulunan, söz konusu korku nedeniyle ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişilere mülteci denmektedir (IOM, 2009: 43). Bu kavramın dayanağı 1951 yılında Cenevre’de imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme’dir. Bu sözleşmenin yapılma sebebi; II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında gerçekleşen göçlerin oluşturduğu karmaşaya çözüm üretmektir. Bu sözleşmenin yetersiz gelmesiyle 1967 Protokolü yürürlüğe sokularak eksiklerin tamamlanması amaçlanmıştır (Akis, 2015: 379). Türkiye, yukarıda bahsedilmekte olan Cenevre Sözleşmesi’ne taraf olmuş fakat “Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle” şeklindeki ifadeyi uygulamada tutmaya devam etmiştir. Cenevre Sözleşmesi ilk kabul edildiğinde var olan bu ifadeyi Türkiye’nin çıkarmamasının sonucu olarak Avrupa ülkeleri dışından Türkiye’ye sığınmacı olarak gelen hiçbir göçmen mülteci statüsü kazanamamaktadır (Kara ve Korkut, 2010: 155-156). Sosyal refahı düşük, iç savaşların yoğun olduğu ülkelere coğrafi yakınlığından dolayı yoğun sığınmacı akınlarına maruz kalmakta olan Türkiye, sözleşme kabulündeki coğrafi çekincesi sonucunda ülkesinde bulunan sığınmacıların çok büyük bir kısmına mültecilik statüsü vermemekte, sığınmacı statüsünde kabul etmektedir.

Yerinde mülteci ise, bir kişinin ülkesi dışında göçmen durumundayken, ülkesinde gelişen olaylar nedeniyle mülteci durumuna girmesine denilmektedir. Darbeler, siyasi karışıklıklar bu gelişen olaylara örnek olarak gösterilebilir (Kılıç, 2005: 177). Mültecilikte son olarak değinilmesi gereken “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)’nin ilgi alanına giren mülteciler” kavramı bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1957 yılında mülteci statüsü taşımamasına rağmen durumları uluslararası arenanın ilgi alanına giriyorsa, BMMYK’ya yardımda bulunma yetkisi tanımlamıştır. Yardım yetkisine başta “dostça girişim” denilmiş, sonraki dönemlerde bu kavram “BMMYK’nın ilgi alanına giren mülteciler” olarak değişmiştir. Böylelikle dünya üzerindeki birçok mülteci sorununa BMMYK’nın müdahale ederek çözüm oluşturması sağlanmıştır (Çiçekli, 2016: 236).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14. Maddesinde "Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır." şeklinde bir hüküm bulunmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü'ne göre sığınmacı; "İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişilerdir. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler nedeniyle ülkede kalma izni verilmemişse bu kişiler ülkede düzensiz bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınırdışı edilebilirler." şeklinde tanımlanmaktadır (IOM, 2009: 49). Yani sığınmacı kavramı mültecilere geçici olarak verilen bir statüdür. Sığınmacı statüsüne başvurabilmek için, BM (Birleşmiş Milletler) Mültecilik Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nde belirtilen koşulları taşıyor olmak gereklidir². Sözleşmenin ilk imzalandığı dönemi içeren "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır" şeklindeki madde daha sonra genişletilmiş ve "1 Ocak 1951'den önce Avrupa'da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar" eklemesi yapılmıştır. Fakat sözleşme bu maddeye çekince koyma fırsatı vermektedir (md. 1 A ve B bendi). Türkiye bu maddeye çekince koymuş, Avrupa dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü hakkını tanımamıştır.

Mülteci statüsü kazanmadan önce sığınmacı olarak ülkeye kabul edilmeme şartları; vatandaşı olduğu ülkenin kendi isteğiyle korumasından yararlanması, vatandaşlığını kaybettiği ülkenin tekrar vatandaşlığını kazanması, kendi arzusu ile zulüm korkusu ile terk ettiği ülkeye yerleşmek maksadıyla dönmesi, mülteci olmak için başvurduğu sebeplerin terk ettiği ülkesinde ortadan kalkması, tabiiyetsiz olup, mülteci tanınmasını yol açan koşullar ortadan kalktığı için, normal ikametgahının bulunduğu ülkeye dönebilecek durumda olması, insanlığa veya barışa karşı suç işlemesi, mülteci olarak kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce, sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlemesi,

² Sözleşmenin aslı için bakınız: http://www.goc.gov.tr/icerik3/multecilerin-hukuki-durumuna-iliskin-sozlesme_340_341_641

Birleşmiş Milletlerin ilke ve amaçlarına aykırı fiillerden suçlu olduğuna dair hakkında ciddi kanaat mevcut olması şeklindedir (Md. 1 C ve F bendi).

Mülteci ve sığınmacı arasındaki temel fark; sığınmacıların sahip oldukları geri göndermeme ilkesi gibi belirli temel haklar ve asgari yaşama standartlarına sahip olmalarıdır. Mültecilik statüsü kazanılana kadar sığınmacı statüsü devam eder. Mültecilik statüsü kazanıldığında ise bu statünün en başından beri geçerli olduğu kabul edilmektedir. Böylelikle mültecilik statüsünün geriye yürüme yapısına sahip olduğu söylenebilmektedir (Kaya ve Eren, 2015: 17-18).

İnsan ticareti, kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması anlamına gelir. İstismar terimi, insanları fuhşa zorlamayı veya cinsel istismarın diğer biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içermektedir³. İnsan ticareti kavramının tanımı çok geniş olmasına karşın insan ticareti mağdurlarının mülteci sayılmasına ilişkin açılmış davalardan kazanılan dava sayısı çok azdır (Akis, 2015: 390). İnsan ticaretindeki en önemli nokta maruz kalan kişinin kabulü bulunmaması yani zorunluluk, sömürü ve istismarın söz konusu olmasıdır.

Fazlasıyla karıştırılıyor olmasına rağmen insan kaçakçılığı ve insan ticareti farklı şeylerdir. İnsan ticaretinde zorlama bulunmasına karşın insan kaçakçılığında zorlama söz konusu olmamaktadır. Belgesiz göçmenlerin, çeşitli yollarla sınırı geçmesine yardım edilmesine insan kaçakçılığı denilmektedir. Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol'ün 3. maddesinde, göçmen kaçakçılığı suçunu 'doğrudan veya dolaylı olarak, mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek için, bir kişinin vatandaşlığını taşımadığı veya daimi ikametgah sahibi olmadığı bir taraf devlete yasadışı girişinin temini olarak açıklamaktadır (TBMM,

³ Sınır Aşan Organize Suçlarla Mücadele Sözleşmesi (Palermo Protokolü) 30 Ocak 2003 tarihinde Türkiye tarafından kabul edilmiştir. Tam metni için: http://www.goc.gov.tr/icerik6/sinirasan-orgutlu-suclara-karsi-birlesmis-milletler-sozlesmesine-ek-kara-deniz-ve-hava-yoluyla-gocmen-kacakciligina-karsi-protokol_340_343_649_icerik

2003). İnsan ticaretinin aksine insan kaçakçılığında kaçakçıların işi göçmenlerin sınırı geçmeleriyle sonlanır. Sonrasında göçmen ile iletişimleri bulunmaz. İnsan ticaretinde göçmenlere nesne olarak bakılmakta ve kendi rızası alınmamaktadır (Bartram, Poros ve Monforte, 2017: 173-174). İnsan kaçakçılığında, bulunduğu ülkeden düzensiz yollarla ve belgesiz olarak çıkmak isteyen ya da göç edilecek ülkeye belgesiz ve düzensiz yollarla girmek isteyen göçmenler para karşılığında kaçakçılardan yardım almaktadır.

Göçmen ve sığınmacı arasındaki en büyük fark; göçmenin ekonomik nedenlerden dolayı, sığınmacının ise siyasi nedenlerden dolayı ülkesini terk etmesidir. Göçün diğer alt başlıklarının nedenleri de bu iki neden arasında konumlandırılmaktadır (Akalm, 2015: 89-90).

1.1.3. Düzensiz Göç İle Alakalı Kavramlar

Düzensiz göç ile ilgilenirken; Sınır, Sınır Yönetimi, Sınırdışı, Geçici Koruma, Geri Gönderme İlkesi, Şartlı Mülteci, İkincil Koruma, Kaynak Ülke, Transit Ülke, Hedef Ülke ve Geri Kabul Antlaşması kavramları da önem arz etmektedir.

Literatürde sınır için net bir tanım bulunmamaktadır. Bu durumun başlıca sebebi; bütün zaman ve mekanlarda, tüm fiziksel ölçütler ve zaman dilimlerinde geçerli olup aynı zamanda tüm bireysel ve kolektif deneyimlerde aynı şekilde olmasının beklenmemesinden dolayıdır. Örneğin; 18. yüzyılda Avrupa Monarşisi'nde kozmopolitlik kavramı icat edildi ve bu monarşinin sınırları Schengen Antlaşması'nın sınırlarına hiç benzemiyordu. Eski Yugoslavya pasaportuna sahip olmakla, Avrupa Birliği pasaportuna sahip olmak aynı şeyler değildi. Yani sınır iki ülkeyi ayıran bir çizgiden çok daha fazlasıdır (Balibar, 2002: 75). Sınırlar başlangıçta katı sınır çizgileri üzerinden konumlanıyordu ve ülkeleri bu katı sınır çizgileri ayırmaktaydı. Sonraki devirlerde ortaya çıkan küreselleşme ve bölgesel bütünleşme (AB vs.) fikirleri ortaya çıkarak sınırların konumlarını önemsizleştirirken, işlevine önem kazandırmıştır. Devletler için artık sınırın önemi, sınırlardan istenmeyen bilgi, birey ve malların geçmesini önlemeye çalışmak olmuştur (Genç, 2014: 43-44). Küreselleşen dünyada sınır, devletin iktidarını ve güvenliğini temsil etmektedir.

Türkiye 8 ülke⁴ ile 2758 km kara sınırına sahiptir. Sahip olduğu kara sınırının %65'i ise dağlık arazilerdir (Deniz, 2009: 135-136). Bu yüzden Türkiye, sınır güvenliğini ne kadar iyi sağlasa dahi düzensiz göçe meyilli bir ülke konumundadır. Bu noktada sınır kontrolü ve sınır yönetimi, devletler için önemli bir hal almıştır. Her devlet ülkesine giren yabancıların nasıl insanlar olduğunu, hangi amaçlarla ülkesine giriş yaptığını, çıkış süresini bilmek istemektedir. Bunların kontrolü için yapılmakta olan sınır kontrolü aynı zamanda sınırdan izinsiz girişleri engellemeyi de amaçlamaktadır (IOM, 2009: 50). Sınır kontrolünün ve sınır güvenliğinin önemli iki aygıtını güvenlik ve denetim oluşturmaktadır. Bu iki aygıtın etkin olduğu ülkelerde sınır kontrolü daha fazla sağlanmaktadır (Danış ve Aksel, 2014: 71). Sınır kontrolünün etkin sağlanması ise düzensiz göçü azaltması bakımından önem arz etmektedir.

Sınır dışı etme; göçmenlerin zorlanarak ülke dışına çıkarılması olarak tanımlanmaktadır. Tüm ülkelerde gerçekte sınır dışı edilen göçmenlerin sayısı, sınır dışı edilmesi gereken göçmen sayısından daha azdır. Ülkeler insan haklarına duydukları saygıdan, sınır dışı maliyetlerinin çok olmasından ya da gönderilecek ülke ile iletişim bozukluğundan dolayı sınır dışı işlemlerinin çoğunu uygulamaktan kaçınabilir (Bartram, Poros ve Monforte, 2017: 103-105). Göçmenlerin isteklerine bakmadan sınırdan çıkarma işlemi olarak tanımlanmakta olan sınırdışı eylemi, ulusal egemenlik bağlamında devletlere ülkelerine giren çıkan hakkında söz sahibi olma hakkı tanımaktadır (Aybay, 2003: 142). Sınır dışı etmek; Anayasanın 19. maddesindeki kişi dokunulmazlığı ve güvenliği ve 23. maddesindeki seyahat ve yerleşme özgürlüğü şeklindeki hükümlerine tezatlık olarak gösterilebilir (Aybay ve Dardağan Kibar, 2010: 227). Devletler kendi güvenliklerini ve kamu düzenlerini korumak amacıyla sınır dışı haklarını kullanabilmektedir.

İnsan hakları bağlamında sınır dışı etme işlemine en büyük engel geri göndermeme (non refoulement) ilkesidir. Geçici koruma (temporary protection), geri göndermeme ilkesine karşı yapılmış ve kalıcı olarak bir çözüm oluşturmak yerine geçici koruma sağlamayı amaçlamaktadır (Ünlü, 2007: 112).

⁴ Suriye, İran, Irak, Nahçıvan, Ermenistan, Gürcistan, Yunanistan, Bulgaristan

İlk kez sadece 5 ülke⁵ tarafından imzalanan Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1933 Sözleşmesi'nde rastlanılan geri göndermeme ilkesi, iki dünya savaşı arasında ortaya çıkan büyük sığınmacı grupların haklarını korumak amacıyla oluşturulmuş bir ilkedir (Ünlü, 2007: 113). 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'yle uluslararası hukuka dahil olan ilkeye göre; hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade (refouler) etmeyecektir (33/1). Bu tanıma bakıldığında geri göndermeme ilkesinin sadece mültecilere değil, bu tanımdaki tehlikelerle karşı karşıya kalan herkese uygulandığı görülebilir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, geri göndermeme ilkesinin uygulanacağı olay incelenerek bu kapsama girip girmediğine bakılmasıdır. Ancak kitlesel göçmen akınlarında bu husus dikkate alınmaz ve kitlesel kaçışın sebebine bakılır. Literatürde tartışmalı olmasına⁶ rağmen prensip olarak kitlesel göçlerde geri göndermeme ilkesi uygulanmaktadır (Kaya ve Eren, 2015: 57).

Türkiye 1951 Mülteci Sözleşmesi'ni ve 1967 ek Protokolü'nü onaylamış olsa da Avrupa ülkelerinden olmayan kişileri iltica sisteminden muaf tutan coğrafi çekinceyi henüz kaldırmadığından dolayı, Avrupa ülkeleri dışından tehlikeye veya zulme uğrayarak, kaçıp Türkiye'ye sığınmış insanlara mülteci statüsü verilmemekte yalnızca iç hukukta düzenlenen şartlı mülteci statüsü verilmektedir. Bunun dışında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) tarafından düzenlenen geçici koruma kavramına da yer verilmektedir (Çiçekli, 2016: 232-233). Geçici koruma statüsü kanunda, “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir” şeklinde yer almaktadır (m. 91/1). Türkiye Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi çekincenin açtığı boşluğu YUKK ile geçici koruma statüsü vererek doldurmaya çalışmıştır.

Şartlı mülteci kavramı, Cenevre Sözleşmesi'ne getirilen coğrafi çekincenin esnetildiği durumlarda sığınmacılara verilen bir statüdür. Bir sığınmacının şartlı mülteci olabilmesi için öncelikle statü belirleme işlemleri yapılır. Türkiye mülteci statüsü sağlayamadığı fakat

⁵ Belçika, Bulgaristan, Mısır, Fransa ve Norveç tarafından Rus ve Ermeni sığınmacılar için imzalanmış anlaşmadır. <https://www.wdl.org/en/item/11580/>

⁶ (Goodwin, Gill and MacAdam, 2007: 257-262), (Lauterpacht and Bethlehem, 2003: 108)

üçüncü ülkeye yerleşmesi kesin gözüyle bakılan mültecilere bu statü hakkını tanımaktadır. 2013 yılında çıkarılmış olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda *Avrupa ülkeleri dışında bir ülkede meydana gelmiş olaylar sebebiyle ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye şartlı mülteci* denilmektedir. Buradaki en önemli nokta Türkiye'nin transit ülke olması durumunda verilen bir statü olmasıdır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2013). Türkiye'deki sığınmacılar, üçüncü bir ülkeye yerleşebilmek için BMMYK'ya başvuru yapmaktadır. Bu sığınmacıların üçüncü bir ülkeye yerleştirilmesi BMMYK'ya aittir ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilme işlemi gerçekleşene kadar bu sığınmacılar Türkiye tarafından sınır dışı edilemezler (Başak, 2012: 4).

İkincil koruma ise yine Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda yeri olan ülkesine dönmesi takdirde ölüm, işkence, savaş gibi tehlikelerle karşılaşacak kişilere belirli işlemlerden sonra verilen statüdür. İkincil koruma statüsü tanımlanırken bakılması gereken göçmenin mülteci veya şartlı mülteci statüsü bulunmuyor olmasıdır (T.C. İçişleri Bakanlığı, 2015).

Türkiye uluslararası koruma hakkını; mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsüne sahip olan kişilere vermektedir. Ayrıca sözü edilen statülere sahip olan kişilere üç seçenek sunulmaktadır. Söz konusu seçenekler; Türkiye'de kalmak ve yerel entegrasyon, geldiği ülkeye gönüllü geri dönüş ya da üçüncü bir ülkeye yerleştirme şeklindedir (Nurdoğan ve Öztürk, 2018: 2018).

Kaynak ülke; göç veren, göçmenin vatandaşı bulunduğu ve terk ettiği ülkedir. Ekonomik istikrarsızlık, savaş, siyasi baskılar ve karışıklıklar bu ülkelerin kaynak ülke haline gelmesine sebebiyet vermektedir (Deniz, 2009: 10).

Hedef ülke ise varılması hedeflenen ülke manasına gelmektedir (IOM, 2009: 25). Genellikle ekonomik alanda gelişme, belirli bir refah düzeyine sahip olma, demokrasinin işlevsel olması gibi çekici özelliklere sahip ülkelerdir (Akçadağ, 2012: 11).

Transit ülke; göçmenlerin hedef ülkeye ulaşmadan önce uğradıkları, geçici yaşama ya da hedef ülkeye giriş işlemlerinin tamamlanmasını beklemek amacıyla mecburi olarak ikamet ettikleri ülkeye denilmektedir (Sever, 2014: 9). Bu ülkeye kaynak ülkeden hedef ülkeye giderken uğranılan ülke de denilebilmektedir. Transit ülke bir tane olabileceği gibi hedef ülkenin uzaklığına göre birden fazla da olabilmektedir (Akçadağ, 2012: 11).

Transit göç için dört geçiş bölgesi tanımlanabilmektedir. Bunlar; Doğu Bölgesi (Rusya, Ukrayna, Belarus, Azerbaycan), Güneydoğu Avrupa Bölgesi (Türkiye, Kıbrıs, Balkanlar), Orta Akdeniz Bölgesi (Mali, Libya, Tunus, Malta) ve Batı Akdeniz ve Atlantik Bölgesi (Fas, Cezayir, Moritanya). Avrupa Birliği'ne girdikten sonra bile, göçmenlerin sık sık seyahat etmeye devam ettikleri görülmektedir. Düvell'e (2008: 2-3) göre transit göçe altı tür ülke katılmaktadır:

- Kaynak ülke;
- Yol boyunca göçe dahil olan ülkeler (örneğin, Rusya, Yemen, Moritanya, Senegal, Mali);
- AB'ye giden basamak ülke (örneğin, Ukrayna, Sırbistan, Türkiye, Libya, Cape Verde, Fas);
- İlk giriş yapılan AB ülkesi (örneğin Slovakya, Macaristan, Yunanistan, Kıbrıs, Malta, İtalya, İspanya);
- Transit AB ülkeleri (örneğin, Avusturya, Almanya, Fransa); ve
- AB, Kuzey Amerika veya başka bir yerdeki nihai varış ülkesi.

Türkiye yurtdışına yoğun göç veren bir kaynak ülke olmasının yanı sıra Ortadoğu, Kafkasya, Afrika ve Orta Asya'dan Avrupa'ya göç yolu üzerinde olması sebebiyle aynı zamanda transit ülke konumundadır. Dünyanın birçok yerinden de sığınmacı ve mülteci başvuruları olmasıyla hedef ülke konumuna sahiptir. Sonuç olarak bir ülke hem kaynak, hem transit hem de hedef ülke olabilmektedir.

1970'li yıllarla başlayan ve sürekli artmakta olan düzensiz göçün önünü almak amacıyla uygulamaya geri kabul antlaşmaları eklenmiştir (Batır, 2017: 586). Avrupa Birliği (AB)'nin diğer ülkelerle geri kabul antlaşması imzalamasının sebebi, yurtdışından gelen

düzensiz göçü kontrol altında tutmak ve yapabiliyorsa geldiği ülkeye geri göndermektir. Bu antlaşmalar geri göndermeme (non-refoulement) ilkesi ile çelişmektedir. Eğer bir sığınmacı gelmiş olduğu kaynak veya transit ülkelerde hayati tehlikeye veya baskıya maruz kalacaksa geri kabul antlaşmasına bakılmaksızın geri gönderilmez (Ekinci, 2016: 11, 29). Türkiye ile Avrupa Birliği arasında geri kabul antlaşması 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanmış ve 1 Ekim 2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Yıldırım Mat ve Özdan, 2018: 37-38). AB'nin diğer ülkelerle gerçekleştirdikleri bu antlaşma imzalayan tarafların ikisini de bağlamaktadır. İmzalayan taraflardan her birinin topraklarından, diğer tarafın topraklarına giriş, topraklarında bulunma ya da ikamet etme koşullarını yerine getirmeyen kişilerin ivedilikle geri kabulüne ilişkin hususları belirlemektir (AB Türkiye Delegasyonu, 2019).

1.2. Düzensiz Göçün Kuramsal Açıklamaları

Göçün bütün kuramsal açıklamalarının kendi içerisinde belirli doğrulukları olmasına karşın, bu açıklamalar öncelikle göçün sebeplerinin ekonomik olduğu iddia edilerek başlanmıştır. Sonrasında göçün ekonomik olduğu iddiasına karşı çıkmalar, eklemeler ve çıkarmalar yapılarak kuramsal açıklamalar genişletilmiştir. Farklı teorisyenler tarafından farklı kategoriler uygulanmasına karşın genel kabul söz konusu kuramsal açıklamaların 4 ayrı gruba bölünmesi yönündedir. Bunlar; Ekonomik teori, tarihsel - yapısalcı yaklaşım, göç sistemleri teorisi ve son zamanlarda daha çok üzerinde konuşulan uluslararası teoridir (Castles ve Miller, 2008: 30).

Uluslararası alanda göçe dair fazlasıyla kuramsal açıklamalar bulunurken, zorunlu göçmenler göç kuramlarının dışında tutulmaktadır. Bunun nedeni zorunlu göçün karar alma süreçlerine dahil olmamasından kaynaklanmaktadır. Sadece, zorunlu göçlerin ortaya çıkışındaki siyasi, ekonomik veya toplumsal sebepler incelenebilmektedir (Bakewell, 2015: 190). Bu nedenle çok sayıda disiplini içerisine alan ve göçü tüm boyutlarıyla değerlendiren Göç Sistemleri Teorisi bu tezin çerçevesini oluşturmaktadır.

1.2.1. Ekonomik Göç Teorileri

Genel anlamda neoklasik ekonomik teorilerin temel varsayımı; ücretlerin düşük olduğu ve emek fazlasının olduğu yerden, ücretlerin yüksek olduğu ve talep fazlası bulunan yerlere

göç edileceğidir. Göçü açıklarken piyasa temelli açıklamalar kullanılmaktadır (Sert, 2015: 32).

Neoklasik ekonomik teoriler, göçmenlerin kendi inisiyatifi ile göçtükleri varsayımı üzerinden hareket etmektedir. Göçmenlerin işsizlik durumunda ya da göç edecekleri yerdeki emek talebine göre karar verdikleri varsayılmaktadır. Kişilerin kendi faydalarını maksimize etme amaçları bulunmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 32-33). Bu teoriye göre göçmenlerin, ülkeler arasındaki eşitsizliklere göç ederek tepki gösterdiği vurgulanmaktadır (Toksöz, 2006: 17).

Neoklasik ekonomik teorilerin ilki, göç teorileri üzerine ilk çalışma olan Ravenstein'in İngiltere'deki nüfus değişimini incelediği "Göç Kanunları" makaleleridir⁷ (King, 2012: 12). Ravenstein'a göre, göçün temel sebebi hızla büyüyen endüstri ve ticaret merkezlerinin emeği çağırmasıdır. Ona göre; kırsal kesimlerden büyük sanayi merkezleri yönünde göç akımı oluşurken, kırsal kesimlerde oluşan boşlukları da daha uzak bölgelerden göç edenler doldurmaktadır. Ülke genelinin her köşesinde yer değiştirme oluşana kadar sirkülasyon devam etmektedir (Ravenstein, 1885: 198-199).

İkinci makalesinde Ravenstein; ilk makalesinde çalışmasını sadece İngiltere ile sınırladığını, bu çalışmasında ise Kıta Avrupası ve Kuzey Amerika ülkelerini karşılaştıracağını belirtmiştir. İngiltere, İskoçya ve İrlanda'yı ayrı ayrı değerlendirip karşılaştırma yapmış, sonrasında Avrupa ülkeleri, Kanada ve ABD'de gerçekleşen göçlerle ortak yönlerine değinmiştir. Değerlendiği ülkelere baktığında, çok ekstrem bir durum olmadığı takdirde, göçün kademeli olarak ilçelerden illere, illerden ülkelere şeklinde devam ettiğini söylemektedir. Görüşlerini ülkelerin göç istatistikleriyle destekleyen Ravenstein, mesafenin önemini vurgulayarak, göçmen tercihlerinin öncelikle kısa mesafelerde olduğunu iddia etmiştir (Ravenstein, 1889: 241-305).

Ravenstein'dan sonra onun fikirlerini güncelleyerek ve eklemeler yaparak Everett Lee'de bir teori ortaya koymuştur. 1966 yılında yazdığı makalesinde Lee, göç etme kararını ve göç sürecini etkileyen faktörleri dört başlık altında toplamıştır. Bunlar; hedef yer ile ilgili

⁷ Ravenstein, 1885 ve 1889 yıllarında yayımladığı Göç Kanunları (The Laws of Migration) başlıklı iki makalesinde belirlediği yedi göç kanunu tartışmıştır. Ravenstein, E. G. (1885). "The Laws of Migration". Journal of the Statistical Society of London. 48 (2), pp. 167-235. Ravenstein, E. G. (1889). "The Laws of Migration". Journal of the Statistical Society of London. 52 (2), pp. 241-305

faktörler, kaynak yer ile ilgili faktörler, araya giren engeller ve kişisel faktörlerdir (Lee, 1966: 49-50).

Lee, her bölgenin kendince itici ve çekici özellikleri olduğunu söylemiş bunu da “-“ ve “+” diyagramı ile göstermiştir. İtici ve çekici faktörler kişilere bağlı olarak değişmektedir. İyi iklim koşulları herkese göre çekici (+) bir faktörken, gidilecek yerdeki eğitim sisteminin iyi olması çocuklu bir aile için çekici (-), çocuksuz fakat ev sahibi olan bir aile için (vergiler yükseleceği için) itici olabildiği gibi evli olmayan bir birey için anlam ifade etmeyebilir. (Lee, 1966: 50). Lee’ye göre hem yaşanan, hem de gidilecek yerde itici ve çekici faktörlerin bulunması, kişileri bu faktörlerin çekici olanlarının ağır basmasıyla tercih yapmaya itecektir.

Son olarak 1970’lerin sonunda ortaya çıkan ve emek piyasasındaki çıkmazlarda kurumsal etmenlerin yanısıra toplumsal cinsiyet, rekabet ve etnik kimliğin etkisinden bahseden Piore’da neoklasik ekonomik teorilerin içerisine dahil edilebilir (Castles ve Miller, 2008: 33). İkili emek piyasası da denilmekte olan ilgili teoride, birinci emek piyasasının vasıflı, yetenek gerektiren işlerde çalışan işçilerden, diğer piyasanın ise vasıfsız işçilerden oluştuğu ileri sürülmektedir. Bir ekonomik kriz anında işveren birinci piyasadaki işçiye eğitim yatırımı yaptığı için kolayca vazgeçemezken, ikincil sektör işçilerinin işlerine kolayca son verilebilmektedir. Bundan dolayı işçiler daha iyi şartlarda ve itibarlı işlerde çalışmak istemektedirler. Gelişmiş sanayi ülkelerinde işverenler, düşük seviyedeki, düşük güvenilir ve mesleki hiyerarşinin en altındaki işlerde çalışmak istemeyen işçileri daha fazla ücretlerle çalıştırmak yerine, bu işlerde göçmenleri çalıştırmayı tercih etmektedir (Toksöz, 2006: 17-18).

Ekonomik teorilerin varsayımları zamanla birçok yönden yanlışlanmıştır. Neoklasik teorilerin en büyük problemlerinden biri göçün açıklamasında sadece işgücü piyasasını kullanmasıdır. Gerçekte ise göçü belirleyen birçok etken bulunmaktadır. Ayrıca, neoklasik teorilere göre, piyasalar tam istihdam konumuna geldiğinde göç durmalıdır (Sert, 2015: 33). Oysa gerçek hayatta göç, insanlık tarihinden beri süregelen ve hiçbir koşul altında sonlanmayan bir eylemdir. Neoklasik ekonomik teorilerin bu dar bakış açısından dolayı belirtilen teorilere birçok eleştiri yapılmıştır. Neoklasik ekonomik teorilere tepki olarak birçok teori ortaya çıkmış ve neoklasik ekonomik teorilerden de yardım alınarak göç teorileri çeşitlendirilmiş ve geliştirilmiştir.

1.2.2. Tarihsel – Yapısalcı Yaklaşım

Tarihsel- yapısalcı yaklaşım, göç teorilerinde alternatif bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. 1970'lerde ortaya çıkan bu yaklaşım temellerini Marksizm'e dayandırmaktadır. Dünya Sistemleri Teorisi olarak da adlandırılmakta (Toksöz, 2006: 16) olan bu yaklaşımda göç, "sermaye için ucuz emek hareketi" olarak görülmektedir (Castles ve Miller, 2008: 34-35). Marx'ın ünlü eseri Kapital'de yer verdiği; tarımda kullanılan makinelerin emeğin yerine geçmesiyle işgücü fazlasının doğması ve bu işgücü fazlasının sanayileşen kentlere göçtüğü fikriyatından yararlanılmaktadır (Marx, 1986: 763-764). Aslında burada Marx'ın amacı göç teorisi ortaya koymak değildir. Ancak, Marx'ın sermaye ve emeği açıklarken ortaya koyduğu önermelerden yararlanılarak, Tarihsel-Yapısalcı yaklaşım oluşturulmuştur. Bu durum teoriyi sadece emek ve sermayeye dayalı göçleri açıklamaya endekslemiştir. Yaklaşım, göç tanımını, kapitalist birikimin bir sonucu olarak ortaya çıkan ucuz emeğin sermaye için yer değiştirmesi olarak açıklamaktadır (Toksöz, 2006: 19).

Immanuel Wallerstein Dünya Sistemleri Teorisi adını verdiği teoride başka bir noktadan açıklama getirmektedir. Kapitalizmin başından beri ulus-devletlerin değil, dünya ekonomisinin bir olayı olduğunu iddia eden Wallerstein, dünya ekonomisinde ülkelerin; merkez, çevre ve yarı çevre olarak konumlandığını söylemektedir (Wallerstein, 1974: 401).

Wallerstein sermayeyi tarihsel birikim olarak açıklamaktadır. Tarihsel kapitalizm sayesinde sermaye sahipleri kar maksimizasyonu amacıyla piyasaların belirleyici aktörü olmaktadır. Böylece ucuz ham madde ve pazar arayışı başlamaktadır. Böylelikle sermaye sahipleri daha çok kazanım sağlayarak üretimde baskın hale geleceklerdir. Bu kazanımı sağlayan sermaye sahiplerinin bulunduğu ülkeler merkez ülkeler haline gelmektedir ve üretimin kararları bu ülkeler tarafından verilmektedir. Kaybeden ülkeler ise çevre ülke olarak, ucuz işgücü sağlayan ve üretimin karar sürecine dahil olamayan ülkeler haline getirecektir. Wallerstein teorisinde ülkeleri merkez, çevre ve yarı çevre olarak ayırmaktadır. Modern dünya sisteminde zenginlik merkezden çevreye dağılma sürecinde zengin daha zenginleşecek, fakir ise daha fakirleşecektir. İki zıt kutbun arasında kalan ve sürekli olarak çevre ülke olmak için çaba sarf eden ülkeler ise yarı çevre olarak adlandırılmaktadır (Cizreli, 2015: 33-34).

Mekanizasyon manüel emek ihtiyacını azaltılmaktadır ve tarımda çalışan birçok işçiyi üretim için gereksiz kılmaktadır. Nakil ürünlerinin hammadde olarak değiştirilmesi, geçim temelli geleneksel sosyal ve ekonomik ilişkileri baltalamaktadır. Makineleşme, küçük, kapitalist olmayan çiftçileri yerel pazarların dışına iterek yüksek mahsul getirileri üretmektedir. Bütün bu güçler, yerel tarım topluluklarına zayıf bir bağlılıkla birlikte yerinden edilmiş bir işgücünün yaratılmasına katkıda bulunmaktadır (Massey vd, 1993 :445). Böylelikle tarımsal alanlarda iş bulma ümidi kalmamış birçok insan, kente göçerek oradaki sanayi merkezlerinde istihdam arayışına girmektedir.

Çevresel bölgelerde göçmen yaratan aynı kapitalist ekonomik süreçler, yarattıkları göçmenleri aynı anda geliştirmiş ve merkez ülkelere çekmektedir. Piyasaya nüfuz edilmesi sürecinde yerlerinden edilmiş bazı insanlar, gelişmekte olan toplumların şehirleşmesine bağlı olarak kentlere yönelmektedir. Küreselleşmenin kaçınılmaz sonucu çevre ülkelerde ikamet eden pek çok insan yurtdışına göç etmektedir. Ekonomik küreselleşmeyi yönlendiren yabancı yatırım, yapısal özellikleri göçmen emek için güçlü bir talep yaratan az sayıdaki küresel kentten yönetilmektedir (Massey vd, 1993: 446).

Merkez çevre teorisinin esas önemi tarihsel olarak ilk göç teorisi olmasından kaynaklanmaktadır. Amacı göç teorisi açıklamak olmayan Marx, 1867'de yayımladığı Kapital kitabının 1. cildinde ilk göç teorisini Ravenstein'dan önce aslında bir göç teorisi ortaya koymuştur (Yalçın, 2004: 49).

1.2.3. Göç Sistemleri Teorisi ve Disiplinler Arası Yeni Bir Yaklaşım Eğilimi

Önceki göç teorilerin ortak özelliklerinin göç anlayışını tek bir merkeze endekslemek olduğu görülmüş, bu yüzden göçü birçok açıdan ele alacak yeni bir yaklaşım oluşturulmuştur. Göç sistemleri teorisinde bir yandan göçmen mobilitésinin amaçları araştırılırken, bir yandan da göçmenlerin ülke tercihlerinin ülkeler ve bölgeler arası bağları hakkında etkileşimler incelenmektedir (Castles ve Miller, 2008: 35-36).

Göç sistemleri teorisini ilk kez ele almış olan Mabogunje, çalışmasında kırsal-kentsel göçten ve bölgesel kalkınmadan bahsetmektedir. Çalışmada kırsal göç, insanların genel olarak küçük çoğunlukla da tarımsal topluluklardan, daha büyük yani tarım dışı (sanayileşmiş) topluluklara geçtiği yapının temel bir dönüşümü olarak tanımlanmaktadır

(1970: 2). Göç sistemleri teorisi; göç akışının iki yönünü de ele alarak buralardaki hareketlilik veya durgunluk durumunu ele almaktadır. Yine sadece bir göç yolunu tek ülke bağlamında değil birden fazla ülkeye olması şeklinde incelemesinin yanı sıra mekanlar arasında karşılaştırmada bulunmaktadır. Göç sistemleri teorisi sadece bilgi akışı, mal, hizmet gibi kavramları incelememektedir. Aynı zamanda insanlar ve mekanların arasındaki etkileşimi de konusu dahilinde bulundurmaktadır. Göç sürecini zaman içinde gerçekleşen dinamik bir süreç olarak ele almaktadır (Fawcett, 1989: 672-673).

Göç sistemleri teorisinin 4 önemli varsayımı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, incelenen ülkelerin yakın olmasının gerekliliğidir. Çünkü burada göç akışları fizikselden ziyade ekonomik ve siyasi ilişkileri yansıtmaktadır. İkincisi, çok kutuplu sistemlerin mümkün olmasıdır. Çok kutuplu sistemde bir grup göçmen gönderen ülkelerden sürekli göçmen alan çekirdek ülkeler bulunmaktadır. Üçüncüsü, ülkelerin birden çok göç sistemine mensup olabileceği varsayımdır. Birden çok göç sistemine dahil olma durumu genellikle göçmen gönderen ülkelerde yaygındır. Sonuncusu ise siyasi ve ekonomik koşullar değiştikçe göç sistemlerinin geliştiği, böylece sistemdeki ülkelerin istikrarlı hale dönüştüğü iddia edilmektedir. Yani ülkeler, toplumsal değişime, ekonomik dalgalanmalara veya siyasi kargaşaya tepki olarak bir sisteme üye olabilir veya bir sistemden çekilebilir (Massey vd, 1993: 454).

1.2.4. Ulus-aşırı Teorik Yaklaşım

Devletlerdeki ulus-aşırı sosyal ağlar, sembolik bağlar ve örgütlerdeki konumlar ve ağların kesişimi ulus-aşırı sosyal alanları oluşturmaktadır. Bu sosyal alanlar ulus-aşırı teorisinin temel argümanını oluşturmaktadır (Faist, 2000: 199).

Uluslararası teorik yaklaşım; göçmenlerin birden fazla toplumda eşzamanlı yerleşikliğini ve göçün sürekli akışkan sosyal alanlarda gerçekleştiğini iddia etmektedir. Göç süreci; sadece kaynak ve hedef ülke değil, dünyanın dört bir yanında yaşayan aynı dinden ve aynı kültürden insanlarla bağlantı kurulduğu ve bu insanların da göç sürecine dahil olduğu çok katmanlı ve çok bölgeli olarak görülmektedir (Lewitt ve Jaworsky, 2007: 131).

Küreselleşme ve teknolojinin hızlı gelişimi ile göçmenlerin kaynak ülke ile iletişimlerini artmıştır. Bu durumda kaynak ülke ile olan sosyal ve kültürel bağlar hedef ülkede de

rahatça devam etmektedir. Diğer taraftan, göçmenlerin kaynak ülke ile iletişime devam etmesi, göçün artışına, devamlılığına ve dolaşımın büyük alanlara yayılmasına yol açmaktadır (Castles ve Miller, 2008: 40).

Ulus-aşırı göç teorisine göre göçler tek taraflı ve durağan değil; zincir göç, geriye göç gibi dinamik ve olağan süreçleri kapsamaktadır (Sert, 2015: 41). Yani göçmenler gittikleri ülkelerden kaynak ülkeye dönüş yapabilir ya da iletişimin yoğunluğu nedeniyle giden göçmenin iletişimde olduğu kişiler de göç sürecine dahil olarak hedef ülkeye gelebilirler. Göçmen ağlarının göç tercihlerinde çok önemli bir yeri olduğu bilinmektedir.

1.3. Dünya’da ve Türkiye’de Düzensiz Göçler

Düzensiz göçten söz edebilmek için öncelikli olarak modern ulus devlet sınırlarından söz edilmesi gerekmektedir. Modern toplumun kendi sınırlarının belirlenmesi ile birlikte yasal sınırlar oluşturulmuş ve uluslararası hukukla koruma altına alınmıştır. Uluslararası hukuka göre devlet, sınırlarının içerisine veya dışarısına gerçekleşen hareketleri kontrol etme hakkına sahiptir (Genç, 2014: 41). Böylelikle devletlerin belirlediği şartları sağlamadan ülkeye giriş yapan ya da bu şartları sağlayarak giriş yapmasına karşın verilen sürelerde ülkeyi terk etmeyerek yasadışı konuma düşen göçmenler için düzensiz göçten bahsedilebilmektedir.

1.3.1. Dünyada Düzensiz Göçler

Düzensiz göçün ortaya çıkışı ulus devletlerin ortaya çıkışıyla paraleldir. Ulus devlet sınırlarının, pasaport ve vize uygulamalarının ortaya çıkışı göçe yasallık-yasadışılık katmıştır. Modern sınırlar öncesinde pasaporta benzer verilen belgelerin varlığı bilinmektedir. Bu belgelerin bilinen en eski tarihli olanı, İncil’de söz edilen, M.Ö. 450’de Pers kralı tarafından Nehemiah adında bir tüccara verilendir (Benedictus, 2006). Yine Osmanlı Devleti tarafından da birçok kişiye, aileye ya da devlete verilmiş belgeler bulunmakta ve bu belgelerin ortak amacının giriş – çıkışı kontrolden ziyade, giren – çıkanların mal ve canı koruma amaçlı olduğu bilinmektedir. Asıl maksadın her ülkenin kendi sınırları içerisinde yapılan ticaretin güvenliğini sağlamak olduğu incelenen anlaşma metinlerinde görülmüştür (Benedictus, 2006; Government of Canada, 2014; Sezer, 2003 vd).

Aztek Yazıtlarında ise M.Ö. 2000 yıllarında Hitit kralı ile başka bir ülke arasında yapılan antlaşmada, taraf ülkeden kendisine sığınanların geri gönderilmeyeceği açıkça belirtilmiştir (Odman, 1995: 6-7). İslam tarihinin de dönüşüm noktalarından biri “hicret” yani göçtür. İslamiyet’in ilk ortaya çıktığı dönemde Müslüman olanlara büyük baskılar yapılması sonucunda bu insanlar Habeşistan’a sığınmıştır. Bunun üzerine müşrikler⁸ Habeşistan kralı Necaşi’den sığınmacı Müslümanları istemiş fakat kral geri göndermemiştir (Deniz, 2009: 34). Bu uygulamaların günümüzdeki geri göndermeme ilkesiyle örtüştüğü görülmektedir.

Pasaport isminin ortaya çıkışı, Fransa’da Kral XIV. Louis dönemine rastlamaktadır. O dönemde ticaret gemilerle yapıldığından dolayı “limandan geçmek (passe port)” anlamına gelen “pasaport” kelimesi kullanılmaya başlanmıştır (Government of Canada, 2014). Yine de I. Dünya Savaşı’na kadar seyahat etmek için gerekli olmayan pasaportların (Benedictus, 2006), I. Dünya Savaşı’nın ertesinden günümüze kadar önemi artarak devam etmiştir.

Düzensiz göçe sebebiyet veren birçok durum olduğu tespit edilmiştir. Bunların başında teknolojinin gelişmesiyle refahı düşük olan devletlerde yaşayan kişilerin, yüksek refaha kavuşmuş ve refah toplumu yolunda ilerleyen devletleri cazip bulması gelmektedir. Refah toplumu yolunda ilerleyen devletlerde yaşayan insanların daha iyi yaşam standartlarına sahip olduğunun görülmesi, bu refaha erişmek isteyen insanları göçe teşvik etmiş (Mutlu, 2003: 195-196), bu durum da göçmen kaçakçılığına yol açmıştır.

Düzensiz göç veya insan kaçakçılığı kavramları, Avrupa’da 1920’li yılların başına kadar kavramsal olarak var olmasına rağmen kullanılmamıştır. Örnek olarak; Hollanda 1846 yılında oluşturduğu Yabancılar Hukuku ile Avrupa’da bu alandaki ilklerden olmasına karşın 19. yy’ın sonlarına kadar düzensiz göç tanımı ve kavramı dikkat çekmemiştir. “İstenmeyen yabancılar” kavramı ya da kaçak, terk edilmiş kavramlarına yer verilmiştir. Oturma ya da çalışma izni olmayan göçmenler için hiçbir kavram tercih edilmemiştir. Aynı şekilde ne Fransa’da ne de Belçika’da, çalışma iznine veya oturma iznine sahip olmayanlar için yasanın öngördüğü hali hazırda uygun bir terim bulunmaktadır (Düvell, 2006: 22-23). Düzensiz göçün en çok karşılaşılan sebepleri arasında; yoksulluk, işsizlik, sivil ve etnik savaşlar, kentlerde artış gösteren şiddet olayları ve insan ticareti gösterilebilir (Mutlu, 2003: 204).

⁸ Tanrı’ya şirk koşan

1970'lerin başında zirve yapan göç oranında o tarihten günümüze kadar önemli bir hızlanma olmuştur. Bunun nedenleri, Cezayir, Ruanda ve Uganda'dan Bangladeş, Hint-Çin ve Afganistan'a kadar olan alanlarda savaş, etnik çatışma ve siyasi karışıklıktan kaynaklanmaktadır. Bu sebeplerden dolayı 1993 yılına kadar 18 milyona ulaşan ve artan sayıda mülteci nüfusu oluşmuştur. 1990'lı yıllara doğru Doğu Avrupa'daki komünizmin çöküşü özellikle eski Yugoslavya'da bir dizi etnik çatışmaya yol açmış ve iki bölgeden de yeni bir göçmen grubu yaratmıştır (Heywood 2011: 171). 1970'li yıllardan başlayarak dünya nüfusuna oranla incelendiğinde her yıl artan göçmen sayısı karşımıza çıkmaktadır (Sever, 2014: 18)

20. yüzyılda en büyük sığınmacı akını meydana gelen iki büyük dünya savaşı oluşturmuş ve milyonlarca insan yerinden edilmiştir (Giddens, 2010: 522). Yine aynı dönemde Nazi Partisi iktidarındaki Almanya'nın Yahudi soykırımı çok büyük bir sığınmacı kitlesi ortaya çıkarmıştır (Sever, 2014:16).

Dünya savaşları öncesinde sömürgeciliğin ve sanayileşmenin göç tercihlerinde etkili olduğu görülürken, dünya savaşlarının sonrasında bu durumun az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru bir akış haline dönüştüğü tespit edilmiştir (Castles ve Miller, 2008: 67-126).

11 Eylül terör saldırısı dünya üzerinde büyük etkiler uyandırmış; Amerika ve Avrupalı devletler sınır güvenliği konusu üzerine yoğunlaşmıştır (Başak, 2012: 4-5). Yabancı düşmanlığı da yine aynı dönemden sonra artış göstermiş, özellikle düzensiz göçmenlere karşı yoğun önlemler alınmaya başlanmış ve ülkelerin göçmen kabul şartları zorlaştırılmıştır (Şener, 2017: 11). 2002 yılında İspanya'da düzenlenen Sevilla Zirvesi'nde Frontex (Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi) kurulmuştur. Frontex'in kurulmasındaki amaç ülkelerin tek tek sınır güvenliğini sağlamaya uğraşması yerine bütün Avrupa Birliği ülkelerinin sınırlarını koruyacak ortak bir birim kurmaktır (Deniz, 2014: 180).

Günümüzde en sıkı sınır güvenliğine sahip olan AB ülkeleri dahi, sınırları içerisindeki düzensiz göçmen sayısını kesin olarak tespit edememektedir (Güzel, 2019: 29). Bu durum dünya üzerindeki düzensiz göçmen sayısının tahminlerden çok daha yüksek olduğunun bir göstergesi niteliğindedir.

1.3.2. Türkiye’de Düzensiz Göçler

Türklerin göç tarihi, var oldukları dönemlerden başlatılmaktadır. Uzun yıllar göçebe olarak yaşamış olan Türklerin, hala ülkemizde ve birçok ülkede bu kültürü (yazlık-kışlak) devam ettirdiği görülmektedir. Sert bir iklime sahip coğrafyada bulunuyor olmaları kuraklık, ilkim değişiklikleri Türklerin batıya göçünün ana sebeplerinden görülmektedir (Karpas, 2015: 13). Anadolu coğrafyası, konumu ve stratejik öneminden dolayı uzun yıllar birçok medeniyetin hayali olmuş ve birçok medeniyete de ev sahipliği yapmıştır.

Türklerde bilinen ilk sınır kontrolü, 16. yüzyılda “Men-i Mürûr” olarak adlandırılan geçişin engellenmesi veya yol izni belgesinin kullanılışıdır (Çadircı, 1993: 169). Bunların dışında İspanya’dan, Polonya’dan ve daha birçok ülkeden çok sayıda mülteci hoşgörülle karşılanacaklarını bildikleri ve kendi ülkelerinde yaşamları tehlikeye düştüğü için Osmanlı Devleti’nin topraklarına sığınmıştır (Akgün, 2011: 26,27).

Osmanlı Devleti yıkılıp Türkiye Cumhuriyeti kurulurken, göçler ve göçmenler ulus oluşturma süreci ve ulusal bütünlük ile ilgili köklü devlet politikalarının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Türk kökenli ve Müslüman insanlar Türkiye’ye göçe, gayrimüslimler ise Türkiye’den göçe teşvik edilmiştir (İçduygu ve Aksel, 2013: 167-168).

Türkiye konumu bakımından, dünyadaki göç güzergâhlarının üzerinde bulunmaktadır. Özellikle Sanayi Devrimi sonrasında Batı bloğunda ortaya çıkan işçi açığını doldurmak amacıyla başlayan, gelişmemiş ülkelere gelişmiş ülkelere doğru sanayileşmeyle bağlantılı emek göçü (Castles ve Miller, 2008: 69-91) güzergâhı üzerinde kalan Türkiye, uzun yıllar transit ülke konumunu korumuştur.

Son çeyrek asırda Türkiye komşularında yaşanan karışıklıklar sebebiyle yoğun sığınmacı akınlarıyla karşı karşıya kalmıştır. 1979 İran Devrimi, 1979 Rusya’nın Afganistan’ı işgali, 1980-88 yılları arasında Irak-İran Savaşı, 1991 Sovyetler Birliği’nin çöküşü, 1991 Körfez Savaşı, 2003 Irak’ın Amerikan işgali bu karışıklıklara en bariz örnekler olarak görülmektedir. Türkiye bu noktada kaynak ülke olmasının yanı sıra transit ülke konumunu da korumaktadır. Türkiye üzerinden Avrupa’ya geçmeye çalışan göçmen sayısı azımsanmayacak orandadır (Deniz, 2009: 101,109).

Yukarıda da bahsedildiği gibi Türkiye konumu itibarıyla göç güzergâhında olmasından dolayı birçok göçmen yasadışı yollarla Türkiye'ye giriş yapmaktadır. Bunların bir kısmı Türkiye'yi hedef ülke olarak belirleyip Türkiye'de kalmayı amaçlarken, birçoğu da Türkiye'yi transit olarak kullanıp gelişmiş ülkelere geçmeyi hedeflemektedir.

1951 Cenevre Sözleşmesinin 1. maddesinin (B) fıkrasının 1. bendinde coğrafi çekince koyulmasından dolayı; Türkiye Avrupa ülkeleri dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü tanımamakta, bu kişileri "sığınmacı" olarak tanımlamakta ve üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar geçici koruma sağlamaktadır (Çiçekli, 2016: 222). Türkiye her ne kadar 1951 Sözleşmesi ile Avrupa ülkeleri dışından gelenlere coğrafi çekince koyarak mülteci statüsü vermese de Türk soylu göçmenlere karşı her zaman ayrıcalık tanıdığı görülmektedir. Bundan dolayı çok uzun yıllar Irak Türkmenlerinin Türkiye'ye göçü genellikle yasal yollardan gerçekleşmiştir (Duman, 2010: 7).

1923 yılından bu yana, özellikle de Balkanlardan gelmiş olan göçmen akınlarıyla, Türkiye sığınmacı ülkesi haline dönüşmüştür. 1980'li yıllara doğru Türkiye'ye göç artmış ve Türkiye Asya, Ortadoğu ve Afrika bölgelerinden düzensiz veya transit göçmenler tarafından tercih edilmeye başlanmıştır (Ihlamur Öner, 2013: 191).

Türkiye Cumhuriyeti 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nü kabul ederken mültecilik tanımı için "Avrupa'da meydana gelen olaylar" kıstasını olduğu gibi kabul etmiştir. Bu yüzden Yugoslavya, Batı Trakya ve Bulgaristan topraklarından gelen göçmenlerin mülteci statüsünde kabul edilmesi gerekmiş fakat Türkiye söz konusu kuralı Cumhuriyetin ilk yıllarında kitlesel olarak Balkanlardan gelen göçmenlere uygulamamıştır. Sözü edilen göçmenlerin ülkesine geri dönme ihtimali olmayanlarına "göçmen" denilerek vatandaşlığa alımı kolaylaştırmıştır (Baklacioğlu, 2015: 196). Söz konusu durumun en bariz sebebi göçmen tanımımızda da bulunan "Türk soyu ve Türk kültüründen olma" kıstasıdır. Türkiye Balkan bölgesinin Osmanlı tebaası olması ve büyük bir kısmının da Türk olması sebebiyle mülteci statüsünü gerek görmemiştir.

Türkiye'ye yönelik yoğun göçün geldiği bölgelerden biri de Sahra-altı Afrika bölgesidir. Sahra-altı Afrikalı⁹ göçmenlerin yasadışı olma yöntemi Asya ve Ortadoğu'ya göre farklılık

⁹ Angola, Benin, Botsvana, Burkina, Faso, Burundi, Cibuti, Çad Cumhuriyeti, Ekvator Ginesi, Eritre, Etiyopya, Fildişi Sahili, Gabon, Gambiya, Gana, Gine, Gine Bissau, Güney Afrika, Güney Sudan, Kabo

arz etmektedir. 1990'ların sonunda Türkiye ile bölge ülkelerinin yakınlıkları artmış ve bölgeden burslu öğrenciler Türkiye'ye gelmeye başlamıştır. Bunun yanı sıra ticari ilişkiler de artmış, bazı tacirler ve öğrenciler çeşitli yollarla Türkiye'de kalmayı başarmıştır. Bölgede karışıklıklar çıktığı zaman ise küçük bir kısmı sığınma statüsüne başvurmuştur. Afrikalıların Türkiye'de gelişleri yasal yollardan olmakla birlikte, vizelerinin bitiminde ülkeyi terk etmeyerek yasadışı konuma düşmektedirler (Şaul, 2015: 109-112).

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre 2019 yılında Türkiye'ye giriş yapmış olan toplam düzensiz göçmen sayısı 371.031'dir. Bunların 10.807'si ise Irak'tan gelen göçmenlerdir¹⁰. 2018 yılında ise düzensiz göçmen sayısı 268.003 iken, bunların 17.629'u Irak uyrukludur (Göç İdaresi, 2019).

Türkmenler Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinin bitişine kadarki dönemde Irak'ta sürekli Türklerin başında bulunduğu yönetimlerle karşı karşıya oldukları için büyük sorunlar gündeme gelmemiştir. Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinden çıkışı ile önce İngiltere'nin eline geçen ve sömürge haline getirilen, sonrasında da askeri darbelere sahne olan Irak'taki Türkmenler için zor günlerin başlangıcı olmuştur. Özellikle Baas Dönemi Türkmenler için yıkıcı olmuştur (Bakır, 2012: 11).

Devrim Komuta Konseyi tarafından çıkarılan 11 Eylül 1989 tarihli 41 nolu kararı ve 8 Nisan 1984 tarihli 418 nolu kararı ile Kerkük'te Türkmenlerin gayrimenkul almaları yasaklanmıştır. 27 Eylül 1984 tarihindeki 1081 nolu karar ile Kerkük'teki Türkmenlerin arazileri istimlak edilerek, ülke içerisinden göç ettirilen Araplara verilmiştir. Son olarak 2 Ekim 1981'de ise çıkarılan 1391 nolu karar ile Türkmenler güney bölgelere tecrit ettirilmiştir (Yiğit, 2014: 188). Tüm bu gelişmeler Türkmenlerin Türkiye'ye yasadışı göçüne sebebiyet vermiştir.

Verde, Kamerun, Kenya, Komorlar Birliği, Kongo Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Lesotho, Liberya, Madagaskar, Malavi, Mali, Moritanya, Morityus, Mozambik, Namibya, Nijer, Nijerya Federal Cumhuriyeti, Orta Afrika Cumhuriyeti, Ruanda, Sao Tome ve Principe, Senegal, Seyşeller, Sierra Leone, Somali, Sudan, Svaziland, Tanzanya, Togo, Uganda, Zambiya ve Zimbabve

¹⁰ İlgili veriler 02.11.2019 tarihinde alınmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

IRAK TÜRKMENLERİ

Tarihçiler; Türkmen kelimesinin kökeni ve söylendiği kitle hakkında tam bir fikir birliği sağlayamamış olmasına rağmen, Türkmenlerin Türk boylarından biri olduğu konusunda görüş birliğine ulaşılmıştır (Hürmüzlü, 1994: 6-7; Hasan, 2009: 4-6, Sharif, 2012: 2-3). Lozan Konferansı sırasında Irak Türklerine “Türkmen” diyen İngiliz heyetine, Türkiye heyeti başkanı olan İsmet İnönü’nün Türk ve Türkmen’in eş anlamlı olduğunu ve Türkiye’deki Türklerin de Türkmen olduğunu söylediği bilinmektedir (Saatçi, 2003: 15). Irak Türkmenleri üzerinde buldukları topraklarda çeşitli devletlere (Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti) ev sahipliği yapmış, son olarak kurulan Irak Devleti’nin bir parçası olarak kadim topraklarında yaşamlarına devam etmektedirler. Dilleri Türk dünyası ülkelerinden Azerbaycan ile örtüşmekte, Türkiye’de ise Erzurum ağzına benzerlik göstermektedir.

Irak’ta yaşayan insanlar yüzyıllarca göçebe olarak yaşamış, 19. yüzyılda Osmanlı Devleti tarafından gerçekleştirilen; toprak tapusu vermek için o toprakta 10 yıl çalışılmış olması ve kullanılmayan toprakların devlet tarafından el konulması reformu üzerine yerleşik hayata geçmeye başlamışlardır (Dawod, 2013: 120). Yapılan reformlar aynı zamanda güçlü ve toprak sahibi liderler etrafında aşiretlerin güçlenmesini sağlamıştır (Sakai, 2013: 136). Aşiretler Irak sosyolojisinde, hayat tarzında ve karar alma mekanizmalarında önemli yer tutmaktadır. Bu noktada aşiretlerin göçe sebep olma ya da karar verme ve göç süreçleri gibi konularda bir etmen oldukları görülmektedir.

2.1. Irak’ta Türkmen Nüfusunun Yerleşim Alanları

Irak, coğrafi bakımdan 3 bölgeye ayrılmaktadır. Ülkenin batı ve güneybatı bölgesi Fırat Vadisi’ne kadar çöllerle kaplıdır. Güneyde; Basra Körfezi ile sonlanan, Fırat ve Dicle arasında kalan Şattülarap Bölgesi ve bu bölgedeki nehirlerin oluşturduğu delta ve bataklıklar bulunmaktadır. Üçüncü bölge ise; Türkiye’deki Toros Dağları’nın devamı olan Zagros Dağları’nın bulunduğu alandır (Yiğit, 2014: 184). Tezin konusunu ihtiva eden Türkmenlerin genellikle üçüncü alan ile bu üç alanın kesişiminin oluşturduğu alana yani, ülkenin kuzeybatısından güneydoğusuna doğru konuşlandığı görülmektedir.

Irak'ta Türkmenlerin yaşadığı yerler başlıca; Musul, Kerkük, Erbil, Telafer gibi büyük yerleşim yerleri ve Dakuk, Tazehurmatu, Tuzhurmatu, Kifri, Kızlarabad, Karatepe, Mendeli, Hanakın, Şahraban, Bedre, Altunköprü gibi küçük yerleşim yerleridir.

674 yılından itibaren Türklerin yerleştiği düşünülen Kerkük (Kopar, 2009: 113), Irak Devleti'nin kuzeyinde yer alan ve ülkenin başkenti Bağdat ile en önemli şehirlerinden biri olan Erbil'in kuzey-güney rotasyonunun da ortasında bulunmaktadır. Kerkük, nüfusunun çoğunluğunu Türkmenlerin oluşturduğu bir şehir olması bakımından Türkmenler için önem ihtiva etmektedir. Devrim Komuta Konseyi tarafından çıkarılan 29 Ocak 1976 tarihli ve 41 nolu karar ile Kerkük ilinin adı Al-Tamim olarak değiştirilmiştir (Yiğit, 2014: 184). Fakat genel kullanımı hala "Kerkük" şeklindedir.

Musul şehri; Türkiye, İran ve Suriye'nin sınırında bulunmasından, şehrin nüfusunun sahip olduğu etnisiteden ve bolca petrol yataklarına ev sahipliği yapmasından dolayı stratejik olarak öneme sahiptir (Eroğlu, Babuçoğlu ve Özdi, 2012: 11). 16 Aralık 1925 tarihinde Osmanlı Devleti'nden çıkan Musul, bunun sonrasında İngiliz Mandası altına girmiş en son İngilizler tarafından Irak Devleti'ne bırakılmıştır (Eroğlu vd.: 36). Musul üzerine o dönemde büyük tartışmalar gerçekleşmiş ve Musul; Kerkük, Telafer ve Erbil ile beraber Türkiye'nin Misak-ı Milli sınırları içerisinde sayılmıştır.

Irak'ın Türkiye ve Suriye sınırına en yakın yerleşim birimi Telafer'dir. Irak'taki ve Suriye'deki Kürt bölgesinin arasında tampon bölge konumunda yerleşmektedir. İlçenin neredeyse tamamına yakını Türkmen'dir ve günümüzde Musul Vilayet Meclisi'nin idari yetki sınırları içerisinde bulunmaktadır (Yazıcı ve Özdağ, 2014: 203-205). Türkmen bölgeleri arasında sınırlara yakın olması, nüfusun neredeyse tamamına yakınının Türkmen olması, Irak'taki en kalabalık Türkmen şehri olması gibi sebeplerle daha büyük önem arz etmektedir (Yıldız, 2017: 50). Telafer; Türkiye sınırına 85 km, Suriye sınırına ise 70 km uzaklıktadır (Özdağ, 2008: 21). Musul şehri ile Sincar eyaleti arasında bir konuma sahiptir (Eroğlu vd.: 20). Yaklaşık nüfusu 450.000-500.000 civarındadır (Omar, 2006). Kuzeyinde yer almakta olan Ayn-Zalah bölgesinden yüksek kalitede petrol alanları bulunmakta ve yine Kerkük- Yumurtalık Boru Hattı Telafer'den geçmektedir (Erendor, 2018: 175). 120 civarında köyü ve 3 nahiyesi¹¹ bulunmaktadır (Bademci, 2014: 64). Yüzyıllardır

¹¹ Köyler ve kasabalardan meydana gelmiş olan ilçeden daha küçük yerleşim birimi, bucak.

Türkmenlerin bulunduğu bir yer olan Telafer, Osmanlı Devleti'nin elinden çıkışından sonra büyük sorunlarla baş etmiştir. İngiliz işgali döneminde ilk isyan eden bölge olduğu için o dönemden başlayarak, her dönem zulüm görmüştür. Saddam Hüseyin'in döneminde yıkılan evleri onarmaya hatta ağaç dikmeye bile yasak koyacak kadar baskı görmüştür (Özdağ, 2008: 23).

Özellikle merkezinde Türkmenlerin bulunduğu Erbil şehri, tarihi bir Türk şehridir. Büyük ve küçük Zap Suları arasında ve Zagros Dağları'nın batı eteklerinde konumlanmıştır (Bademci, 2014: 65). Şehrin merkezinde yer alan Erbil Kalesi ve o bölgedeki bazı mahallelerin hala Türk isimlerinin olması Türk şehri olduğunu kanıtlar niteliktedir (Yiğit, 2014: 195). Günümüzde Erbil Irak Kürt Bölgesel Yönetimi sınırları içerisinde kabul edilmektedir.

Yukarıda belirtilenlerin dışında Türkmen toprakları denilebilecek ve nüfusun tamamına yakınının Türkmen olduğu, Altunköprü, Tuzhurmatu, Tazehurmatu, Mendeli, Dakuk, Selahaddin, Amirli, Diyala, Kifri, Hanekin, Karatepe gibi nahiye veya ilçe merkezleri bulunmaktadır (Erendor, 2018: 187-195). Başkent Bağdat'ta (nüfusun 30 bine yakın olduğu düşünülmekte) (Yiğit, 2014: 193) ve Irak'ın farklı şehirlerinde küçük nüfuslar halinde Türkmenlerin yaşadığı bilinmektedir.

Irak'ta azınlıkların nüfusuna yönelik yapılan açıklamalar, birçok araştırmacı için doğruluğu teyit edilmemiş bilgi olarak görülmekte ve yalanlanmaktadır¹². 1957 yılında Irak'ta yapılmış olan nüfus sayımında toplam nüfus 6.300.000 ve Türkmen nüfusu 500.000 şeklinde açıklanmıştır (Demirci, 1991: 5). Fakat Şubat 1987 yılında yayımlanan İngiliz Inquiry dergisine göre Türkmen nüfusu 1.500.000 nüfusu aşkındır (Inquiry'den aktaran Demirci, 1991: 6). Dünya Bankası (2017) verilerine göre Irak'ın güncel nüfusu 38.000.000 civarındadır. Irak Devleti tarafından resmi olarak kabul edilmemiş olmasına rağmen Türkmenlerin kabul ettiği ve gayri resmi olarak kabul gören Türkmen nüfusu 3 milyon civarındadır (Sirkeci, 2005: 3).

¹² Irak Türkmenlerinin nüfusu üzerine yazılmış birçok eserde, Türkmenlerin nüfuslarının daha az açıklandığı yönünde ortak bir görüş hakimdir.

Bknz: Erendor, M. (2018). Irak Türkmenleri: *Türkmenlerin Dünü, Bugünü, Yarını* (Birinci Baskı). İstanbul: Bilgeoğuz Basım Yayın.

Saatçi, S. (2003). *Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri* (Dördüncü Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.

2.2. Irak Türkmenlerinin Göç Tarihi

Türklerin Irak bölgesine göçlerinin tarihi, Anadolu'ya göçlerinden daha eskidir. Türk hakimiyetinde olduğu dönemde bölgede yoğun Türk nüfusu göçü görülmekteyken, Türk hakimiyeti kaybedildikten sonra bölgeden özellikle Türkiye'ye dönemsel göçlere rastlanmaktadır.

2.2.1. İlk Yerleşmeler ve Osmanlı Hakimiyeti Süreci

Birçok araştırmacı Türkmenlerin Irak'a yerleşimini çok eski tarihlere götürmektedir. Tarihçi Abdizâde Hüseyin Hüsamettin tarafından ilk kez literatüre sokulmuş olan Banukya Antlaşması¹³'na dayandırarak verdiği bilgi, İslamiyet Irak topraklarına geldiğinde Türklerin bu topraklarda bulunduğu yönündedir (Eroğlu, 2010: 14). Bu dönem sonrasında Türklerin yoğun bir şekilde Irak coğrafyasına gelişi Emevi Devleti zamanında gerçekleşmiştir. Birçok yazar bu tarihi Hicri 54 (Miladi 674) yılına dayandırmaktadır (Hürmüzlü, 1994: 6; Saatçi, 1996: 39). Söz konusu Türkmenler, Emevi Kumandanı Ubeydullah bin Ziyad tarafından getirilen ve Basra'ya yerleştirilen 2000 Türkmen'dir (Hazar, 2007: 360). Gönderilen 2000 Türkmen, orduda savaşması için o bölgeye yerleştirilmiştir ve Ubeydullah Bin Ziyad'dan sonra görev yapan valiler de her yıl yüzlerce Türk savaşçıyı orduda görev alması amacıyla Irak'a yollamaya devam etmiştir (Sharif, 2012: 6).

Abbasi Devleti Irak coğrafyasına egemen olduğu dönemde, Kerkük ve Bağdat arasına Türk askerlerinin ikametini amacıyla Samara şehri kurulmuş ve 40.000 Türk'ü bu şehre yerleştirmiş (Demirci, 1991: 8), sonrasında Abbasi Devleti'nin başkenti Bağdat'tan Samara'ya taşınmıştır (Polk, 2007: 60). Bu durum Türklerin söz konusu dönemde devlette etkilerinin büyük olduğunu ve giderek arttığını kanıtlar niteliktedir.

Türklerin Irak'a yoğun olarak ikinci göç dalgası Selçuklu Devleti zamanında gerçekleşmiştir. Türkmenlerin Selçuklu dönemindeki göçlerinde tercihi, bugün halihazırda da yaşadıkları bölge olan Musul, Kerkük, Erbil ve Altunköprü civarı olduğu bilinmektedir.

¹³ Bu anlaşma İslam orduları Irak'a girerken, İslam ordusu komutanı Halid Bin Valid'in o coğrafyada bulunan Türkler ile yaptığı resmi anlaşmadır. Anlaşmanın Türklerle yapılmış olması, İslamiyet'ten önce Irak coğrafyasında Türklerin bulunduğunun kanıtı kabul edilmektedir.

Bunun yanı sıra Basra'ya kadar göç yollarını uzattıkları görülmüştür (Sümer, 1959: 10). Irak, Selçuklular zamanında o kadar Türkleşmiştir ki; Selçukluların ikiye bölünüp sonrasında oluşan Irak Selçuklu Devleti'nin de yıkılması üzerine Irak'ta Selçuklular tarafından bir unvan olarak kullanılan Atabeyler Dönemi (Musul ve Erbil Atabeyleri) başlamıştır (Saatçi, 2003: 41).

1258 yılından itibaren (Bağdat'ın düşüşü) Irak'ın tamamına hakim olan Moğollar, yanında büyük bir Türk nüfusuyla Irak'a gelmişlerdir. Moğollar da Irak'ta yaşadıkları süreçte, kültür yakınlığının da etkisiyle, Türkleşmişlerdir (Sümer, 1959: 11).

Moğollardan sonra etkili olan Akkoyunlu Devleti, Karakoyunlu Devleti ve Safevi Devleti'nde de Irak'taki Türk nüfusu gerilememiş aksine artmıştır (Sümer, 1959: 11). Belirtilen üç devlet de Türk devletidir.

Irak bölgesine yapılan son büyük Türk göçü Osmanlı Devleti'nin Irak coğrafyasına hakim olduğu dönemlerde gerçekleşti. 1514 yılında yine bir Türk devleti olan Safevi Devleti ile Osmanlı Devleti arasında gerçekleşen Çaldıran Savaşı sonrasında 1516 yılında Musul Osmanlı toprakları arasına katıldı (Demirci, 1991: 9).

İran'ın bir dönem bölgede oluşturduğu baskıyı kırarak yeniden fetheden ve “Bağdat Fatih” unvanını alan Sultan Murad, Kuzey Irak bölgesine (Hanekin, Kızlarbad, Mendeli, Kerkük ve Erbil) daha çok Türkmen boyu yerleştirerek Anadolu ile olan bağları güvenli kıldı. Bu hareketiyle İran'dan gelecek saldırılara karşı daha güçlü olmayı amaçlarken, binlerce Sünni Türkmen'i Kuzey Irak bölgesine yerleştirmiş oldu (Saatçi, 2003: 70,73).

Çok uzun yıllar aynı coğrafyada çeşitli sebeplerle yerleşmiş olan Türkler, üst üste kurulan Türk devletleriyle birlikte coğrafyaya kök salmıştır.

2.2.2. 1926 Ankara Antlaşması ve Irak Türkmenlerinin Durumu

Osmanlı'nın son döneminde Avrupalı birçok devlet, 1. Dünya Savaşı öncesinde dünyada petrolün kullanımının artmasının da etkisiyle, Musul bölgesiyle ilgilenmeye başlamıştı. (Erendor, 2018: 87).

Almanlar Osmanlı Devleti ile yaptıkları anlaşma ile Bağdat Demiryolu yapımını üstlenmiş, anlaşmaya koyulan maddelerle¹⁴ bölgedeki petrolden ve madenden faydalanmaya çalışmıştır (Albayrak, 1995: 24). Rusların ve Fransızların da bölgeye yönelik birçok hamlesi bulunduğu bilinmektedir.

5 Kasım 1914'te İngilizlerin Şattülarap'a Hindistan'dan getirdiği birliklerle çıkartma yapmasının ardından açılan Irak Cephesi'ndeki savaş başlamıştır. Basra 22 Kasım'da işgal edilmiştir. Basra işgali sonrasında; 9 Aralık'ta Kurna'yı 21 Mayıs'ta Amâre'yi, 25 Temmuz'da Nasıriye'yi ve 28 Eylül 1915'te Kutü'l-Amâre'yi işgal etmişlerdir. Fakat Osmanlı askerleri Kutü'l-Amâre'yi kuşatarak 5 ay boyunca İngilizlere yardım gitmesini engelleyerek teslim olmalarını sağlamıştır (Atabey, 2016: 203).

Kütü'l-Amâre'de 1. Dünya Savaşı'nda İngilizlere en ağır yenilgilerinden birinin yaşatılmasına rağmen İngilizler 11 Mart 1917'de Bağdat'ı ele geçirmiş, 1918 yılının Mayıs ayında ise Kerkük'e kadar ilerlemişlerdir (Erendor, 2018: 92). 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması ilan edildiğinde İngilizler Musul'u ele geçirmemiş olmasına karşın antlaşma maddelerini çiğneyerek¹⁵ 15 Kasım 1918'de işgal etmiştir (Saatçi, 2003: 98).

Irak'taki Türk bölgesinden Osmanlı ordusunun İngilizler tarafından zorla çıkarılmasının üzerine, 3 Haziran 1920 yılında, Telafer'deki Türkler, İngilizlere karşı isyana kalkışmışlardır. Bu direnişe bir Türk paşası, Türklere ait bir askeri bölüğü yollayarak Türkmenlere destek olmuştur. İngilizlerin isyanı kanlı bastırması üzerine Telafer halkı Türkiye sınırına yakın olan Kara Çoğ bölgesine göç etmişlerdir. Bu harekete ve göç sürecine Kaçakaç Hareketi denmektedir (Özdağ, 2008: 36,40).

1922'de Lozan görüşmelerine giden Türk heyeti, meclisteki yoğun baskıların sonucunda Kerkük ve Musul'un Türkiye'ye bırakılmasını istemeyi amaçlamışlardır. (Erendor, 2018: 95). 5 Haziran 1926 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması ile Musul¹⁶'un artık Irak toprağı olduğu kabul edilmiş ve Irak Türklerine üç seçenek sunulmuştur. Bunlardan ilki;

¹⁴ Anlaşmadaki maddelerin içeriği için kaynaktaki makaleye başvurulabilir. İlgili maddede demiryolunu yapan Alman şirketin demiryolunun her iki yanında yirmi kilometrelik arazi içinde maden araması yapabileceği ve bunları işletebileceği; demiryolu yapımı sırasında ruhsat almaksızın kazılar yapabileceği belirtilmektedir.

¹⁵ Gerekece olarak Musul'daki Hristiyan halkın korunması ve bölgedeki Osmanlı ordusunu dağıtmak gösterilmiştir.

¹⁶ O dönemde Musul; günümüz Kerkük, Musul, Erbil ve Süleymaniye şehirlerinin sınırlarını kapsamaktadır

Lozan Antlaşması'nın 31. maddesini göz önüne alarak, isteyenlere iki yıl süre verilerek Türkiye'ye dönme hakkı sağlanmıştır. İkinci seçenek ise yine Lozan Antlaşması'nın 30. maddesine atıfla koyulan bir süre içerisinde ülke dışarısındaki vatandaşların Irak vatandaşlığına geçirilebileceğidir. Son seçenek Irak Türklerinin bir senelik süre zarfı içerisinde nerede ikamet ediyorsa oranın vatandaşı olabileceklerdir (Demirci, 1991: 14). Bu maddelerin verilen sürelerinde insanların çok küçük bir kısmı yüzyıllardır yaşadıkları toprakları terk edip Türkiye'ye göçme kararı almıştır.

2.2.3. Irak Devletinde Türkmenler

Ankara Antlaşması Irak'ta yaşayan Türklerin kaderini belirlemiştir. İlgili antlaşmanın esas önemi; bu tarihten sonra Irak Türkmenlerinin yaşadıkları bölgelerin Türkler tarafından yönetilmiyor olmasıdır. Bir Orta Doğu ülkesi olan Irak Devleti'nde etnik, dini ve milli meseleler kolaylıkla iç karışıklık ve katliamlar haline dönüşebilmektedir. Türklerin egemenliği altından çıkan bir coğrafyada yaşamlarını sürdüren Türkmenler, bu tarihten sonra birçok kez katliama maruz kalmış, huzursuzluk ve katliamlardan ötürü de ilk olarak coğrafi ve kan bağı bulunan Türkiye'ye göç etmişlerdir.

Ankara Antlaşması ile Osmanlı'nın Irak topraklarını terk ettiği dönemde, İngiltere'nin hala Irak'ta etkili olmasının yanı sıra Amerika'nın da denkleme girebilmek amacıyla bölgedeki belli ekiplerle işbirliği yapmıştır. İngilizlerin etkisinde olan Ali Raşit yönetimine karşı Amerikalılar askerleri destekleyerek darbe yaptırmaya çalışmış fakat başarılı olamamışlardır (Dmeral, 2018: 66). Bu durum Irak'ın Osmanlı hakimiyetinden çıkmasının üzerine hiçbir zaman tam bir ulus devlet olmayacağı, ordusunun ve hükümetinin hiçbir zaman güçlü olamayacağı ilk göstergelerindedir.

Türkmenler her dönemde yaşadıkları katliamların yanı sıra aydınların tutuklanmaları ve çoğunun ortadan kaybolması, fiziki ve kültürel baskılar gibi yaptırımlarla asimile edilmeye çalışılmış, toplu yaşadıkları bölgelere farklı etnik kökenlerden insanlar getirilerek yerleştirilmiştir. Yüzyıllardır yaşadıkları coğrafyada azınlık duruma düşürebilmek ve zayıflatabilmek amacıyla sürekli taciz edilmişlerdir ve rahat yaşamalarına fırsat verilmemiştir. Türkmenlerin en fazla kayba uğradıkları katliamlar arasında; 1924 Kerkük Katliamı, 1946 Gavurbağı Katliamı, 1959 Kerkük Katliamı ve 1991 Altunköprü Katliamı sayılabilir (Doğan, 2018).

2.2.3.1. Baas Partisi ve Saddam Dönemi

Mişel Eflak tarafından ilk olarak Suriye’de kurulan ve Arap Birliği’ni savunan Baas (Diriliş) Partisi, fikri olarak 1949 yılında Irak’a girmiştir (Yılmaz, 2009: 158). 1963 yılında yapılan bir darbe ile başa geçen Baas Partisi, Irak’ta Saddam Hüseyin ile özdeşleşmiştir. Saddam’ın Irak Devleti’ni diktatörlüğe çevirmesi ve bu süreçte yaşanan Irak-İran Savaşı, Kuveyt’in İşgali ve bunların sonrasında gerçekleşen Körfez Savaşı ülkedeki kaosu tırmandırmıştır (Şentürk, 2003: 121-122).

Irak’ta günümüze kadar korunmuş olan aşiret kültürü, Baas Partisi döneminde devletleşmiştir. Ekonomik ve siyasi çıkarlar dolayısıyla Arap aşiretler devletin önemli kurumlarının başına getirilmiştir (Erkmen, 2003a: 7). Bu durum Irak’ın tam bir sosyal devlet olmadığı en önemli göstergelerinden birisidir.

Irak’tan Türkiye’ye yönelik ilk büyük sığınmacı akını 1988 yılında Irak-İran Savaşı sonrasında isyancıları Irak Devleti’nin isyanı ağır şekilde bastırması (Halepçe Katliamı) sonucu gerçekleşmiştir. Türkiye topraklarına bu dönemde gerçekleşen ikinci sığınmacı akını, 2 Ağustos 1990 tarihinde başlayan ve çoğunluğunu sivillerin oluşturduğu akındır. Bu akında 7489 Irak uyruklu sığınmacı Türkiye’ye gelmiştir (Kaynak, 1992: 45, 48).

Saddam Hüseyin Körfez Savaşı’nda yenilmesinin ardından, bunu fırsat bilerek ayaklanan Kürt bölgesine yani Kuzey Irak’a, asker göndermiş ve ayaklanmaları ağır şekilde bastırmıştır. Kuzey Irak bölgesinde Kürtler dışında yoğun olarak yaşamakta olan Türkler de Saddam’ın askerleri tarafından baskı gördükleri için o dönemde Kürtler ile beraber Türkiye’ye göçmüştür (Doğan, 2018).

Türkmenlerin göç nedenlerini oluşturan etkenlerin başında yukarıda sayılan nedenlerin dışındaki en büyük sebep Baas rejiminin Türkmenlere yönelik yaptığı asimilasyon politikaları ve zulümlerdir. Baas rejimi Türkmenleri asimile etmek ve bölgeyi Araplaştırmak amacıyla birçok yöntem belirlemiştir. Türkçe konuşmayı yasaklamak ve uymayanları cezalandırmak bunların başında gelmektedir. Türkmen köylerini çeşitli bahanelerle yıkan hükümet, Arapların Türkmen köylerine yerleşebilmesi için teşvik primleri ödemiştir ve Türkmenleri dolaylı yoldan göçe zorlamıştır. Yerleşim yerlerinin

isimleri Türkçeden Arapçaya çevrilmiştir (Yiğit, 2014: 188). Yine bu dönemde Türkmenler etnik kimlik olarak Arap yazdırılmaya zorlanmıştır (Hürmüzlü, 2014: 2).

Baas Partisi tarafından yapılan baskılar ve bireysel katliamlar, belirli bir süre sonrasında toplu katliamlara dönüşmüştür. Irak Türkmenlerine yapılan katliamlardan biri Altunköprü Katliamı'dır. 27 Mart 1991 tarihinde Kerkük'e çeşitli sebeplerle ordunun girmesi üzerine, güvenlik endişesiyle Kerkük ile Erbil arasında bulunan Altunköprü'deki Türkmenler'in bir bölümü Erbil'e, bir bölümü ise Türkiye sınırına doğru yönelmiştir. 28 Mart'ta Altunköprü'yü ele geçiren askerler, siviller üzerinde büyük bir katliam gerçekleştirmişlerdir (Saatçi, 2003: 237). Söz konusu katliamın gerçekleştiği tarihte ve sonrasında Türkmenler Türkiye'ye yönelik göç tercihlerini yoğunlaştırmıştır.

Kuveyt'in işgali ve aynı dönemde yaşanan kaos ortamında Irak vatandaşı olup Türkiye'ye gelen, 2 Nisan 1991'de gerçekleşen göç dalgasında yer alan kişi sayısı yaklaşık olarak 460.000-500.000 civarında tahmin edilmektedir (Kaynak ve diğerleri, 1992: 28). Göç esnasında hava şartları ve coğrafi şartların ağırlığından dolayı zorluklar yaşamış, günlük yaklaşık bin kişi açlık ve soğuktan hayatını kaybetmiştir (Demirel, 2016: 115). Gerçekleşen göç dalgasında çoğunluk nüfusun Kürtlere ait olması ve dönem şartları¹⁷ da göz önüne alınarak Türkiye başlangıçta Irak'tan gelen sığınmacılara kapılarını açmamış, kısa bir süre sonra kapılar açılarak sınıra yakın bölgelerde kurulan kamplara yerleştirilmiştir (ORSAM, 2010b: 8).

Nisan 1991 tarihinde ABD tarafından Türkiye, İngiltere ve Fransa işbirliği ile Irak'ın 36. paralelin kuzeyini uçuşa yasak ve güvenli bölge oluşturmuş ve sığınmacıları bu bölgeye nakletmiştir. 13.000 kişi güvenli bölgeye ulaşmadan hayatını kaybetmiştir. Güvenli bölge güçleri (ABD, Türkiye ve diğer taraf ülkeler belirli sürelerle hamil olarak bölgedeki güvenliği dönüşümlü sağlamışlardır) tarafından bölgenin iyi korunuyor olması bölgedeki güvenliği büyük ölçüde sağlamış, böylelikle sığınmacıların büyük bir kısmı yurtlarına dönmeyi tercih etmiştir (Demirel, 2016: 116-118). BM Güvenlik Konseyi tarafından Irak'ın kuzeyinde kurulan güvenli bölge için yapılan operasyona "Huzur Operasyonu" denilmiştir. Huzur Operasyonu'nun asıl sebebi Türkiye ve İran sınırına gelen büyük Kürt

¹⁷ Irak'tan yoğun Kürt nüfusu geldiği dönemde Türkiye'de Kürtlerin yaşadığı bölgelerde problemler baş göstermektedir. Kendilerini Kürtlerin kurtarıcısı olarak nitelendiren terör örgütü PKK'nın çok etkin olduğu, yoğun şekilde asker ve sivilleri katlettiği dönemdir.

sığınmacı grubun bu ülkelerin güvenliklerini tehdit ettiği yönünde ülkelerde oluşan ulusal ve uluslararası kamuoyudur (Yılmaz, 2009: 309). Gerçekleşen güvenli bölge uygulaması sonrasında gerçekleşen sığınma olayı ile birlikte Türkiye'ye gelen sığınmacılardan 29 Ekim 1991 tarihinde sadece 4.199 tanesi Türkiye'de kalmıştır. Baas Partisi döneminde gelen sığınmacıların kalan sayısı ise toplam 25.675 kişidir (Kaynak ve diğerleri, 1992: 51).

Saddam Hüseyin'in iktidarda olduğu dönemde Amerika'nın Saddam Hüseyin ve hükümetine karşı en önemli argümanı El-Kaide ile işbirliği yaparak kitle imha silahları ürettiği yönündedir (Bademci, 2014:117).

2.2.3.2. Amerikan İşgali Dönemi

Ekim 2002'de ABD Kongresi tarafından dönemin ABD Başkan'ı George W. Bush'a Irak'a karşı savaş açma yetkisi verilmesinin üzerine, 17 Mart'ta Bush, Saddam Hüseyin ve oğullarına ülkeyi terk etmeleri için 48 saat süre tanımıştır. 'Irak'ı kitle imha silahlarından arındırmak ve Irak'a demokrasi getirmek' amaçladığı söylemiyle 20 Mart 2003'te ABD öncülüğündeki koalisyon güçleri, Irak'ı işgale başlamıştır. 9 Nisan 2003'te Saddam Hüseyin'i deviren koalisyon güçleri 15 Nisan 2003 itibariyle Irak'ın tamamını kontrolü altına almıştır (Erendor, 2018: 132).

Amerika'nın işgali sonrasında ortaya dört savaş çıkmıştır. Bu savaşlardan ilki sivil kaybın minimumda tutulduğu Saddam Hüseyin'in ve Baas rejiminin devrilmesinin sağlandığı savaştır. İkinci savaş; Baasçılar ve Saddam yanlılarının ayaklanmasıyla oluşan ve sivil kaybın daha yoğun olduğu isyanları bastırmaya yönelik ortaya çıkan savaştır. Bir sonraki savaş; Zerkavi¹⁸'nin öncülüğünü yaptığı El Kaide terör örgütünün "kafirlerin bölgeden sürülmesi" amacıyla körüklediği isyanın sonucunda ortaya çıkan savaştır. Son savaş ise sivil kaybın yine çok büyük olduğu, ülkedeki Şiiiler ve Sünniler arasında gerçekleşmiştir (Weigel, 2007). Irak'ta savaş bir türlü bitmemiş ve huzur getirmek amacıyla gerçekleştirilmiş bir savaşın bile etkileri yeni savaşlar doğurmuştur.

İşgalin ilk döneminde Amerika tarafından Irak'a vali atanmıştır. Paul Bremer adındaki vali önderliğinde Geçici Koalisyon¹⁹ yönetimi kurulmuş ve kurulan bu Koalisyon'un ilk aldığı

¹⁸ IŞİD'in kurucusu.

¹⁹ ABD ve İngiltere dışında 32 ülkenin daha katkı yaptığı koalisyon yönetimi.

karar da Irak ordusunu dağıtmak olmuştur (İHH, 2015: 8). Irak ordusunun dağıtılması gayri resmi grupların ordu gibi davranmasına, insanların huzursuz ve güvensiz hissetmelerine bu sebeple de silahlanmalarına ya da kaçmalarına neden olmuştur.

Temmuz 2003 tarihinde Amerika vali Bremer'a bağlı olmak kaydıyla bir Geçici Hükümet Konseyi kurmuştur. Kurulan konseyde 13 Şii, 5 Sünni, 5 Kürt, 1 Türkmen ve 1 Hıristiyan temsilci bulunmuştur (Irak'ta Yeni, 2003). Kurulan Konsey'de Türkmenlerin temsilinin az olması ile Türkmenler, yeni oluşturulan düzende de yer bulamayacaklarını anlamışlardır. Tüm bu gelişmeler Türkmenlerin göç tercihlerini belirleyen etkilere sahiptir.

Kurulmuş olan Geçici Hükümet Konseyi'nde 13 Şii olması Irak'taki diğer etnik ve mezhepsel gruplar üzerinde tedirginlik yaratmıştır. Baas Rejimi'nden sonra kurulan bu yeni konsey ile Amerikalıların Irak'ı Şiilere teslim ettiği algısı oluşmuştur. Söz konusu algı aşiretlerin El-Kaide'ye karşı sempatisini arttırarak Irak'ta yayılmalarına izin vermelerini sağlamıştır (Weiss ve Hassan, 2016: 28). Bunun sonucu olarak IŞİD'e, meşru bir zemin ve hazır bir Irak halkı ortaya çıkmıştır.

İngilizlerin ilk işgali sırasında meydana gelen Kaçakaç Hareketi'nin ikincisi Amerikan işgali döneminde gerçekleşmiştir. Amerikalıların destekleriyle Telafer halkını taciz eden²⁰ bir grup Peşmerge ile yöre halkı arasında çatışmalar çıkmış, direnişçiler Amerikan askerlerinin bulunduğu binayı havaya uçuracak kadar ileri gitmiştir. Bunun üzerine Irak Türkmenleri tarafından kurulan ve benimsenen Irak Türkmen Cephesi'ne büyük operasyonlar yapılmış, ev aramalarında şiddet kullanılmış, direnenler de tutuklanmış ve bilinmeyen merkezlere götürülmüştür. 2004 yılının Eylül ayında Amerika Telafer halkına 5 gün süre vererek, eğer direnişçiler verilen süre zarfında bölgeyi terk etmezse, operasyon yapacaklarını bildirmişlerdir. Direnişçilerin bölgeyi terk etmemesi üzerine 9-10 Eylül gecesi Telafer bombalanmış bu sebeple de bölge halkı şehirden kaçmıştır (Telaferli, 2015: 21-22).

İşgal döneminde Musul, Kerkük gibi Türkmen şehirlerini Kürtlerin yağmalamasına ve tapu kayıtlarının ortadan kaldırılmasına izin verilmiş, hatta yardım edilmiştir. Böylelikle 2005 yılında çıkarılan Anayasa ile Irak'ta Türkmenlerin yaşadığı şehirlerin bir kısmı Irak Kürt

²⁰ Irak bayrağı indirerek Kürt bayrağı asmak, yollarda kontrol bahanesiyle tahrip ve taciz vs.

Bölgesel Yönetimi içerisinde kalması hedeflenen şehirlerin genel hatları ve gereken zemin 2003 yılından oluşturulmuştur (Hürmüzlü, 2014: 3).

Musul, Telafer gibi Türkmen şehirleri yukarıda sayılmış olan sebeplerden dolayı el-Kaide'ye zemin oluşturmuştur. Sünni direnişin yoğunlaştığı bu Türkmen şehirlerindeki sivil halk silahla tehdit edilerek zor duruma sokulmuştur. Türkmenler arasında mezhepsel farklılıklar ortaya koyulmuş ve mezhepsel ayırım yönünde farkındalık yaratılmıştır. Bu dönemde özellikle direnişçiler; Şii'lere yönelik olarak görünen ama aslında isteklerini yapmayanlara yönelik şehrin terk edilmesine sebebiyet veren yaptırımlar uygulamış ve birçok insan öldürmüştür. Mezhepsel farklılıkların kabul ettirildiği bölgede, Şii ve Sünni Türkmenler çeşitli sebeplerle²¹ birbirlerini katletmeye başlamıştır (Yıldız, 2017: 53-55, 58). El-Kaide terör örgütü aracılığıyla tırmandırılan Şii-Sünni düşmanlığı, bölgedeki Türkmenlere yeni bir huzursuzluk ve korku zemini oluşturmuştur.

Zerkavi bu dönemde Şii'lere karşı büyük saldırılar düzenlemiş ve İslamiyet'te ve Şii'likte kutsal sayılan İmam Ali Türbesi'ne bomba yüklü araçla saldırarak yüzlerce Şii'nin ölümüne sebebiyet vermiştir. Zerkavi'nin Usame bin Ladin'e yazdığı ve Kürtler tarafından ele geçirildiği iddia edilen mektupta, Şii'lere karşı soykırım söylemleri bulunmaktadır. Şii'lere yapılan bu saldırıların Sünniler ile Şii'lerin arasında savaş çıkaracağı ve böylelikle gafil Sünnilerin uyanıp kendilerine katılarak savaşacakları söylemi mevcuttur (Weiss ve Hassan, 2016: 30-32).

Yukarıda belirtilen Şii- Sünni çatışmalarından Türkmenler'de zarar görmüş, Amerikan işgalinin başında Telafer şehrinde 3.488 işyeri açık olmasına rağmen çok kısa bir süreçte bu rakam 221'e düşmüştür. Şehirde gerçekleşen huzursuzluk ve güvensizlik ortamı sebebiyle birçok aile göçü tercih etmiştir (Tınç, 2007). Amerikan işgali Telafer şehrine sadece ekonomik zararlar vermemiştir. Aynı zamanda direnişçilerin Telafer'e girdiği bahanesiyle ve Irak hükümetinin de desteğiyle Irak'ta kıyım yapılmıştır. Türkiye'nin büyük tepkisine ve Irak operasyonuna verilen desteğin çekileceği söylenmesine karşın ABD Telafer'den çıkmamış, Telafer'in Türkmenlere bırakılmayacağını belirtmiştir. Türkiye'nin büyük ısrarları üzerine küçük bir grup askeri Telafer'de bırakarak ABD askeri şehri boşaltmıştır (Özdağ, 2008: 112-113,122). Telaferliler, İngilizlerin ve Saddam

²¹ Şii'lere yönelik düzenlenen bombalı saldırılarla Şii'lerin katledilmesi sonrasında Sünnilerin katledilmesi gibi.

Hüseyin'in döneminde yaşadıkları hayati tehlikeyi Amerikan işgalinde de yaşamaya devam etmişlerdir.

2003 yılında Amerika'nın Irak'a barış ve huzur getireceği düşüncesiyle Irak'taki durumun değişeceğine inanan birçok Iraklı göçmen ülkesine dönmüştür. Kısa bir süre içerisinde durumun böyle olmadığı görülmüş ve Irak'ta çok daha büyük bir mülteci akını ortaya çıkmıştır. ABD ve Avrupalı devletler uzun bir süre 'ABD'nin Irak'a huzur ve güven getirdiği' iddiasıyla Iraklılara ait sığınma taleplerini kabul etmemiştir (ORSAM, 2010b: 9-11).

Irak'ta kişi başına düşen milli gelir 1999 yılından sonra düşüşe geçmiştir. 2004 yılında Sirkeci tarafından hazırlanan raporda, ailesinde yurtdışına göç etmiş bulunan Türkmenlerin maddi durumunun daha iyi olduğu görülmüştür (Sirkeci, 2004: 11). Yine aynı çalışmada Türkmenlerin yurtdışına göç etmeyi isteme sebepleri arasında; çatışma ve terör maddesinin %40'a kadar yükseldiği görülmüştür. Göçmen olmayanların ise %40'ından fazlasının başka bir ülkeye göç etmeleri halinde kültürel ve siyasal özgürlüklerinin iyileşeceklerine inandıkları saptanmıştır. Göçlerinin %50'sinin düzensiz olduğu tespit edilen göçmenlerin çoğunun buna başvurma sebebinin zorunluluk olduğu ve göç etmeyi tercih ettikleri ülkelerde %60'ının tanıdıkları olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca en çok tercih ettikleri ülke de %38 ile Türkiye'dir (Sirkeci, 2004: 16-19,30,37,40). Irak Türkmenlerinin göç tercihlerinde, daha önce göç etmiş akraba veya tanıdıkları ile iletişimin önemli olmasından, örümcek ağı teorisinin baskın olduğu düşünülmektedir. Bu dönemde Telafer'den ortalama 7.000 ailenin göç ettiği ve bu ailelerin çok azının geri döndüğü bilinmektedir (Erendor, 2018: 177).

2005 yılında el-Kaide Telafer'de; kreş, okul bahçeleri ve futbol sahalarına saldırmıştır (Weiss ve Hassan, 2016: 47). Telafer Türkmenleri'nin büyük oranda Sünni olduğu düşünüldüğünde Türkmenlerin, Sünnilerin savunucusu olduğunu iddia eden bir terör örgütünün bile saldırılarına maruz kaldığı görülmüştür.

2007 sonrasında Irak'ta can kaybının boyutları uluslararası arenaya yansımaya başlamıştır. Iraklılar 2006'da gelişmiş ülkelere 22.900 sığınma başvurusunda bulunmuşken, 2007 yılında bu sayı 45.200'e yükselerek Irak'ı sığınma başvuruları listesinin başına taşımıştır (UNHCR, 2007). Belirtilen sebeplerle BMMYK tarafından "Irak Dışındaki Iraklıların

Uluslararası Koruma İhtiyaçları Hakkında Durum ve Dönüşleriyle ilgili Tavsiye Kararı” alınmıştır. Söz konusu kararda Irak’taki insanların güvenlik eksiklerine değinilmiş ve Irak’tan gelen sığınmacıların kabul edilmesi ve geri gönderilmemesi tavsiye edilmiştir. Söz konusu tavsiye kararının yayımlanmasının ardından ABD Iraklılara yıllık 7 bin kişilik kota açacağını duyurmuştur (ORSAM, 2010b: 11,12). Bunun üzerine ABD’nin Iraklı mülteci kabulleri, 2007’de 1.608 iken, 2008’de sekiz kat artarak 13.823’e çıkmıştır (Martin and Hofer, 2009: 3).

Amerikan işgalinin bitişi döneminde Sünni Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık El Haşimi hakkında ‘terör örgütü kurmak’ suçlamasıyla yurtdışı yasağı konmuş, Haşimi Irak Kürt bölgesi üzerinden Türkiye’ye sığınmıştır (Yerlikaya, 2016: 16, 21). Üst düzey bir devlet yetkilisinin Sünni bir terör örgütü kurması suçu ile karşı karşıya gelmesi, sonraki süreçte ortaya çıkacak olan Sünni katliamlarına yol açmış ve Irak’taki devlete karşı bir terör örgütü olan IŞİD’e Irak’ta meşruiyet kazandırmıştır.

Amerika’nın Irak işgalinin en önemli sonuçlarından başında Iraklı mülteciler sorununun oluşması gelmektedir. Bu dönemlerde yaşanan yoğun mezhep kavgaları, özellikle Şiiilerin Sünnilere yönelik baskıları, çoğu Sünni olan 2 milyona yakın Iraklı mültecinin ortaya çıkmasına yol açmıştır (Yılmaz, 2009: 338-339). Bu durum da yine IŞİD’in Irak’ta güçlenmesine ve destek bulmasına zemin hazırlamıştır.

2.2.4. Suriye İç Savaşı ve IŞİD’in Telafer Şehrini İşgali

Ortadoğu’da gerginliğin sürdüğü, çeşitli terör örgütlerinin değişik bölgelerde terör estirdiği, Arap Baharı adı altında isyanların ve kargaşanın tırmandığı bir dönemde tam bir ulus devlet olmayı başaramamış olan Irak’ta sorun olmayacağını düşünmek imkânsızdır.

IŞİD aslında 1999 yılında Ürdünlü bir Selefi Ebu Musab Zerkavi tarafından “Cemaat el-Tevhid ve’l-Cihad” isimli bir örgüt olarak kurulmuş ve Afgansitan Savaşı ile başlayan eylemlerine 2001 yılında Irak’ta devam etmiştir. Özellikle 2003 yılındaki Amerikan işgali döneminde dini referanslarla çeşitli terör örgütü eylemleri gerçekleştirmiş ve güçlenmiştir. 2004’te ise El-Kaide ile birleşerek Irak El-Kaidesi adını almıştır (Kartal, 2018: 119-120). Bunun sonrasında Irak İslam Devleti adını alan örgüt, en son bugün de literatürde kullanılan Irak ve Şam İslam Devleti adını almıştır (Şenol, Erdem ve Erdem, 2016: 279).

Irak El-Kaide'si Suriye'deki El-Nusra ile "rahminden türeme" deyimini kullanılacak kadar bağlantılıdır. Hatta El-Nusra'nın lideri Suriyeli Ebu Muhammed El-Golani aynı zamanda Irak İslam Devleti'nin de liderlerindedir. Bu iki örgütü birleştiren temel unsur El-Kaide birlikteliğidir (Bademci, 2014: 117-118). Bu durum Suriye'deki çıkan savaşın Irak'a neden bu kadar çabuk yansıdığı ve etkili olduğunun da bir göstergesidir.

IŞİD'in Irak'ta bu kadar etkin hale gelmesinin bir sebebi de devletteki otorite boşluğu ve Irak'ın bir ulus devlet olamaması gerçeğidir. Irak tarihinde bir türlü gerçekleşmeyen tam bir güvenlik ortamı, IŞİD'in Irak'ta kolayca yayılmasında etkili olmuştur. Amerika'nın bölgeye girişiyle oluşan kaos ortamı ve mezhepçilik Saddam dönemine oranla çok büyük artış göstermiştir. Irak'taki Şii ve Sünni mezheplerine yönelik sürekli karşı mezhebin gerçekleştirdiği düşünülen terör eylemleri insanları büyük oranda bölmüştür. Irak'ta Amerika'nın bulunduğu dönemden başlayarak bugüne kadar oluşan ortamda hiçbir vatandaşın can güvenliği bulunmamaktadır. Her gün yeni bir olayla (intihar saldırısı, bombalı eylem, silahlı saldırı vs.) artık savaş ve ölüm günlük rutin haline dönüşmüştür. Irak'taki her etnik ve mezhepsel kimliğe ait grupların, silahlı örgütleri bulunmaktadır. Bu kuralı bozan tek grup Irak Türkmenleridir (Ağar, 2015:160-276). Türkmenlerin silahlı bir örgütünün olmaması yaşanan süreçlerde sürekli ezilen, topraklarını ve varlıklarını arkada bırakarak göç etmek zorunda kalan ilk etnik grup olmalarına sebebiyet vermiştir.

1 Nisan 2011'de ülkesinde reform yapacağını söylemesine rağmen baskıları artıran Suriye Devlet Başkanı ve Suriye Baas Partisi lideri Beşer Esad'a karşı ülkenin birçok yerinde ayaklanmalar başlamıştır. Ortadoğu'nun genelinde gerçekleşen Arap Baharı'ndan etkilenen göstericilere karşı hükümet yoğun şiddet ile karşılık vermiştir (Human Rights, 2011: 9,10). Bunun üzerine iç savaş başlayan Suriye'de Azez, Rakka, El Bab Cerablus gibi önemli şehirler IŞİD'in eline geçmiş ve Türkmenlerin yoğun yaşadığı bölgelere doğru IŞİD saldırıları devam etmiştir (Türkmenler IŞİD, 2014).

Suriye'de fazlasıyla etkin olan IŞİD'in 10 Haziran itibarıyla Musul'u ele geçirmesi (Semin, 2015:1) akabinde Bağdat ve eski Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in doğduğu yer olan Tikrit'e ilerlemesiyle (Yahya, 2015) Irak'ta güvenlik tehlikesi maksimuma yükselmiştir.

IŞİD'in Irak'a girmesiyle Kürt bölgesindeki Peşmergeler silahlanmıştır. IŞİD'in Telafer'i işgalinde yardım istenilmesi üzerine Peşmergeler ancak Türkmenler silahlarını teslim ederlerse yardım edeceklerini bildirmişlerdir. Türkmenler IŞİD ve Peşmerge tehdidi arasında kalmıştır (Özdağ, 2014).

IŞİD'in Irak'taki şehirleri işgal ettiği süreçte hem halk tarafından hem de askerler tarafından direnişle karşılaşmaması, uzun süre soru işaretlerine sebebiyet vermiştir. Bu durumun halk tarafından tepkiyle karşılanmamasının sebebi; Sünni halkın devletin gerçekleştirdiği baskılar ve katliamlardan kaçabileceğini düşünmesidir. Başkent Bağdat'ın 70 km batısında yer alan Felluce kasabası IŞİD tarafından ele geçirildikten sonra Felluce'den kaçan insanlarla yapılan görüşmelerde insanların IŞİD'den kaçmadığı görülmüştür. IŞİD'in şehirde bulunmasını bahane ederek sivil halkın hedef alınacağı düşüncesinden dolayı bölgeyi terk ettiklerini söylemeleri durumun en büyük kanıtı niteliğindedir (Yerlikaya, 2016: 42,43). Askerlerin IŞİD'e karşı direniş göstermemesinin sebepleri ise Irak devletinin bakış açılarıdır. Devletin Sünni bölgeler için asker kaybına gerek olmadığını düşünmesi ya da bölgeleri gözden çıkarması şeklinde düşünülmektedir. Irak Kürt Bölgesel Yönetimi Başkanı Mesud Barzani CNN International'a verdiği bir röportajda; IŞİD'in Musul'u işgalinden bir ay önce Başbakan'ı uyardığını ve bunun birden fazla şahidi olduğunu iletmıştır. Ayrıca Barzani Irak Başbakan'ı Maliki'ye Peşmergelerin askeri destek verebileceğini söylemesine rağmen Başbakan'ın bunu reddettiğini iletmıştır (Krever, 2014). Maliki'nin işgali aylar öncesinden bilmesi ve hiçbir önlem almaması Irak içerisindeki durumun vahametini göstermektedir.

Musul ve Kerkük işgallerinden sonra 16 Haziran 2014 tarihinde IŞİD, Telafer'i işgal etmiştir (IŞİD Türkmen, 2014). Telafer neredeyse tamamı Türkmen olan bir ilçe olmasının yanı sıra burada yaşayan Türkmenlerin yaklaşık yarısı Şii'dir. Telafer'in IŞİD tarafından ele geçirilmesi özellikle Şii Türkmenler için büyük tehlike arz etmiştir. Türkmenlerin yaşadığı bu bölgelerin işgali sürecinde Şiiler başta olmak üzere Türkmenlerin, IŞİD tarafından kaçırıldığı ve idam edildiği için Türkmenlerin IŞİD korkusuyla köylerini boşalttıkları bilinmektedir (OHCHR and UNAMI, 2014: 16).

Telafer'in işgali sürecinde başta Şii Türkmenler olmak üzere Telafer nüfusunun çoğunluğu Telafer'i terk ederek Kuzey Irak'a doğru kaçmıştır. Göç yolunda çölde konaklamak zorunda kalan Türkmenler bölgenin etnik yapısının Kürt ve Arap olmasından dolayı

konaklayacak çok fazla yer bulamamış, yardım taleplerine cevap verilmemiş ve çölün kötü şartlarında aç, susuz ve savunmasız kalmışlardır. Birçok Türkmen bu göç yolunda hayatını kaybetmiştir (IŞİD İşgali Sonrası, 2014).

22 Haziran'da Suriye sınırında 3 kasabanın da işgal edilmesinden birkaç gün sonra Diyala vilayetinin bir köyü sonrasında Havice kasabası ve en son da Türkmen nüfusunun yoğun olduğu Tuzhurmatu, Tazehurmatu ve Dakuk kasabalarının bazı köyleri IŞİD tarafından ele geçirilmiştir. IŞİD'ten koruyacağı bahanesiyle Peşmerge'nin uzun zamandır ele geçirmeye çalıştığı Kerkük 12 Haziran 2014 tarihinde Irak Kürt Bölgesel Yönetimi tarafından işgal edilmiştir (Yerlikaya, 2016: 50).

Türkmenlere sadece IŞİD değil, Irak'taki farklı gruplar da işkence etmiştir. Şii Seraya Talai el-Horosani militanları tarafından Tuzhurmatu'nun Yengice köyünden kaçırıldığı bilinen bir Şii Türkmen genç, 9 gün boyunca bu militanlar tarafından işkenceye uğradığını anlatmıştır. Kendisinin Şii bir Türkmen olduğunu söylemesine rağmen işkence edenlerin inanmadıklarını ve Şii'lere göre dua etmesini istediklerini de söylemiştir (Weiss ve Hassan, 2016: 307). Hem IŞİD'in hem diğer terör gruplarının sürekli hedefinde olan Türkmenler, çareyi doğup büyüdükleri toprakları terk etmekte bulmuşlardır.

16 Haziran günü IŞİD'in Telafer'i işgali ile 2014 Haziran ayı boyunca IŞİD'in Türkmen bölgelerine doğru yayılması sonucu özellikle Şii Türkmenler başta olmak üzere 500.000'den fazla insan Telafer'de yerinden edilmiştir. Türkmenler bu kargaşada ilk olarak kuzeydeki Zemar bölgesine ve Musul yakınlarındaki Sincar ve çevresine sığınmıştır (Displacement of Shabak, 2014: 1,3). Özellikle Musul'a yakın olmasından dolayı Irak Bölgesel Kürt Yönetimi'ne gerçekleşen bu göçte bölgede tanıdığı olmayan Türkmenler büyük sorunlar yaşamış, kampların kapılarında sırada beklemişlerdir. Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ne daha öncesinde Suriye Kürtlerinin ve Felluce'dekilerin gelmesi Türkmenleri daha da zorda bırakmıştır (Yerlikaya, 2016: 52-53). Özellikle Telafer'den gelen Türkmenlerin Kürt bölgesine alınmadığı ve bu sebeple de güney bölgelere göç ettiği bilinmektedir (Semin, 2014).

IŞİD bu dönemde, özellikle Şii Türkmenlere yönelik yoğun bir katliam sürecine imza atmıştır. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu Irak Temsilcisi Macro Babil; IŞİD militanlarının Kuzey Irak'ın Beşir Köyü'nde kadın, çocuk ve yaşlıların da yer aldığı 700

kişiyi katlettiğini belirtmiştir. Yine aynı köyde camiler ve işyerleri yok edilmiş, 1.000 aile köyden kaçmak zorunda kalmıştır (Albayati and Albayati, 2015: 13).

1 Eylül 2014 tarihinde BM İnsan Hakları Kurulu üyeleri, IŞİD tarafından hedef alınan Irak Oluşumlarını Koruma Karar Taslağını konuşarak bir tasarı oluşturulmuş fakat bu tasarıda Türkmenlere yer verilmemiştir. Bunun üzerine Türkmenler IŞİD tarafından Türkmenlerin yaşadıkları zulmü anlatan bir raporla BM'ye başvurmuşlardır. Raporda ayrıca 1 milyona yakın Türkmen'in Irak'ın güney bölgelerine göç etmek zorunda kaldığına da değinilmiştir (Hürmüzlü ve Gökler, 2014: 3-4).

Irak'ta özellikle Telafer'den iç ve güney bölgelere göç eden göçmenler birçok konuda olduğu gibi burada da görmezden gelinmiş ve Irak Devleti'nden göçmenlere yardım uzun süre sağlanmamıştır (Hürmüzlü ve Gökler, 2014: 6).

Telafer'den yaklaşık 10 bin kişi Türkiye'ye sığınmak amacıyla Azez'e oradan da Türkiye'ye göç yolu belirlemişlerdir. Telaferliler Türkiye'ye kaçabilmek için hem kaçakçılara hem de IŞİD'e para vermek durumunda kalmasının yanı sıra yollarda büyük sorunlarla karşılaşmışlardır (Telafer'den Göç, 2016).

20 Ağustos 2017 tarihinde Irak güvenlik güçleri Telafer'i IŞİD'den geri almak için bir saldırı başlatmış ve 26 Ağustos'a gelindiğinde Telafer IŞİD'den alınmıştır. 29 Ağustos tarihinde BM tarafından yayımlanan güncel insani yardım fonu rakamlarına göre 14-22 Ağustos arasında 20.000 kişinin Telafer'den kaçmış, şehirde kalan 1.500 kişi de 26 Ağustos'ta kaçıma çalışmıştır (Esveld, 2017). 2017 Nisan ayından Ağustos ayına kadar evlerini terk ederek kaçan Telaferli sayısı için 30.000 rakamı verilmektedir ve bunlar sadece Türkiye'ye değil Irak içerisindeki kamplarda yaşamını sürdürmektedir. Binlerce sivilin ise hala şehirde ve tehlike altında olduğu bilinmektedir (UN News, 2017: 7).

Ocak 2014 tarihinden Ekim 2018 tarihine kadar geçen süreçte toplam 6 milyon Iraklı yaşanan çatışmalar nedeniyle veya zorlanılarak yerlerinden edilmiştir (IOM, 2018). 2018 yılına gelindiğinde Suriye'den bile büyük ölçüde temizlenmiş olan IŞİD'in hala Irak'ta etkin olduğu söylenmektedir. IŞİD'in Irak'ta hala bu kadar etkin olmasının temel nedeni daha önce de belirtildiği gibi Sünni bölgelerindeki memnuniyetsizliklerin yanı sıra ülkedeki genel huzursuzluk ve devlete güven olmaması gibi nedenler de etkilidir (Irak'ta IŞİD, 2018).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

IRAK TÜRKMENLERİNE YÖNELİK GÖÇÜN YASAL ÇERÇEVESİ VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ ETKİLERİ

Türkiye’deki düzensiz göçmenler üç kategoriye ayrılmaktadır. Bunlardan ilkini; Türkiye’ye belgesiz olarak çalışmak veya yaşamak amacıyla giren düzensiz göçmenler oluşturmaktadır. Bir diğeri, yasal yollarla ve belgelerle ülkeye giriş yapmış ama süresi bitmiş olmasına rağmen ülkeyi terk etmeyen, iltica başvurusu yapmayan veya başvurusu kabul edilmeyen düzensiz göçmenlerdir. Son olarak Türkiye’yi, çoğunlukla Avrupa’daki bir Batı ülkesine göç etmek için transit ülke olarak kullanma niyetinde olan düzensiz göçmenlerdir (İçduygu ve Aksel, 2012: 21).

Irak; bir önceki bölümde de anlatıldığı üzere, Osmanlı Devleti’nin bölgedeki hakimiyetinin bitmesiyle başlayan ve günümüze kadar devam eden bir kaos içerisine sürüklenmiştir. Bu süreçte birçok devletin veya kişilerin hakimiyeti altına giren Irak’ta iç ve dış savaşlar, katliamlar ve göç dönem dönem azalmış olsa da hiçbir zaman son bulmamıştır.

BM Mülteci Örgütü (UNHCR) tarafından 2007 yılında hazırlanan Sanayileşmiş Ülkelerdeki İltica Başvurusu Düzeyi ve Eğilimler isimli raporda Irak krizinin sanayileşmiş ülkelerdeki sığınmacı sayısını arttığı belirtilmiştir (UNHCR, 2007). Zaman zaman dünyadaki sığınmacı sayısını arttırmayı başaran Iraklı göçmenler, Türkiye’deki sığınmacı sayısının artışına da sebebiyet vermiştir.

Uluslararası göç bağlamında bakıldığında hukuki olarak göçmenin göç ettiği devletle olan ilişkisi değişiklik arz etmektedir. Göçmenler vatandaşı olmadıkları bir ülkede bulduklarından dolayı, temel hak ve sorumluluklarında değişimler yaşanmaktadır. Bu bağlamda, Türkiye IŞİD krizi ile ülkesine gelmiş göçmenlere “geçici koruma” statüsü vermiş ve uyguladığı “açık kapı” politikasından dolayı çoğu sığınmacı kayıtlara geçirilememiştir. Belirtilen sebeplerden dolayı şu anda Türkiye’deki göçmen sayısı ve bu göçmenlerin bulunduğu yerler hakkında net istatistikler bulunmamaktadır.

3.1. Türkiye'nin Irak Türkmenleri Politikası

Türkiye Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren ulus devlet olma idealiyle yola çıkmış ve göç politikası olarak Türk ve Müslüman halkın ülkeye göçünü kolaylaştırmaya yönelik kanunlara ve uygulamalara yer vermiştir. Bu duruma örnek olarak kuruluşta etnik ve dini kimlik bakımından farklı olan milletleri (Ermeniler, Rumlar vs.) Türkiye'den göçe teşvik ederken, "Türk soylu ve Türk kültürüne sahip" olan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kaybedilmiş topraklarında kalan milletleri (Balkanlardaki Türk nüfusu) Türkiye'ye göçe teşvik etmiştir (İçduygu, 2015: 17-18). Balkan coğrafyasındaki yoğun Türk ve Müslüman unsur Türkiye'ye gelme kararından yana olsa da Ortadoğu ülkelerinde yaşayan Türk ve Müslüman unsurunun bu yönde olmadığı bilinmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında Irak'tan Türkiye'ye Türk ve Müslüman nüfus gelmeyi tercih etmemiştir. Ankara Antlaşması sonrasında Irak Türkmenlerine iki seçenek sunulmuştur. Lozan Antlaşması'nın 30. maddesine göre Türkiye topraklarından ayrılmış olan Irak coğrafyasındaki Türk uyruklular, Irak dışında ikamet ediyor olsalar dahi, Irak'a döndükleri ve Irak'ta ikamet etme kararı aldıkları takdirde Irak vatandaşı olarak kabul edilmiştir. 31. maddesine göre ise Irak Türkmenlerine iki yıl süre verilmiş, tanınan süre içerisinde Türkiye'ye göç etme kararı alırlarsa, Türkiye vatandaşı olma hakkı tanınmıştır. Ayrıca buldukları süre içerisinde nerede ikamet ediyorlarsa oranın vatandaşlığını talep edebileceklerdir. Irak Türkmenleri Lozan Antlaşmasına ait 31. Maddeyi kullanmayı tercih etmemiş; ailelerini ve topraklarını bırakmak istememişlerdir. Sözü edilen maddeyi kullanarak Irak'tan Türkiye'ye göçen birkaç aile olduğu bilinmektedir (Demirci, 1991: 14-15).

Türkiye 1961 yılında 'Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme'sini kabul ederken birinci bölümde de bahsedildiği gibi coğrafi çekince koymuştur. Türkiye'ye Avrupa dışından gelen göçmenlerin mülteci olamayacağına dair koyulan bu çekince, Türkiye'nin bugün Ortadoğu'dan gelmiş olan milyonlarca göçmeni mülteci statüsünde değil sığınmacı statüsünde misafir ettiği anlamına gelmektedir.

Türkiye'ye 1980'li yıllara kadar farklı milletlerden ya da kültürlerden insanların göçü yoğun olarak gerçekleşmemiştir. Cumhuriyet tarihinde Irak'tan kitlesel göç ilk defa 1980'li yıllardaki Irak-İran Savaşı'na rastlamaktadır (İçduygu, 2015: 18).

3.1.1. 2011 Öncesi Uygulanan Politikalar ve Yasal Çerçeve

Dünya’da mülteci ve sığınmacılara yönelik düzenlemelerin ilk örnek kararlarını Milletler Cemiyeti²² gerçekleştirmiştir. Milletler Cemiyeti zamanında bu alanda; Kızılhaç (1863), F. Nansen Milletler Cemiyeti Mülteciler Yüksek Komiserliği (1921), Hükümetlerarası Mülteciler Komitesi (1938) ve Birleşmiş Milletler Yardım ve Yeniden Yapılanma Yönetimi (1943) gibi uluslararası teşkilatlar kurulmuştur (Deniz, 2009: 37).

1945 yılında Birleşmiş Milletler (UN)’in kurulmasının hemen sonrasında, 1947’de, Birleşmiş Milletler tarafından Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO) kurulmuştur. Uluslararası alanda mültecilere yardım amacıyla kurulmuş olan IRO, sonraki dönemde uluslararası bir kabul haline gelen dil, din, ırk milliyet veya siyasi görüş nedeniyle zulüm görme korkusu duymak veya zulüm görmek kavramını ortaya çıkarmıştır (Uzun, 2016: 66).

II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan mülteci ve sığınmacı Avrupalılara yardım amacıyla Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği (UNHCR) 1950 yılında kurulmuştur. 3 yıl sonra görevinin sonlanması düşünülen bu uluslararası teşkilat bugün hala dünyanın her yerindeki mülteci ve sığınmacılar ile ilgilenmektedir (UNHCR, 2019).

Türkiye Cumhuriyeti ise Yabancılar Hukuku’nun tamamına zemin oluşturan Cenevre Sözleşmesi’ne ve 1967 Protokolüne taraf bir ülke olmasından dolayı bu iki uluslararası antlaşmaya dayanarak 1994 tarihinde İltica ve Sığınma Yönetmeliği çıkarmıştır. 2014 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girene kadar mülteciler ve sığınmacılar hakkındaki konularda 94 tarihli Yönetmeliğe veya İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan genelgelere ve talimatlara başvurulmuştur (Çiçekli, 2016: 232). Bunun yanı sıra farklı mülteci krizleri dönemlerinde yeni çıkarılan yönetmeliklerle de bu kanun ve yönetmeliği desteklemiştir. Türkiye’ye yasal veya yasadışı yollardan girmiş olması fark etmeden sığınan her göçmenin sığınmacı statüsüne başvuru hakkı bulunmaktadır. Sığınmacı statüsüne kabul edilmesi halinde eğitim, barınma, sağlık gibi insani haklara da sahip olmakta, sığınmacı statüsüne kabul süreci ve kabul edilmemesi halinde ise geri dönüş merkezlerinde temel insani haklara imkân sağlanacak şekilde bekletilmesi gerekmektedir (Başak, 2012: 5).

²² I. Dünya Savaşı sonrasında 10 Ocak 1920’de İsviçre’de kurulmuştur. Günümüzdeki Birleşmiş Milletlerin temelini oluşturmuştur.

Lozan'da anlaşılabilir olarak Milletler Cemiyeti'ne (şu anki Birleşmiş Milletler) karar vermesi için başvuru Musul meselesinde karar, Irak'a bırakılması yönünde olmuştur. Musul'un Irak'a bırakılması Ankara Antlaşması ile kabul edilmiştir. Osmanlı Devleti Irak'ın hakimiyetini kaybetmiş olmasına rağmen yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin Misak-ı Milli sınırlarında Irak'taki Türkmen bölgesini de eklemiştir. Bu durum günümüze kadar gelen dönemde Irak ile bir bağ oluşmasına ve Türkmenlerin göç tercihinde Türkiye'nin ilk sıraya oturmasına yol açmıştır.

İlk çıkarılmış olan 1934 tarihli İskan Kanunu'nda olduğu gibi ilgili kanunda 2006 yılında yapılan düzenlemede de göçmen tanımı "Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmak" üzerine kuruludur. İskan hakkı da yetkililerin iznine bağlı olmakla birlikte yine Türk soylulara ve Türk kültürüne bağlı olanlara aittir²³. Bu kanuna dayanarak Türkiye'nin Türk soylu göçmenlere öncelik verdiği söylenebilmektedir. Ayrıca, Türkiye'de Türk soylu göçmenler düzensiz kategorisinde görülmemektedir ve sığınmacı ya da mülteci statüsüne sokulmamaktadırlar (Başak, 2012: 3).

Her ne kadar Irak Türkleri ve yaşadıkları coğrafya Türkiye için önemli olsa da jeopolitik, stratejik ve siyasi konular gözetilerek bölgeye yeterince destek sağlanamamıştır. Davutoğlu 2012 yılında Kerkük'e yaptığı ziyaret esnasında "*Bugün benim hayatımın en mutlu günlerinden biri. Çünkü hep rüyalarımızda, gönüllerimizde, zihinlerimizde olan güzel Kerkük'ümüze kavuştum. 75 yıl sonra ilk defa bir Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Kerkük'ü ziyaret ediyor, tarihi bir gün yaşıyoruz. 36 yıl sonra da ilk defa bir Türk devlet adamı, Türkiye temsilcisi Kerkük'ü ziyaret ediyor.*" (Davutoğlu ITC'de, 2012) sözlerine yer vermiştir. Ahmet Davutoğlu'nun konuşmasında da belirttiği gibi 2012 yılında Davutoğlu'nun yaptığı resmi ziyaret, 75 yıl sonrasında bir Dışişleri Bakanı'nın ve 36 yıl sonrasında bir Türk devlet adamının Kerkük'e ziyarette bulunması, o bölgeye yönelik ihmalin kanıtı niteliğindedir. Bu konuşmanın yapıldığı yerin Türkmenlerin en önemli

²³ Ayrıntılı bilgi için <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf> adresine ve <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926-1.htm> adresine bakılabilir.

1934 İskan Kanunu md. 3: Türkiyede yerleşmek maksadile dışarıdan, münferiden veya müçtemian, gelmek isteyen Türk soyundan meskûn veya göçebe fertler ve aşiretler ve Türk kültürüne bağlı meskûn kimseler, işbu kanunun hükümlerine göre Dahiliye Vekilliğinin emrile kabul olunurlar.

2006 yılındaki düzenlemeden sonra İskan Kanunu md. 5: Türkiye'de yerleşmek isteyen Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunan kimselerden, Türk uyruklu ve Türkiye'deki birinci veya ikinci derecede bir yakını tarafından referans verilen veya buldukları ülkedeki konsolosluk temsilciliklerimize bizzat müracaat eden ve bu Kanun hükümlerine göre Dışişleri ve İçişleri bakanlıklarınca yapılacak incelemelerden sonra uygun görülerek serbest göçmen vizesi alanlar, Hükümetten hiçbir iskân yardımı istememeleri şartıyla İçişleri Bakanlığınca serbest göçmen olarak kabul edilirler.

siyasi partisi ve sivil toplum kuruluşu olarak ayakta duran aynı zamanda her dönem Türkiye eksenli bir siyaset yapan Irak Türkmen Cephesi (ITC)'nde gerçekleşmiş olması Türkmenler için önem arz etmiştir. Daha önce 1976 yılında Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olarak Irak'a resmi ziyarette bulunan Fahri Korutürk, Kerkük'e giderek Türk Kültür Merkezi'ne ziyarette bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'nın Kerkük'e gelmesi Türkmenler arasında sevinçle karşılanmış, halk sokaklara çıkarak Korutürk'ü karşılamış, bundan rahatsız olan Irak Merkezi Hükümeti Korutürk'ün dönüşünün üzerine birçok Irak Türkünü gözaltına almıştır (Saatçi, 2003: 225-226).

Türkiye'nin Irak politikasından Türkmenlerin genel olarak hoşnut olmadığı ve kendilerine yeterince destek olunmadığı yönünde bir algıya sahip oldukları bilinmektedir (Yılmaz, 2012: 3). Yine de Türkiye'ye göç, Türkiye'de eğitim hakları ve olanakları gibi konularda diğer milletlere oranla daha az sorunla karşılaştıkları görülmektedir.

Irak ile Türkiye arasında Ankara Antlaşması'ndan sonra yapılan kapsamlı ilk antlaşma 1947 yılında Türkiye ile Irak Arasında Dostluk ve İyi Komşuluk Antlaşması'dır. Bu antlaşmanın maddelerinde sınır ihlallerine de yer verilmiş ve bu kurallar dostluk antlaşmasına uygun ve karşılıklı çıkarlara göre düzenlenmiştir. Aynı zamanda UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)'nun kuruluşuna atıfta bulunularak oluşturulan 3 numaralı ek protokolde; kültür yakınlığı sağlanacak işler yapılması ve asıl önemli nokta olan öğrenci, öğretmen ve uzman değişimi yapılması yönünde karar alınmıştır. Yine aynı protokolde, bu kapsamda iki ülkede karşılıklı dil öğrenimi yapılması, Ankara ve İstanbul'da Arap Dili ve Edebiyatı, Bağdat'ta ise Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri açılması kararlaştırılmıştır. Anlaşmadaki bu protokol sayesinde Irak'tan Türkiye'ye öğrenci gelişleri yoğunlaşmıştır. Daha sonra görüleceği gibi bu durum Türkiye'de Iraklı bir nüfusun varlığına ve eğitimden sonra da Türkiye'de yaşamayı tercih etmesine yol açacaktır. Bu yöndeki tercihler de sonraki dönemlerde düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye gelmek için ihtiyaçları olan enformasyon ve kaynak ulaşımına kolaylık sağlayacaktır (T.C. Dışişleri, 1947: 8-11).

Türkiye'nin Irak vatandaşlarının sınır girişlerine yönelik sağladığı kolaylıklardan birisi de 2010 yılında Dışişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan uygulamadır. İlgili uygulamada Bağdat, Musul, Erbil, Süleymaniye, Basra ve Amman üzerinden havayoluyla İstanbul Atatürk Havalimanı ve Antalya Havalimanı'na yanlarında kalacakları her gün için ABD

doları veya muadili bir para ve geri dönüş biletlerini ibraz etmeleri halinde 30 güne kadar ikamet süreli tek giriş vizelerinin harçsız verileceği belirtilmiştir (Irak Vatandaşlarının, 2010).

Irak'tan Türkiye'ye gerçekleşen kitlesel ilk göç Halepçe Katliamı dönemindedir. Türkiye, Halepçe Katliamı üzerine 28 Ağustos 1988 tarihi itibariyle kendisine sığınan 51 bin civarında insanı sınırda kurduğu barınma merkezlerine almış ve 29 Ekim 1991 tarihinde tüm geri dönüşlerin sağlanmasının sonucunda Türkiye'de 20 bin sığınmacı kalmıştır (Kaynak ve diğerleri, 1992: 25).

Türkiye başta sınıra yakın bölgede Geçici Barınma Merkezleri kurarken yetkileri Valiliklerin İl İdare Kanununa dayandırılmıştır. Sonrasında Diyarbakır'da Olağanüstü Hal Bölge Valiliği kurularak sığınmacıların barındığı bölge içerisindeki yiyecek, sağlık, barınma gibi ihtiyaçlarını karşılamak amaçlanmıştır. Belirtilen gelişmelerin yasal dayanağı; 1949 tarihli 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ile Olağanüstü Hal Bölge Valiliği ihdası hakkındaki 1987 tarihli, 285 sayılı ve 1990 tarihli 430 sayılı Kanun Hükmündeki Kararnameler oluşturmuştur (Kaynak ve diğerleri, 1992: 34).

İkinci sığınmacı krizi 2 Ağustos 1991 tarihinde Saddam Hüseyin tarafından üzerine zehirli gaz atılan Irak Kürt bölgesinde ortaya çıkmıştır. Coğrafi yakınlığından dolayı etkilenen Türkmenler de bu sığınmacı krizine dahil olmuşlardır. Sayısı yarım milyonu bulan sığınmacı dalgası yukarıda bahsedildiği gibi Türkiye'de PKK terörü yüzünden büyük endişe uyandırmış ve sığınmacılar bir süre kapıda bekletilmiştir. Sonrasında sınırın yakın bir bölgesine kurduğu kamplara yerleştirdiği sığınmacılardan rahatsız olan Türkiye, ABD ile iş birliği yapma kararı almıştır (Özdemir, 2016: 234). 1990'lı yıllarda Irak'tan Türkiye'ye yoğun sığınmacı akını gerçekleşmiştir. 2000 yılında sığınmacı sayısı bir önceki yıla göre 3'te 2 oranında artış göstermiştir. 1996-99 yılları arasında %19 ile Türkiye'deki en çok sığınmacı sayısına sahip olan ülke ise Irak olmuştur (İçduygu, 2003: 18).

BM Güvenlik konseyi tarafından 5 Nisan 1991 tarihinde alınan 688 numaralı kararda Irak'ın toprak bütünlüğüne dokunulmayacağı taahhüt edilmiş ve Iraklı vatandaşların güvenliği, uluslararası yardım kuruluşlarına Irak vatandaşlarına yardım edebilmesi için izin verilmesi gibi insani konulardan bahsedilmiştir (Security Council, 1991). BM, söz konusu

karar kapsamında 11 ülkeden katılan 20.000 kadar uluslararası bir kuvvetle güvenli bölge oluşturmak için Türkiye'nin hava sahalarını kullanma yetkisini almıştır. 11 Nisan 1991 tarihinde “Huzur Operasyonu” harekâtı başlatılmış ve Kuzey Irak'ta güvenli bölge oluşturularak sığınmacılar güvenli bölgeye yerleştirilmiştir. Bu harekâta amaç sığınmacıların topraklarına güvenle dönmesini sağlamaktır (Duran, 2012: 63).

Temmuz 1991 tarihine kadar süren harekât başarılı olmasına rağmen güvenlik endişeleri üzerine Amerika'nın “insani yardım amacıyla”, 30 gün Türkiye'deki hava sahalarını kullanılması konusunda izin verilmiştir. İlgili izin neticesinde “Çekiç Güç” operasyonunu başlatmıştır (Oran, 1998: 16). Türkiye kendi topraklarında teröre destek verecekleri endişesiyle kurmak istemediği kampları, 36. paralelin kuzeyine kurdu muştur. Türkiye'nin bu hamlesi o bölgede Kürt siyasi otoritesinin doğmasına ve sonraki dönemlerde kurulacak olan Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'ne sebebiyet vermiştir (Erkmen, 2003b: 279). Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nin ilan edildiği ve üzerinde hak iddia ettiği topraklar Türkmenlerin yüzyıllardır yaşadığı topraklardır. Bu durum Türkmenlerin yaşamını etkilemiş hatta göçe sebebiyet verdiği dönemler görülmüştür.

Bir önceki tecrübesinden burada yararlanan ve öngörülü davranan Türkiye, sorunun büyüklüğünü ilk günlerden kavrayarak daha önce çıkarılmış bazı karar ve esasları yeniden uygulamaya sokmuştur. Dönemin Devlet Bakanı “Koordinatör Bakan” olarak atanmış ve bunun akabinde Bakan'ın önderliğinde bir “Yönetim Merkezi” kurulmuştur. Bu merkezin, göç sürecindeki ulusal ve uluslararası bütün kuruluşlarla koordineli olarak çalışacak, çalışmaları denetleyecek ve çıkabilecek sorunlara çözümleyici olacak şekilde konumlanması amaçlanmıştır. 1991 tarihli Irak uyruklu sığınmacı akınında kurulan en önemli kuruluşlardan biri Basın-Yayın ve Enformasyon Bürosu'dur. Büro'nun amacı yerli ve yabancı basına doğru bilgilerin verilmesi, gerçeğe aykırı haberlerin olabildiğince aza indirgenmesini sağlamak olmuştur (Kaynak ve diğerleri, 1992: 36,39). Böylelikle iç basında yabancı düşmanlığına izin verilmemiş, dış basında ise göçün kötü yönetildiği yönünde çıkacak haberlere karşı durulabilmiştir. “Geçici misafir” statüsünde kabul edilen bu sığınmacı grubun sadece 3.000'e yakını mülteci olarak kabul edilerek, Batılı ülkelere transferi sağlanmıştır. Türkiye, ülkesinde kalan sığınmacılara ülkelerine dönecek gözüyle bakmış; söz konusu sığınmacıları ya kendi ülkelerine geri dönmeye ya da Batılı ülkelere göç etmeye sevk etmiştir (İçduygu, 2003: 21,22).

3 Mayıs 1991 tarihine kadar gerçekleşen 2 büyük mülteci akınının toplamı 460.000'dir. Bu tarihten sonra uluslararası yardımlar ve Türkiye'nin yardımlarıyla ülkelerine dönmeye başlayan sığınmacılardan 29 Ekim 1991 tarihi itibarıyla 25.675 kişi Türkiye'de kalmıştır. Sığınmacılar önce geçici kamplara yerleştirilmiş, daha sonrasında Geçici Barınma Merkezleri'ne aktarılmışlardır. Söz konusu merkezlerden çeşitli ülkelere gitmek için resmi talepte bulunmaları gerekmiştir (Kaynak ve diğerleri, 1992: 51).

2003 yılına kadar kitlesel göç düzeyinde göçler hafiflemiş, 2003 yılına gelindiğinde ise Irak'ın Amerikan işgali süreci başlamıştır. 2003-2006 yılları arasında Irak'a demokrasi ve barış getirmek amacıyla başlatılan işgal neticesinde yurtdışında yaşayan Iraklı nüfus ümitlenerek ülkelerine geri dönmüş fakat çok geçmeden durumun öyle olmadığı Iraklılar tarafından kavranmıştır. BMMYK, Amerika'nın Irak'a barış ve demokrasi getireceği düşüncesiyle 2003-2006 sürecinde Iraklıların sığınma başvurularını askıya almıştır ve birçok Iraklı komşu ülkelere yaptığı sığınma başvurularına cevap alamayarak yasadışı yolları tercih etmeye başlamıştır (ORSAM, 2010b: 5). 2006 yılına gelindiğinde ortaya çıkan insani trajedi nedeniyle BMMYK bir rapor yayımlamış ve Irak'ın kuzeyi dışındaki bölgelerden başvuran göçmenlerin prima facie mülteci olması gerektiğini iletmıştır. Çatışmanın ve şiddetin yoğun olduğu bölgelerden gelen mültecilere tek tek mülakat mümkün olmadığı için prima facie (varışta) mülteci statüsü verilmektedir. Bu insanların tamamına koşulsuz mülteci statüsü tanımlanır. Türkiye ise belirtilen kurala uymuş fakat coğrafi çekinceyi de göz önüne alarak söz konusu göçmenlere sığınmacı statüsü tanımlamıştır (Danış ve Aksel, 2014: 80).

Türkiye, Irak'tan gelen ilk kitlesel göçlerden önce yoğun bir göç dalgası yaşamadığı, Türk soylu vatandaşların Cumhuriyet'in ilk yıllarında iskan amaçlı getirilmesi dışında, için bu alandaki kanuni düzenlemelere gerek duymamıştır. Yukarıda bahsedilen iki göç dalgası (1988 ve 1991) sürecinde hukuksal boşluklar fark edilerek, 1994 yılında "*Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*" Bakanlar Kurulu kararıyla yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelikten sonra birçok düzenleme getirilmiş, bunların düzensiz ve yetersizliği üzerine 2013 yılında "*Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*" çıkartılmıştır (Ataman, 2015: 29).

Burada sığınmacıların hukuki durumlarına değinirken; Türkiye'nin taraf olduğu Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi çekince koyduğunu bir kez daha hatırlatmak gerekmektedir. Söz konusu Türkmenler de yine coğrafi çekinceye dahil oldukları ve Avrupa ülkeleri dışındaki bir ülkeden ülkemize sığındıkları için mülteci statüsüne hak kazanamamaktadırlar.

3.1.2. 2011 Sonrası Uygulanan Politikalar ve Yasal Çerçeve

Suriye'de yaşanan krize siyasi olarak dahil olduğu için yükümlülük hisseden Türkiye, aynı zamanda sığınmanın hukuksal bir hak olmasından ve sığınacak nüfusun bu kadar yoğun olmayacağı öngörüsüyle krizin başından itibaren açık kapı uygulaması gerçekleştirmiştir. Burada öncelikli fikriyat Suriye Devlet Başkanı ve Baas Partisi lideri Beşşar Esad'ın kısa sürede ülkeyi terk edeceği, böylelikle Suriye'de düzenin normale döneceği, gelen sığınmacılara kampların yeteceği ve sonuç olarak sığınmacıların kısa süre içerisinde ülkelerine gönderileceği yönünde olmuştur (Çarmıklı, 2015: 23).

Tahminlerin çok üzerinde bir sayıda gerçekleşen sığınmada tam teşekküllü hazırlanan kamplar yeterli gelmemiş ve kayıtlara geçirilememiş bu sığınmacılar şehir merkezlerine yayılma durumunda kalmıştır. Söz konusu göçmenlerin statüleri tam belirlenememiş, sürekli “*misafir*” söylemi kullanılarak bir tür geçici koruma statüsünde tutulmuştur. Gelen sığınmacı akını bir türlü durmamış ve başlangıçta milli tutulmaya çalışılan göçmen yardımları, sonraki süreçte uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerinin yardımı ile devam ettirilmek zorunda kalınmıştır. Fakat sığınmacı akını çok yoğun olduğu için bu uluslararası yardımlar da yeterli gelmemiştir. Başlangıçta sorun oluşturmeyen göçmenler; belli bir süre sonra şehirlere fazlaca yayılmaları ve halkın kendi refahlarının engelleniyor olduğu düşüncesi temeliyle halkta bir yabancı düşmanlığı haline dönüşmüştür (İçduygu, 2015: 18,19).

Türkiye bundan önce gerçekleşen sığınmacı krizlerinde uyguladığı politikadan ziyade 2010 yılı sonrasında gerçekleşen Suriyeli sığınmacılar krizinde daha önce 1991 Irak krizinde de başvurulmuş olan (Kirişçi, 2014: 13), uluslararası literatürde bulunmayan “*devlet misafiri*” tanımlaması yapmıştır. Ekim 2011 tarihine kadar tanımı dahi bulunmayan bir statüde bulunan Suriyeli sığınmacılar, bu tarihten sonra “geçici koruma” statüsüne geçirilmiştir. (Uzun, 2015: 112). 2012 yılında ise İçişleri Bakanlığı tarafından “*Türkiye'ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap*

Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” çıkarılmış ve yine diğer ülkelerden gelen sığınmacılar ile Suriyeli sığınmacılar arasında farklar oluşturulmuştur (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2015).

2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkaran Türkiye, ülkesinde yaşama hakkı herhangi bir nedenle tehdit edilmiş kişinin sığınması durumunda çeşitli uygulamalarla koruma altına almasını sağlamaktadır. Belirtilen kanunun en önemli yanı kitlesel göç durumunda geçici koruma mekanizmasını uygulamaya sokmuş olmasıdır (Sağiroğlu, 2015: 27). Kanunun 2. maddesinde bu kanunun; sınır kapılarında ya da Türkiye'nin içinde yapılan bireysel uluslararası koruma başvurularını veya ülkelere belirli sebeplerden dolayı dönemeyen ve kitlesel olarak gelen göçmenlere sağlanan geçici korumayı kapsadığı söylenmektedir. Söz konusu kanunun 46. maddesinden başlayarak 50. maddesine kadar insani ikamet izninden ve insan ticareti mağduru ikamet izninden bahsedilmekte; şartları, iptali ve uzatılmasına değinilmektedir. Bu iki ikamet türü sığınmacıların en çok başvurdukları ikamet çeşitleridir.

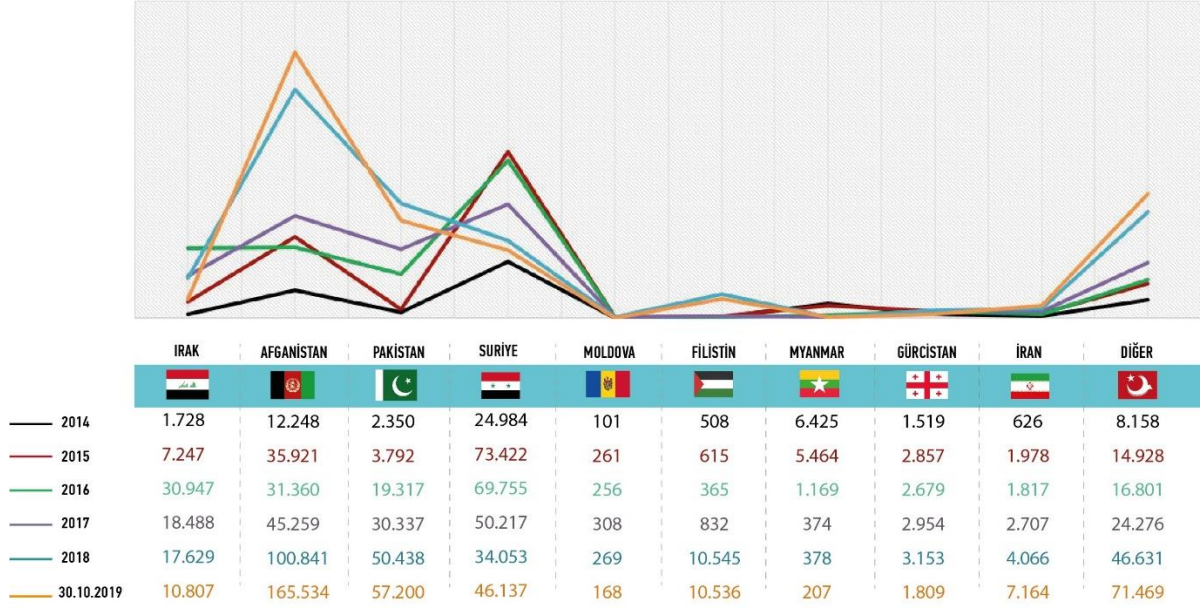
Kanunun ikinci bölümünde genel usuller başlığı altında uluslararası korumanın usullerine değinilmiştir. Burada başvuruların valiliklere yapılacağı, kolluk kuvvetlerine yapılmış olması durumunda dahi valiliklere iletileceği ve valilik tarafından başvuru sürecinin takibinin yapılacağı belirtilmektedir. Yasal yollarla Türkiye'ye girmemiş olmaları durumunda dahi yasal işlem yapılmayacağı ve uluslararası koruma statüsü verileceği belirtilmektedir (Md. 65). Başvuru yapıldıktan sonra adres kayıt sistemine kayıt yapılması ve ikamet adresinin valiliğe bildirilmesi zorunlu tutulmuştur. Valilik eğer gerekli görürse başvuru sahibini ikamet etmesi için belli bir barınma merkezine veya belirlenen bir ile belirli sürelerde gönderebilmektedir (Md. 71). Başvuru yapıldıktan sonra 30 gün içerisinde başvuruyu yapan kişi mülakata alınır (Md. 75). Sonrasında başvuru sahibine ve varsa aile üyelerine uluslararası koruma istediğini belirten ve yabancı kimlik numarası içeren Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi verilmektedir. Bu belge 6 aylık verilmektedir ve başvurusu sonuçlanmadıysa 6 ay daha uzatılabilmektedir (Md. 76). Başvuru tarihinden sonra en geç 6 ay içerisinde Genel Müdürlük tarafından aile üyeleriyle başvuru yapıldıysa onları da kapsayacak şekilde karar verilmektedir. Uluslararası

korumada şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü alan göçmenlere 1 yıl süreli yabancı kimlik numarası bulunan kimlik belgesi verilmektedir (Md. 83).

Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmeden önce sınır dışı etme işlemi Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun ve Pasaport Kanunu ile gerçekleştirilmektedir. Fakat bu kanunlarda anlaşılmayan ya da farklı yorumlanan noktalar ortaya çıkmıştır. Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu ise sistemli, anlaşılır, ayrıntılı ve açık olarak sınır dışı etme durumunu ortaya koymaktadır. Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu’nun 124. maddesi Yabancıların Türkiye’de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun yerine geçerek ilgili kanunun yürürlükten kaldırılmasına sebebiyet vermiştir (Dardağan Kibar, 2014: 184-185).

Sığınmacıların büyük bir kısmının göçmen kaçakçıları tarafından ülkeye sokuldukları bilinmektedir. 2002’ye kadar göçmen kaçakçılığı ile alakalı bir kanun bulunmamaktadır. Organize suç örgütü kurmak suçundan ya da Pasaport Kanunu çerçevesinde, göçmen kaçakçısı sahte belge düzenlemekten, kaçak göçmen ise pasaportsuz girişten yani Pasaport Kanunu’nu ihlalden ceza almıştır. 2002’de ise TCK (Türk Ceza Kanunu)’nın 201/a maddesinde Göçmen Kaçakçılığı Suçları adıyla doğrudan cezalandırılan bir suç haline gelmiştir (Kayaalp, 2010: 41-44). 13.12.2000 tarihinde Türkiye tarafından imzalanan Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve bu sözleşmenin ek protokolü Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Kara, Deniz ve Havayoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol göçmen kaçakçılığını Türkiye’de örgütlü suç kategorisine sokmuştur. Böylelikle göçmen kaçakçılığı ağır cezayı gerektiren suç kapsamına girmiştir (Şen, 2007: 36). Göçmen kaçakçılığı son olarak 2005 yılında TCK’nın 5237 sayılı kanununda 79. maddesinde Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti başlığıyla cezalandırılmıştır (Yurtcan, 2016: 9). YUKK’da ise TCK’da yer verildiği için göçmen kaçakçılığına yer verilmemiş sadece Ek 1. maddesinde Göçmen Kaçakçılığı Suçundan Kullanılan Araca El Koyma hükmü getirilmiştir.

YILLARA GÖRE YAKALANAN DÜZENSİZ GÖÇMENLERİN UYRUK DAĞILIMI



Şekil 3.1. Yıllara göre yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruk dağılımı

Kaynak: Düzensiz Göç, Göç İdaresi. <http://www.goc.gov.tr/icerik/duzensiz-goc-378-4710> adresinden 03.11.2019 tarihinde alınmıştır.

Şekil 3.1’de verildiği üzere son yıllarda yakalanmış düzensiz göçmenlerin nüfusuna bakıldığında Irak uyruklu göçmen sayısının azımsanmayacak oranda olduğu görülmektedir. Özellikle IŞİD saldırılarının yoğunlaştığı 2016 yılında ve sonrasında göçlerin yoğunlaştığı dikkat çekmektedir.

Türkiye’deki sivil toplum kuruluşlarının yaptıkları açıklamalara göre, 2017 yılında Telafer’den Türkiye’ye gelmiş olan Türkmen sayısı 70.000 civarında tahmin edilmektedir. Bunların %75-80 kadarının ise Ankara’da yaşadığı düşünülmektedir (ORSAM, 2017: 19). 23 Nisan 2015 tarihinde yapılan bir yardım haberinde ise Ankara’da 17.000 Türkmen olduğu belirtilmektedir (23 Nisan’da 220 Koli, 2015). İki yıl içerisinde gerçekleşen artış Şekil 3.1’de de görülmektedir.

Türkiye’deki sığınmacılar “ülkelerine dönecek” öngörüsüyle misafir statüsünde tutulmuş fakat bu statü uluslararası hukuk kuralları tarafından tanımlanmamıştır. Türkiye burada

devletin ve sivil toplum kuruluşlarının yardımlarıyla sığınmacılar ülkelerine dönene kadar barındırma amacı gütmektedir (Çağlayan, 2015: 197). Geçici koruma statüsüne alınmış olan Suriyeli sığınmacıların sayısının gün geçtikçe artması Türkiye için içinden çıkılmaz bir hal almış ve bunun üzerine 2014 yılında Geçici Koruma yönetmeliği çıkarılmıştır (T.C. Göç İdaresi, 2015).

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin amacı; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış ve ülkesine geri dönemeyen, geçici koruma amacıyla acil ve kitlesel olarak gelmiş fakat uluslararası koruma talebi bireysel olarak alınamayan göçmenlerin hak ve yükümlülüklerini düzenlemektir. Yönetmelik göçmenlerin yasadışı girişleri ya da yasadışı ülkede bulunuşlarını cezalandırmamayı taahhüt etmektedir. Ülkeye girişinden sonra kayıt edilen göçmenlere geçici koruma kimlik belgesi verilmektedir. Geri göndermeme ilkesini de içinde barındırmakta olan yönetmelik dahilinde geçici koruma statüsü almış olan göçmenler eğitim, sağlık, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler, tercümanlık hizmetleri ve gümrük işlemleri hizmetlerine sahip olurlar (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014: 6203-6214).

AFAD (Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı) yayımladığı bir genelge ile tüm Suriyeli sığınmacıların AFAD'ın sağlık hizmetlerinden faydalanabileceğini belirtmiştir (Kirişçi, 2015: 36). Bunun yanı sıra Iraklı sığınmacılarla yapılan görüşmelerde sağlık hizmetlerine erişim ile alakalı olarak büyük sorunlar olduğu görülmüştür (Arslan, 2015). Özellikle 2019 yılının başından itibaren sadece kronik rahatsızlığı bulunan kişilerin Göç İdaresi'ne raporuyla birlikte başvurarak sağlık hizmetlerinden yararlanabildiği, geri kalanların ise ancak paralı olarak sağlık hizmeti aldığı bilinmektedir (Şeyh, 2019). Eğitim konusunda da aynı sıkıntılar görülmekte ve sığınmacı sayısının yüksek olmasından dolayı sadece Suriyelilere yönelik eğitim programları oluşturulmaktadır. Bu eğitim programları üniversite düzeyine kadar taşınmış ve YÖK (Yüksek Öğrenim Kurumu), kendi ülkesinde üniversite öğrencisi olan Suriyelilere beyanda buldukları takdirde belli üniversitelere kayıt yaptırma hakkı tanımıştır (Suriyeli Mültecilere Üniversite, 2012). Yasal statüleri nedeniyle eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim konusunda yeterli haklara sahip olamayan Iraklı sığınmacıların, çalışma izinleri de bulunmamaktadır (Çingir ve Erdağ, 2017: 522). Suriyelilere yönelik ise 2016 tarihinde yürürlüğe giren "*Geçici Koruma Sağlanan*

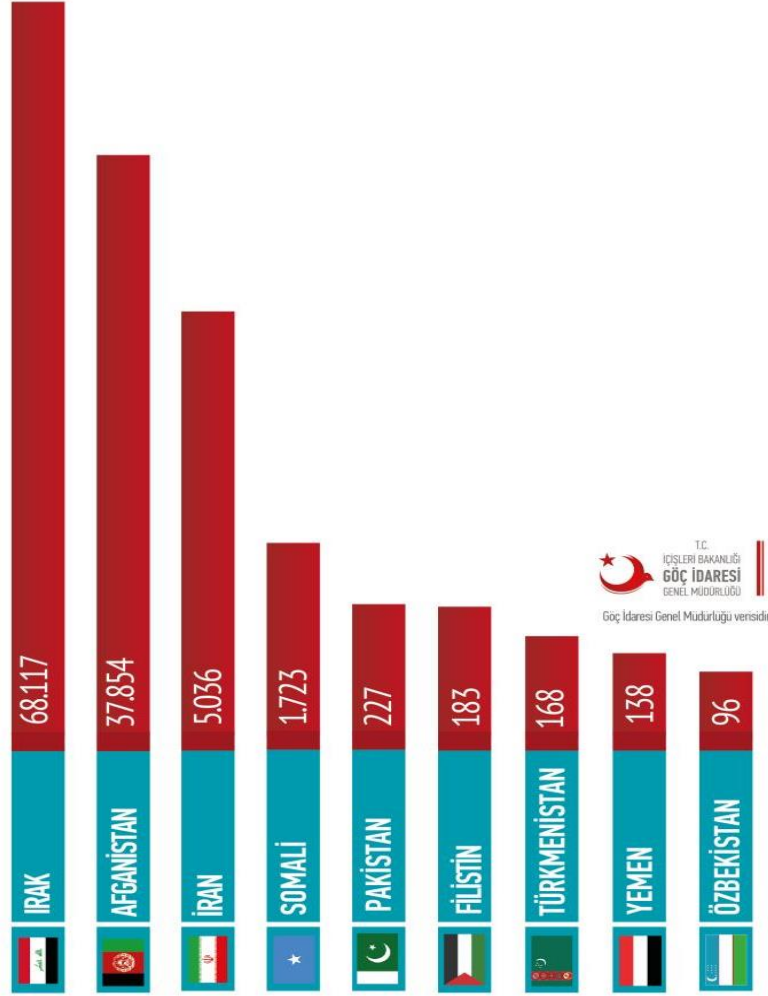
*Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik*²⁴ ile belirli şartlar altında çalışma izni verilebilmektedir. Şüphesiz Suriyeli ve diğer sığınmacılar arasındaki statü farkı diğer sığınmacıların hayata ve sosyal politikalara erişimi bakımından olumsuz görünmektedir.

Daha önce İçişleri Bakanlıklarına bağlı Emniyet Müdürlüğü'nün Yabancılar Şubesi tarafından gerçekleştirilmekte olan göç süreci kontrolü, 2014 yılında yine İçişleri'ne bağlı 'T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü' adında bir kurum ile daha profesyonel bir yapıya kavuşmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yönettiği sürece, yine İçişleri Bakanlığı'na bağlı 'T.C. İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)' yardımcı olarak dâhil olmaktadır.



²⁴ Yönetmelik hakkında detaylı bilgi için: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf>

2018 YILINDA ULUSLARARASI KORUMA BAŞVURUSU YAPAN YABANCILARIN UYRUKLARINA GÖRE DAĞILIMI



Şekil 3.2. 2018 yılında uluslararası koruma başvurusu yapan yabancıların uyruklarına göre dağılımı

Kaynak: Uluslararası Koruma, Göç İdaresi. http://www.goc.gov.tr/icerik6/uluslararasi-koruma_378_378_4712_icerik adresinden 31.02.2019 tarihinde alınmıştır.

Şekil 3.2’te görüldüğü gibi, Suriyeliler kategori dışı tutulduğunda, uluslararası korumaya en yoğun başvuru Irak vatandaşlarına aittir.

İŞİD’in Telafer’den tamamen çıkarılmasından uzun süre geçmesine rağmen Irak Türkmen Cephesi (ITC) Türkiye Temsilcisi Mehmet Tütüncü tarafından yapılan açıklamada, Telafer’den gelenlerin sadece %35’inin döndüğü belirtilmiştir. Bu durumun sebebi olarak

da güvenliğin tam olarak sağlanamamasının yanı sıra altyapı yetersizliği (evlerin ve okulların yıkılması, elektrik ve su hatlarının tahrip edilmesi vs.) üzerinde durulmuştur (Alaca, 2019). Türkmenler belirtilen sebeplerle ülkelerine dönemedikleri için Türkiye’de kalmanın yollarını aramakta ve bundan dolayı yoğun bir şekilde geçici koruma statüsüne başvurmaktadır.

3.2. Türkmenlere Yönelik Sivil Toplum Kuruluşları ve Gönüllü Dernekler

Irak’ın siyasi karışıklıkları, dinmeyen kaosu, kültürel yakınlık ve Türkmeneli²⁵ bölgesinin Türkiye ile sınır komşusu olması gibi sebeplerle Irak Türkmenleri, Türkiye ile bağlarını hiçbir zaman koparmamıştır. Türk vatandaşı olarak uzun yıllardır Türkiye’de ikamet eden birçok Irak Türkmeni iş adamı (İhsan Doğramacı gibi) bulunmaktadır. Ankara’daki Irak Türkmen derneklerin aktif üyesi ve 10 yılı aşkın zamandır Türkiye’de eğitim görmekte olan Irak Türkmeni Sermet Kemal ile yapılan görüşmede, Telaferlilerin Türkiye göçü serüveninde Türkmen dernekleri aracılığıyla Türkmen iş adamlarının büyük yardımları bulunduğu öğrenilmiştir (Kemal, 2019). İleride bahsedilecek olan Türkmenlere yardım için organize edilen deponun başında bulunan ve Türk Kızılay Derneği’nde Suriyelilerle ilgilenen birimde çalışmakta olan Haydar Ali Şey tarafından aktarılan bilgilere göre, Türkmenlerin durumunun Suriyeli Araplardan daha iyi olduğu belirlenmiştir. Bütün devlet imkanlarının Suriyeli sığınmacılara aktarılmasına karşın, Türk halkının Türkmenlere yardımı hiç kesmediği ve özellikle ilk geldikleri dönemdeki zor şartlardan kurtulabilmeleri için Türk vatandaşlarının evlerindeki eşyaları bile Türkmenlere gönderdikleri bilinmektedir (Şeyh, 2019). Tezin bu bölümünde Türkmenlere yardımda bulunan dernekler hakkında bilgi verilecektir.

3.2.1. Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı

18 Mayıs 1996’da Ankara’da kurulmuş olan Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı (TİKV), insan hakları, insani yardım, sağlık, kültür-sanat ve eğitim alanlarında faaliyet göstermektedir (Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, 2019a). Vakfın amaçları arasında başta Irak olmak üzere tüm ülkelerdeki Türkmenlerin ve diğer azınlıkların her türlü hakları için mücadele etmek bulunmaktadır. Ayrıca, göçmenlere kamp kurmak, kurulan kamplara

²⁵ Irak Türkmenlerinin yaşadıkları topraklara verilen isim.

yardım etmek, ayni ve nakdi yardım da amaçları arasında gösterilmektedir (Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı, 2019b). Irak Türkmen Cephesi'ni oluşturan ORSAM, Kerkük Vakfı, Türkmeneli TV gibi 6 kuruluştan biri olan bu vakıf aynı zamanda Türkiye'de yerleşmiş olan Türkmenlerin çoğu ile iletişim halindedir. TİKV; İHH, Bilkent Üniversitesi, Türkiye Diyanet Vakfı gibi kurum ve kuruluşlar ile birlikte koordinasyonlu çalışarak yardıma muhtaç Türkmenlere yardım sağlamaktadır (ORSAM, 2010a: 23). Ankara'daki en büyük Irak Türkmen vakfı olan söz konusu vakıf, Telafer Türkmenlerine yoğun yardımlarda bulunmaktadır (TİKV, 2019c).

3.2.2. Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği

Merkezi İstanbul'da bulunan Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği, 1956'da kurulmuştur. Derneğin kuruluş amaçları arasında; Irak ve Türkiye arasında kültürel iletişim sağlamak, Irak'taki Türkleri Türkiye ve dünyaya tanıtmak, Türkiye'deki Irak Türklerinin arasında tanışma ve yardımlaşma olanağı sağlamak, Türkiye'ye gelen Irak Türklerine her alanda yardımlar sağlamak bulunmaktadır. Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği'nin Ankara, Konya ve İzmir olmak üzere 3 şubesi bulunmaktadır (ITKYD, 2009).

Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Ankara Şube Başkanı Necmettin Canabaz ile yapılan görüşmede derneğin yaptıkları yardımlara değinilmiştir. Canabaz topladıkları yardımların Türkiye Cumhuriyeti'ne ait kurum ve kuruluşlardan elde edildiğini ve belli dönemlerde getirildiğini iletmiştir. Türk Kızılayı, Cansuyu Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Türk işadamları ve Belediyeler gibi kişi, kurum ve kuruluşlardan yardım almaktadır. Dernek; Türkiye'de yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı Türkmenlerin göçmen Türkmenlere yapacakları yardımları, Irak'taki Türkmen bölgelerindeki kampların daha zor durumda olmasından dolayı o bölgeye yönlendirdiklerini iletmiştir. Türkiye'deki kurum, kuruluşlar ve hayırsever insanların Ankara'daki Türkmenlere yeterince yardım ettiğini iletten Canabaz, bu Türkmenlerin durumunun eskiye oranla daha iyi olduğunu ve yapılan yardımların da ayni olduğunu vurgulamıştır (Canabaz, 2019).

3.2.3. Türk Ocakları

190 Tıbbiyeli gencin Osmanlı Devleti'nin yıkılışı sinyallerini fark etmeleri ve yükselen milliyetçilik akımına Türklerin de ihtiyacı olduğu düşüncesiyle bir çağrıda bulunması

üzerine kurulmuş olan Türk Ocakları (Sarınay, 2008: 138,139) Türkiye'nin en eski ve en köklü sivil toplum kuruluşudur. Resmi kuruluş tarihi 25 Mart 1912 olan Türk Ocakları'nın kuruluşunda; Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp ve Yusuf Akçura gibi Türkçü düşünceye sahip mütefekkirler bulunmuştur (Sarınay, 2008: 141). Cumhuriyet'in kuruluşuna da öncülük eden Türk Ocakları kuruluş amacı; "Müslüman milletlerin önemli bir unsuru olan Türklerin milli terbiye ve ilmi, içtimai, iktisadi seviyelerinin ilerletmek, yükseltmek, Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmak" şeklinde tanımlanmıştır (Üstel, 2004: 63).

2016 yılında yenilenen tüzüğünde belirtildiği gibi; Ankara'da bulunan bir genel merkezin yanı sıra il ve ilçeler şeklinde teşkilatlanmış bir dernek olan Türk Ocakları, IŞİD krizi ortaya çıktıktan sonra birden fazla organizasyon eşliğinde yardım kampanyaları yürütmüştür. Bu dönemde başlatılan ilk yardımlar 2014 tarihinde "Bugün ve her zaman elini Türkmeneli'ne uzat" ismiyle gerçekleştirilmiştir (Ankara'daki Türkmen, 2014). Sonrasında bazı dönemlerde giyecek, yiyecek maddeleri bazı dönemlerde kurban kesilerek etlerinin bağışlanması gibi çeşitli yardımlar yapılmaya devam edilmiştir (Türk Ocakları, 2019). Türk Ocakları; günümüzde Ankara'daki Türkmen yardımlarına devam eden nadir derneklere aittir. Şu an hala devam etmekte olan "*Turaneline Yardım Eli*" kampanyası dâhilinde nakdi yardım kabul edilmekte ve Türkmenlere kıyafet yardımına dönüştürülmektedir (Turaneline, 2018).

3.2.4. Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı Türkmen Evi

Ülkü Ocakları Eğitim ve Kültür Vakfı; Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) Gençlik Kolları, Genç Ülkücüler Teşkilatı, Ülkü Ocakları Birliği gibi isimlerle çeşitli teşkilatlar kurmuş olan ve kendilerini "Üyelerini; Tanrıya, Türklüğe, vatana bağlı tarihini, kültürünü, soyunu, milli mukadderatını bilerek seven... memlekete yararlı birer Türk milliyetçisi haline getirme" amacına adanmış gençler tarafından kurulmuştur (Öznur, 2008: 346).

Türkmenevi'ni kurmadan önce Ülkü Ocakları Genel Merkezi koordinatörlüğünde il ve ilçe teşkilatları, Türkmenlere, "Türkmeneli'ne Türk'ün Elini Uzat" ismi altında gerçekleştirdikleri yardım kampanyası ile gıda malzemesi, giyim eşyası ve nakdi yardım sağlamıştır (Türkmeneli'ne Türk'ün Elini Uzat, 2014).

Ülkü Ocakları Genel Merkezi tarafından 22 Mart 2015 tarihinde Ankara'nın Abidinpaşa semtinde "Türkmenevi" adı ile bir merkez kurulmuştur. Türkmenevi'nin açılışında Irak ve Suriye'den gelen Türkmenlerin öncelikli sorunları olan barınma ve sağlık gibi problemleri, maddi yardımlar ve gönüllü doktorlarla çözümlerin yanı sıra eğitim, sosyal hayata katılım gibi ikincil sorunlarına çözüm oluşturma amaçları güdülmüştür (Türkmenevi, 2015). Türkmenevi'nin bünyesinde bir kreş kurulmuş, bu kreşe gelen çocuklara oyun ve basit eğitim imkânları sağlanmıştır (MHP Ankara'dan, 2015). Uzun dönemler boyunca acil olmadığı sürece sağlık hizmeti alamayan Türkmenlere gönüllü Türk ve Türkmen doktorlar tarafından bu merkezde yardım sağlanmıştır (Ülkücüler, 2015). Nisan 2015 tarihinde Ülkü Ocakları tarafından Ankara'da bulunan Türkmen sayısı için verilen tahmini rakam 3 binin üzerinde olduğu yönünde (MHP, Ankara'da, 2015). İhtiyaç kalmadığı düşülmesi üzerine Türkmenevi 2018 yılında kapatılmıştır.

3.2.5. Diğer Dernekler

Yukarıda sayılmış olan dernek ve vakıfların dışında bazı dönemlerde²⁶ Kızılay (Telafer'den Kaçan, 2018), bir kamu kurumu olarak AFAD (AFAD Başkanı, 2015), Türkiye KAMU-SEN (KAMU-SEN'den Sığınmacı, 2014), gibi kurum ve kuruluşların Ankara'da yaşayan Telafer Türkmenlerine yönelik yardımlarda bulunduğu bilinmektedir.

Ankara'nın Mamak ilçesinde Belediye tarafından tahsis edilmiş olan bir depo, ilk göçler döneminden bu yana yardım merkezi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu deponun başında Telafer Türkmeni Haydar Ali Şeyh adında bir göçmen bulunmaktadır. Şu an Kızılay'da Suriyeliler ile ilgilenen bir birimde çalışmakta olan Şeyh ve ekibi, çeşitli sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde yardım faaliyetlerini sürdürmektedir. Şeyh'in tuttuğu listelere göre Ankara'da bulunan aile sayısı 8.600 civarındadır. Şeyh'in 2019 yılında katıldığı bir toplantıda Göç İdaresi resmi olmamakla birlikte verdikleri Ankara'da yaşayan Telaferli sayısı 40.000 civarındadır. Bu sayılarda azalma olabileceğini ileten Şeyh, özellikle Irak'ta memurluk yapanların maaşlarının kesilmemesi için döndüğünü söylemektedir. Emeklilerin ise Türkiye'de bulunmasına rağmen iki ayda bir 400\$'ın altında bir maaş aldıklarını iletmiştir. Yine deponun 27 Nisan tarihinde yaptıkları

²⁶ İlk göçler veya Ramazan gibi.

yardımlarda güncelledikleri listelerde 400'ün üzerinde ailenin hiçbir geliri olmadığı ve çalışacak durumda da bulunmadıkları²⁷ tespit edilmiştir (Şeyh, 2019).



²⁷ Ailede engelli birey bulunduğu için başında beklenilmesi gerekmesi, ailede çalışacak durumda erkek bulunmaması gibi durumlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İŞİD İŞGALİ SONRASINDA ZORUNLU GÖÇE MARUZ KALAN TELAFER TÜRKMENLERİNİN SOSYAL SORUNLARI: ANKARA ÖRNEĞİ

4.1. Araştırmaya İlişkin Genel Açıklama

Anket araştırmasına dayanan bu çalışmanın metodolojisi; araştırmanın problem tanımı, amacı, önemi, yöntemi, kapsamı, örnekleme, evreni ve sınırlılıkları gibi başlıklar altında incelenmektedir.

4.1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bugün Irak olarak adlandırılan bölge yıllarca çeşitli devletlere ev sahipliği yapmıştır. Bölgenin uzun yıllar sükûnet içerisinde olduğu nadir dönemlerden biri Osmanlı Devleti'nin hakimiyet sürdüğü dönem olarak görülmektedir. Osmanlı'nın bu bölgeden çıkışı da sorunlu bir süreç haline gelmiş, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, ta ki yeni bir savaş tehdidi ile karşı karşıya kalana kadar bu topraklar üzerindeki haklarından vazgeçmemek için direnmiştir. 1926 Ankara Antlaşması ile Musul'un kesin olarak Türkiye sınırları dışında kalışından sonra dahi Türkiye Cumhuriyeti Irak'ta yaşayan soydaşlarından vazgeçmemiştir. Türkmenler de toprakları Irak Devleti'nin sınırlarında kalmasına rağmen anavatan olarak Türkiye'yi görmüş, ülkelerinde yaşanan sıkıntılarda ilk kapısı çalınan adres olarak tercih etmişlerdir. Bundan dolayı uzun yıllar eğitim, istihdam ya da Irak'taki siyasi karışıklıklar sebebiyle sığınmacı konumunda kalan Irak Türkmenlerinin ilk adresi Türkiye olmuştur. Geçmişteki bu gibi durumlarda Türkiye soydaşlarını özel anlaşmalar ve statülerle ülkesine kabul etmektedir (T.C. Dışişleri, 1947: 8). Fakat kitlesel sığınma durumlarında ilgili durum değişmekte ve Türkiye, Türkmenlerin farklı statülerle daha zorlu bir sürece maruz kalmasına sebebiyet vermektedir. Bunun başlıca sebepleri Irak'ta toplu sığınmaya sebebiyet verecek olaylar yaşandığında Irak Kürtlerinin de sığınma ihtiyacı duyması ve Türkiye'nin bu sığınmacıların terör örgütlerine katılmalarının veya yardım etmelerinin endişesini taşıyarak sınırdan geçişleri daha kontrollü yapmasıdır. Suriye iç savaşı ve İŞİD'in terör saldırılarıyla büyük güvenlik sorunu yaşamaya başlayan Suriye haklının zorunlu olarak ülkelerinden göç etmeye başlamasıyla birlikte, Avrupa'da büyük tartışmalara yol açan ve refah devleti için bir tehdit olarak görülen sığınmacı sorunu

yeniden gündeme gelmiştir. Ülkemiz konumu ve tutumu dolayısıyla sığınmacılara en çok ev sahipliği yapan ülke olmuştur ve olmaya devam etmektedir. Türkiye göçmen akınlарının en başından beri 'açık kapı politikası' uygulayarak göçmenlerin denetimsiz ve kayıtsız olarak ülkeye girişini sağlamış (Nurdoğan ve Öztürk, 2018: 1167) ve kontrolsüzlük konusundan ileriye yönelik kapı aralamıştır. Bu süreçte IŞİD'in Telafer'i işgaliyle birlikte Suriyeli göçmenlere Iraklı göçmenler de dahil olmuştur. Telafer bir Türkmen şehri olmasından mütevellit Irak'tan gelenlerin büyük çoğunluğu Türkiye'nin soydaşları olmuştur. Bu araştırmanın Irak Türkmenlerini ele almasının sebebi bu süreçte yapılan araştırmaların genel olarak Suriyeli göçmenler üzerine yönelmesi ve Irak'tan gelen sığınmacıların araştırma süreçlerine daha az dahil edilmesidir. Telafer'den yasadışı yollarla gelen Türkmenlerin Ankara'yı tercih sebepleri önce Türkmen dernekleri, sonrasında ise akraba ve tanıdıklar olmuştur. Araştırma örneklemi olarak Türkmenlerin seçilmesinin bir sebebi de dil (iletişim) avantajıdır. Bu çalışma Telafer'in işgali sonrasında Türkiye'ye göç eden Irak (Telafer) Türkmenlerinin sosyal durumları ve yaşadıkları sorunları araştırmayı amaçlamaktadır.

4.1.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada 2014 yılında IŞİD tarafından yaşadıkları yer işgal edildiği için Ankara'ya göç eden Telafer Türkmenlerinin sosyal durumlarının anlaşılabilmesi için göçmenlerle görüşülecektir. Araştırmanın hata payı oranı 0,05'dir. Göçmenler üzerinde anket yöntemine başvurulacaktır. Benzer alandaki literatür taraması yapılarak²⁸ çalışmalar incelenmiş ve böylelikle araştırmanın hipotezleri oluşturulmuştur.

Araştırmanın 3 temel ve 5 alt hipotezi bulunmaktadır. Çalışma aşağıda sayılan hipotezlerin doğrulanması veya yanlışlanması amacı güdülerek gerçekleştirilmiştir.

²⁸ Sever, M. (2015). *Türkiye'yi Hedef Alan Yasadışı Göçmenler: İstanbul Örneği*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

AFAD, (8 Ağustos 2017). Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2373/files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardimlar+7.pdf adresinden 15.03.2019 tarihinde alınmıştır.

Arslan, R. (30 Ocak 2015). Türkiye'nin Görünmeyen Sığınmacıları: Iraklılar. *BBC Türkçe*, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/01/150130_turkiyede_irakli_gocmenler adresinden 10.03.2019 tarihinde alınmıştır.

Sirkeci, İ. (2005). Irak'tan Türkmen Göçleri ve Göç Eğilimleri. Ankara: Global Strateji Enstitüsü.

H 1: Savaşın ana eksenini Suriye olmasından dolayı, Suriye’den gelen sığınmacılar Irak’tan gelen sığınmacılara oranla daha fazla haklara sahiptir.

H 1.1: Suriyeli sığınmacılar Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından her türlü sağlık hizmetine ulaşabilirken, Irak’tan gelen sığınmacılar yararlanamamaktadır²⁹.

H 1.2: Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından Suriyeli sığınmacılara eğitim hakkı tanınmasına rağmen Iraklı sığınmacılar bu haktan yararlanamamaktadır³⁰.

H 2: Irak Türkmenleri’nin göç tercihlerinde Türkiye’yi tercih sebepleri, coğrafi yakınlıktan fazlasıdır.

H 2.1: Irak’ın daha önce bir Türk toprağı olması ve Türkmenlerin soy bakımından Türkiye ile akraba olmaları Türkmenlerin göç tercihini Türkiye’den yana yapmasına sebebiyet vermektedir.

H 2.2: IŞİD işgali öncesinde gelip Türkiye’ye yerleşen ve vatandaş olan Irak Türkmenleri, işgal sonrasında gelen sığınmacı akınının Türkiye’ye gelişlerine ve Türkiye’de yaşamalarına yardımcı olmuştur.

H 3: Irak Türkmenleri Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı krizi öncesinde Türkiye’ye düzenli yollarla gelmektedir.

H 3.1: Türkiye ile Irak arasındaki çeşitli anlaşmalar³¹ Türkmenlerin Türkiye’ye daha kolay gelmesine yol açmaktadır.

Daha sağlıklı verilere ulaşabilmek için çalışma içerisinde niceliksel veri toplama tekniğı olan anket kullanılacaktır. Anket oluşturulurken, araştırmanın sınırlılıklarına dahil olan sığınmacıların göç nedenleriyle ilgili literatür çalışmaları incelenerek sorular bu literatür taraması çerçevesinde oluşturulmuştur. Cinsiyet, yaş, yaşanan bölge gibi farklı değişkenler göz önünde bulundurularak seçilecek olan küçük bir grupla yapılacak olan

²⁹ AFAD. (14 Ekim 2015). Geçici Koruma Altındaki Yabancılara Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Duyuru, <https://www.afad.gov.tr/tr/2693/Gecici-Koruma-Altındaki-Yabancılara-Saglik-Hizmetlerinin-Yurutulmesi-Hakkinda-Duyuru> adresinden 31.07.2019 tarihinde alınmıştır.

Kirişçi, K. (2015). *Misafirliğıın Ötesine Geçerken Türkiye’nin Suriyeli Mülteciler Sınava* (Çev. S. Karaca). Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu & Brookings Enstitüsü. <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/syrian-refugees-and-turkeys-challenges-kirisici-turkish.pdf> adresinden 09.04.2019 tarihinde alınmıştır.

³⁰ Suriyeli Mültecilere Üniversite Yolu. (22 Eylül 2012). NTV, https://www.ntv.com.tr/egitim/suriyeli-multecilere-universite-yolu.jN_VmWF4YU2tjsFS9vBt1w adresinden 20.03.2019 tarihinde alınmıştır.

³¹ Türkiye Irak İyi Dostluk ve Komşuluk Antlaşması vb.

derinlemesine görüşme ile göç öncesi, göç anı ve sonrasında göçmenlerin kendi ifadeleriyle anlatmalarını sağlanacaktır. Böylelikle göç süreci daha yakından anlaşılmaya çalışılacak, sonrasında rasgele seçilen büyük gruba uygulanacak olan anket ile bilimsel veriler elde edilmeye çalışılacaktır. Çalışmada, elde edilen sonuçların genelleştirilmesini sağlayabilmek için tesadüfi örnekleme yöntemlerinden basit tesadüfi örnekleme yöntemi tercih edilecektir. Basit tesadüfi örnekleme toplumdaki her birimin örnekleme içerisinde yer alma şansının eşit olduğu örneklemedir (Baltacı, 2018: 240). Göçmen konutlarında tesadüfi örnekleme yöntemiyle yapılan anketin amacı; seçilen ildeki göçmen ailelerin sosyal yaşama uyumunun incelenmesini saptayabilmektir.

4.1.3. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırma evreni olarak Irak'ın Telafer şehrinden göç etmiş olan göçmenler seçilmiştir. Burada dil ve iletişim olarak kolaylık sağlaması açısından Türkmenlerle çalışılmıştır. Ayrıca Türkiye'deki sığınmacıların yoğun olarak Suriyeli olması ve Irak'tan gelen sığınmacıların son dönem çalışmalarına konu olmamasından dolayı sığınmacıların menşei ülkeleri Irak tercih edilmiştir.

Örnekleme olarak Ankara'da ikamet eden Telafer Türkmenleri tercih edilmiştir. Bu seçimin temel nedeni IŞİD işgali sonrasında Telafer'den Türkiye'ye göç eden sığınmacıların %70'inin Ankara'da bulunmasıdır. Araştırma evreninin 40.000 civarında olduğu tahmin edildiği³² için 381 kişi üzerinde anket formu uygulanacaktır. Yapılan anket sonucunda toplanan anket verileri, 'SPSS for Windows' kullanılarak analiz edilmiştir. Diğer veriler ışığında anket verileri yorumlanarak, tarihi süreç, uygun teorik kalıplar kullanılarak ve detaylı bir içerik analizi yapılması yoluyla değerlendirmeler yapılmış, tümevarım yöntemiyle sonuca ulaşılmıştır.

³² Araştırma kapsamının Irak'ın tek bir şehrini kapsamasından dolayı çalışmanın üçüncü bölümünde belirtilen Göç İdaresi tarafından resmi olmayan kaynaklara verilen rakam tercih edilmiştir. Göç İdaresi resmi istatistiklerinde düzensiz göçmenleri ülke uyruklarına göre analiz etmektedir.

4.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın uygulanacağı evren ve örnekleme ilişkin sınırlılık ve kısıtlılık Irak'ın Telafer şehrinde Ankara'ya göç etmiş Türkmenler yönünde olacaktır. Zaman dilimi olarak ise IŞİD'in 2014 yılındaki işgali ve sonrasında gerçekleşen göç dikkate alınacaktır.

4.2. Anketin Uygulanması ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın uygulanmasında göçmenler için hem Türkçe hem de Arapça anket hazırlanmıştır. Türkçenin yanı sıra Arapça anket hazırlanmasının sebebi; Irak'ta eğitimin Arapça olması ve Türkmenlerin yazı dili olarak Arap harflerini kullanmalarıdır. Araştırmanın kapsamında okuma yazma bilmeyen veya eğitim seviyeleri düşük göçmenlerin olmaları göz önüne alınarak anketörler eşliğinde anket formları yüz yüze görüşmelerle ve gerektiğinde açıklamalar yapılarak doldurulmuştur.

Araştırma kapsamında ilgili Türkmenlerin yoğun oldukları bölgelerde ve yardım aldıkları merkezlerde bulunmuş ve gönüllülük esasına dayanılarak ilgili sığınmacılara anket çalışması uygulanmıştır. Araştırma sırasında yüz yüze yapılan görüşmeler uzun tutularak güven sağlanması ve daha sağlıklı veriler elde edilmesi hedeflenmiştir.

4.3. Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda toplanan veriler SPSS (Statistical Packages for Social Sciences) for Windows programı ile analiz edilmiştir.

4.4. Bulgular ve Yorumlar

Sığınmacılara yönelik bulgular; sığınmacıların demografik özelliklerine ilişkin bulgular, sığınmacıların eğitim durumlarına ilişkin bulgular, sığınmacıların çalışma ve yaşam koşullarına ilişkin bulgular, sığınmacıların düzensiz göçü kapsamındaki bulgular ve sığınmacıların göç ettikleri bölgeyle (kaynak ülke) bağlantılarına ve gelecek beklentilerine ilişkin bulgular olarak 5 başlık altında incelenmiştir.

4.4.1. Sığınmacıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Çizelge 4.1. Sığınmacıların yaş aralığına göre dağılımı

Yaş aralığı	Frekans	Yüzde
15-25	77	20,3
26-35	140	36,7
36-45	99	26,0
46-55	44	11,5
56-64	21	5,5
Toplam	381	100,0

Sığınmacıların yaş aralığına göre dağılımı Çizelge 4. 1’de verilmiştir. Yaş aralığı açısından birinci sırada %36,7 oranıyla 26-35 yaş aralığı gelmektedir. İkinci sırada %26 oranıyla 36-45, üçüncü olarak ise %20,3 oranıyla 15-25 yaş olduğu görülmektedir. 46-55 ve 56-64 yaş aralığı sırasıyla %11,5 ve %5,5 oranlarıyla diğer yaş gruplarına göre daha sınırlı kalmıştır. Yaş aralıklarına bakıldığında yaşlı nüfustan ziyade genç nüfusun daha çok geldiği görülmektedir.

Çizelge 4.2. Sığınmacıların cinsiyetlerine göre dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Yüzde
Kadın	259	68,0
Erkek	122	32,0
Toplam	381	100,0

Sığınmacıların cinsiyetlerine göre dağılımında %68 oranında kadın, %32 oranında erkek olduğu görülmüştür. Yüz yüze yapılan görüşmelerde erkeklerin savaşta hayatlarını kaybettikleri ya da savaşmak amacıyla Irak’ta kaldıkları öğrenilmiştir. İlgili sebeple sığınmacı nüfusunda kadın oranının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4.3. Sığınmacıların mezheplerine göre dağılımı

Mezhep	Frekans	Yüzde
Şii	26	6,8
Sünni	316	82,9
Alevi	1	0,3
Diğer	6	1,6
Cevap Vermek İstemiyorum	32	8,4
Toplam	381	100,0

Sığınmacıların %82,9 oranında Sünni mezhebine mensup olduğu görülmektedir. Mezhep tercihini paylaşmak istemeyen sığınmacı oranı %8,4 ile ikinci sırada gelmiştir. Şii mezhebine mensup sığınmacılar %6,8 oranında iken, %0,3 oranında Alevi mezhebine ve %1,6 diğer mezheplere mensup sığınmacı bulunmaktadır.

Şii mezhebine mensup Türkmenler özellikle Şii düşmanlığı yapan bir terör örgütü olan IŞİD'in 2014 yılındaki Telafer'i işgali sırasında şehri ilk terk edenler olmuşlardır. Yüz yüze yapılan görüşmelerde sığınmacılar; Türkiye'nin bu dönemde sınır kapılarını açmadıklarını bundan dolayı da Şii Türkmenlerin Irak'ın güney bölgesine göç ettiklerini belirtmişlerdir. Türkiye'deki Şii mezhebine mensup Türkmenlerin sayısı bu sebeple çok az olduğu görülmüştür. Türkiye'nin bu dönemde kontrolleri arttırmayı amaçladığı bilinmesine rağmen göçmenlerde mezhepsel bir ayırım güdüldüğü düşüncesinin yaygın olduğu görülmüştür. Yine araştırmada Şiiilerin yakın tarihte ve düzenli yollardan geldiklerini söylemesi bu durumu kanıtlar niteliktedir.

IŞİD'in mezhepsel ayırım güderek, Sünni mezhebine daha toleranslı olduğu bilinmektedir. Çizelge 4.3'te IŞİD'in terörünün Sünnilerin de göçe zorlayıp zorlamadığı araştırılmaktadır. Yapılan alan araştırmasında ve yüz yüze görüşmelerde IŞİD'in Sünnilere yönelik büyük zorbalıkları olduğu ve bu sebeple de Sünnilerin de şehri terk ettikleri görülmüştür.

Çizelge 4.4. Hanedeki yetişkin kişi sayısı

Kişi Sayısı	Frekans	Yüzde
2 ve daha az	53	13,9
3-5 arası	176	46,2
5 ve daha fazla	152	39,9
Toplam	381	100,0

Çizelge 4.4'te sığınmacıların sosyal durumlarının yetersiz olmasından dolayı çok sayıda yetişkinin bir arada yaşadığı öngörülerek hanedeki yetişkin kadın ve erkek sayılarının ölçülmesi amaçlanmıştır. Çekirdek bir aile baz alınarak düşünülen 2 veya daha az kişinin bulunduğu bir hanede yaşayan kişi oranı %13,9'dur. %46,2 oranında sığınmacı 3 ile 5 yetişkinin olduğu bir hanede yaşamakta iken, %39,9 oranında sığınmacı 5 ve daha fazla yetişkinin bulunduğu bir hanede hayatını idame ettirmektedir.

Çizelge 4.5. Hanedeki çocuk sayısı

Çocuk Sayısı	Frekans	Yüzde
0	14	3,7
1-3 arası	159	41,7
3'ten fazla	208	54,6
Toplam	381	100,0

Hanede yaşayan çocuk sayısının incelendiği soru Çizelge 4.5'te analiz edilmiştir. Hanede yaşayan çocuk sayısı %54,6 oranında 3'ten fazla çocuk şeklinde görülmektedir. %41,7 oranında 1-3 çocuk yaşadığı görülürken, %3,7 oranında ise çocuksuz hane olduğu tespit edilmiştir. Böylelikle sığınmacıların yaşadıkları hanelerin yarısında çocuk sayısının yüksek olduğu görülmüştür. Yüz yüze yapılan görüşmelerde ailesi Telafer'de kalmasına rağmen savaşın içinde kalmasını istemedikleri çocuklarını tanıdık veya akrabayla yollayan ailelerin olduğu görülmüştür. Ayrıca savaşta ailesini kaybetmiş çocukların tanıdık veya akrabaları tarafından sahip çıktığı da söylenmiştir. Bu iki husus dikkate alındığında evdeki çocuk oranının yüksek olması daha anlaşılabilir olmaktadır.

Çizelge 4.6. Hanedeki aile sayısı

Aile Sayıları	Frekans	Yüzde
2 ve daha az	335	87,9
2'den daha fazla	46	12,1
Toplam	381	100,0

Çizelge 4.6'da sosyal durumlarının kötü olduğu düşüncesi ile birden fazla çekirdek ailenin aynı hanede kalıp kalmadığı araştırılmıştır. 2 ve daha az ailenin yaşadığı hanede kalan sığınmacı oranı %87,9'dur. 2'den daha fazla ailenin yaşadığı hanede kalan sığınmacıların oranı ise %12,1'dir. Sığınmacılarla yüz yüze yapılan görüşmelerde ilk yıllarda çok daha

fazla ailenin bir arada yaşadığı fakat zamanla ailelerin durumlarının düzelerek evlerinin ayrıldığı öğrenilmiştir.

4.1.2. Sığınmacıların Eğitim Durumlarına İlişkin Bulgular

Çizelge 4.7. Sığınmacıların eğitim durumuna göre dağılımı

Eğitim Durumu	Frekans	Yüzde
İlkokul	135	35,4
Ortaokul	164	43,0
Lise	63	16,6
Lisans	18	4,7
Lisansüstü	1	0,3
Toplam	381	100,0

Eğitim durumları incelendiğinde %43 oranı ile ortaokul mezunu sığınmacıların birinci sırada geldiği görülmektedir. %35,4 oranı ile ilkokul mezunları ikinci sırada gelirken, sonrasında %16,6 ile lise mezunları yer almaktadır. %4,7 ve %0,3 oranları ile lisans ve lisansüstü eğitimi alan sığınmacılar sınırlı bir paya sahiptir.

Çizelge 4.8. “Çocuklar okula gidebiliyor mu?” sorusuna verilen cevaplar

Çocukların Okul Durumu	Frekans	Yüzde
Evet	287	78,9
Hayır	80	21,1
Toplam	367	100,0

Sığınmacı çocukların okula olan erişimi Çizelge 4.8’de analiz edilmiştir. Sığınmacı hanelerinde bulunan çocukların %78,9’u okula gidebiliyorken, %21’inin okula erişiminin olmadığını görülmektedir.

Çizelge 4.9. Çocukların okula gitmeme sebepleri

Gitmeme Sebebi	Frekans	Yüzde
Küçük	65	81,2
Hasta	10	12,5
Çalışıyor	5	6,3
Toplam	80	100,0

Çizelge 4.8 göz önüne alınarak incelenen Çizelge 4.9’da çocukların büyük kısmının okula erişimleri olduğu görülmüştür. %81,2 oranında çocuğun okula gitmeme sebebinin küçük olmasıdır. Okula giden çocuk oranı ile okula gitmeye yaşı tutmayan çocuk sayısı toplandığında 352 çocuğun okula erişimi olduğu ya da erişim yaşında olmadığı görülmüştür. Böylelikle sığınmacı çocuklar için okula erişimin büyük bir problem oluşturmadığı görülmektedir. %12,5 oranında çocuk hastalığından dolayı okula gidemiyorken, %6,3 oranında çocuk ise çalıştığı için okula erişimi bulunmamaktadır.

4.1.3. Sığınmacıların Çalışma ve Yaşam Koşullarına İlişkin Bulgular

Çizelge 4.10. Sığınmacıların Irak’taki mesleklerine göre dağılımı

Çalışma Alanı	Frekans	Yüzde
Çalışmıyor	302	79,2
Kamu Çalışanı	27	7,1
Özel Sektör Çalışanı	14	3,7
Serbest Çalışan	38	10,0
Toplam	381	100,0

Çizelge 4.10’da incelenen soru alan araştırmasında açık uçlu olarak bırakılmış, sonrasında verilen cevaplar çerçevesinde 4 ayrı kategoriye ayrılmıştır. Sığınmacıların Irak’taki mesleğini incelemek amacıyla sorulmuş olan soru; özel sektör çalışanı, kamu çalışanı, serbest çalışan ve çalışmıyor kategorilerinde incelenmiştir. Sığınmacıların %79,2’sinin Irak’ta herhangi bir işte çalışmadığı görülmektedir. Bunun başlıca sebebi olarak sığınmacı kadın nüfusunun fazla olması ve kadınların kültürel etkilerden dolayı çalışma hayatına dahil olamamaları şeklinde düşünülmektedir. Serbest meslek sahibi olanların oranı %10 iken, devlet memuru olanların oranının ise %7,1 olduğu görülmektedir. Özel sektörde çalışanların oranı ise %3,7’dir.

Çizelge 4.11. Ankara’da çalışan sığınmacıların dağılımı

Çalışma Durumu	Frekans	Yüzde
Çalışıyor	66	17,4
Çalışmıyor	315	82,6
Toplam	381	100,0

Sığınmacıların Ankara’da çalışma durumları Çizelge 4.11’de analiz edilmiştir. 381 sığınmacının sadece 66’sı, bir başka ifade ile %17,4’ü Ankara’da istihdama dahil olmaktadır. %82,6 oranında sığınmacının Ankara’da herhangi bir işte çalışmadığı görülmüştür. Bunun başlıca sebebinin araştırma kapsamındaki sığınmacıların %68 oranında kadın olduğu düşünülmektedir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde, yaşamlarının herhangi bir döneminde istihdama katılmayan kadınların oranının çok yüksek olduğu görülmüştür.

Çizelge 4.12. Ankara’daki çalışma şekline göre sığınmacıların dağılımı

Çalışma Şekli	Frekans	Yüzde
Yüksek nitelik gerektiren işler	9	13,6
Düşük nitelik gerektiren işler	57	86,4
Toplam	66	100,0

Alan araştırmasında açık uçlu bir soru olarak incelenmesi tercih edilen soru, verilen cevaplara göre 2 kategoriye ayrılmıştır. Sığınmacıların Ankara’da yaptıkları işlerin durumu Çizelge 4.12’de incelenmiştir. Çalışılan işler yüksek ve düşük nitelik gerektiren işler kategorisinde incelenmiştir. Ankara’da çalışan sığınmacıların %86,4 oranında çalıştıkları işlerin düşük nitelik gerektiren işler olduğu görülmüştür. %13,6 oranıyla sadece sınırlı bir grup sığınmacının yüksek nitelik gerektiren işlerde çalıştığı tespit edilmiştir.

Çizelge 4.13. Çalışan sığınmacıların sigorta durumuna göre dağılımı

Sigorta Durumu	Frekans	Yüzde
Sigortalı	7	10,6
Sigortasız	59	89,4
Toplam	66	100,0

Ankara’da çalışan sığınmacıların sigortalı mı yoksa sigortasız mı çalıştığını öğrenmek amacıyla sorulan sorunun analizi Çizelge 4.13’te incelenmiştir. Çalışan sığınmacıların %89,4’ü sigortasız çalıştığını belirtmiştir. %10,6 oranında sığınmacı ise sigortalı bir işte çalıştığını söylemiştir. Sigortalı çalışanlar ile yapılan yüz yüze görüşmelerde özellikle Arapça bilmelerinden kaynaklı olarak STK’larda istihdam edildikleri tespit edilmiştir.

Çizelge 4.14. Sığınmacıların Irak'taki gelirlerine göre dağılımı

Gelir	Frekans	Yüzde
200-500\$	243	63,8
500-800\$	92	24,2
801-1000\$	26	6,8
1000\$ ve daha fazla	20	5,2
Toplam	381	100,0

Irak'ın para birimi olan Irak dinarının değerinin düşük olması ve ABD dolarının daha anlaşılır bir para birimi olmasından dolayı Çizelge 4.14'te ABD doları baz alınmıştır. Sığınmacıların %63'ünün 200-500 ABD doları arası bir gelire Irak'ta düşük gelir seviyesine sahip olduğu görülmüştür. Yüksek gelir seviyesine sahip sığınmacı oranının ise düşük olduğu tespit edilmiştir. 500-800 ABD doları arası gelir seviyesine sahip %24,1 oranında sığınmacı bulunmaktadır. %6,8 ve %5,2 oranında sığınmacı ise 800-1000 ABD doları ve 1000 ABD dolarının üstünde gelir seviyesine sahiptir.

Çizelge 4.15. Sığınmacıların Türkiye'deki gelirlerine göre dağılımı

Gelir	Frekans	Yüzde
1000-2000 TL	337	88,4
2000-3000 TL	38	10,0
3000-5000 TL	5	1,3
5000 TL +	1	0,3
Toplam	381	100,0

Sığınmacıların Türkiye'deki gelirleri Çizelge 4.15'te analiz edilmiştir. %88,4 oranında sığınmacının 1000-2000 TL civarında gelire sahip olduğu anlaşılmıştır. Böylelikle sığınmacıların gelirlerinin Türkiye'de büyük oranda düştüğü görülmektedir. %10 oranında sığınmacının 2000-3000 TL arası bir gelire sahip olduğu tespit edilmiştir. 3000-5000 TL üzerinde gelire sahip olan sığınmacıların oranı %1,3 iken, 5000 TL üzeri gelire sahip sığınmacı sayısı 1 kişi ile %0,3 oranındadır.

Çizelge 4.16. "Hanede başka çalışan var mı?" sorusuna verilen cevaplar

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Evet	216	56,7
Hayır	165	43,3
Toplam	381	100,0

“Hanede başka çalışan var mı?” sorusunun incelendiği Çizelge 4.16’da sığınmacıların %56,7’si evet, %43,3’ü ise hayır yanıtı vermiştir.

Çizelge 4.17. Hanede çalışanların yakınlık dereceleri

Yakınlık Derecesi	Frekans	Yüzde
Anne	6	2,7
Baba	37	17,1
Eş	60	27,6
Çocuk	50	23,1
Kardeş	58	26,8
Diğer	6	2,7
Toplam	216	100,0

Hanede çalışan kişilerin yakınlık derecesinin incelendiği soru Çizelge 4.17’de analiz edilmiştir. Sırasıyla %27,6 ve %26,8 ile en yüksek oranlar eş ve kardeşe aittir. %23,1 oranında hanedeki çocuk çalışırken, %17,1 oranıyla hanede babanın çalıştığı görülmüştür. %2,7 oranında ise anne ve diğer seçeneği işaretlenmiştir. Diğer seçeneğinde kayınpeder, kayınbirader seçenekleri görülmektedir. Birden fazla ailenin bir arada yaşıyor olmasının diğer seçeneğini etkilediği görülmüştür.

Çizelge 4.18. Hanede çalışanların Ankara’daki çalışma şekline göre dağılımı

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Yüksek nitelik gerektiren işler	5	2,3
Düşük nitelik gerektiren işler	211	97,7
Toplam	216	100,0

Ankara’da yapılan işin nasıl bir ihtivaya sahip olduğuna yönelik olan açık uçlu soru, Çizelge 4.18’de incelenmiştir. Verilen cevaplar neticesinde kategorilendirilmiş analizde; %97,7 oranında sığınmacının hanesinde çalışan kişilerin yaptığı işin düşük nitelik gerektiren işler olduğu görülmüştür. Yüksek nitelik gerektiren işlerde çalışan kişilerin oranı ise %2,3 ile sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Sığınmacılar ile yapılan görüşmelerde Irak’ta yaptıkları işler ile Ankara’da yaptıkları işlerin paralellik göstermediği tespit edilmiştir. Çalışan sığınmacıların tamamına yakınının düşük nitelik gerektiren işlerde çalışması bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Çizelge 4.19. “Barınmanızı nasıl sağladınız?” sorusuna verilen cevaplar

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Kendi Çabamla	101	26,5
Akrabalarım Sayesinde	229	60,1
Dernek/Vakıf Sayesinde	43	11,3
Devlet Yardımıyla	6	1,6
Diğer	2	0,5
Toplam	381	100,0

Sığınmacıların Ankara’ya ilk gelişlerindeki barınmalarını nasıl sağladıklarına yönelik sorunun cevabı Çizelge 4.19’da incelenmiştir. 381 örneklemin 229’u, bir başka ifade ile %60,1 oranında sığınmacı Ankara’ya ilk geldiğinde barınmasını akrabaları sayesinde sağladığını belirtmiştir. İkinci olarak %26,5 ile sığınmacıların kendi çabalarıyla barınmalarını sağladıkları görülmüştür. Dernek veya vakıflar yardımıyla barınmasını sağlayan sığınmacı oranı %11,3 iken diğer yollarla barınmasını sağlayan sığınmacıların oranı %0,5 ile sınırlı kalmıştır.

Çizelge 4.20. Sığınmacıların Ankara’ya geliş sebebi ile barınmaları arasındaki korelasyon

Neden Ankara’ya Geldiniz?		Barınmanızı Nasıl Sağladınız?					Total
		Kendi Çabamla	Akrabalarım Sayesinde	Dernek/ Vakıf Sayesinde	Devlet Yardımıyla	Diğer	
Akrabalarım	Frekans	53	226	17	0	0	296
	Yüzde	17,9%	76,4%	5,7%	0,0%	0,0%	77,7%
Tanıdıklarım	Frekans	13	3	11	1	0	28
	Yüzde	46,4%	10,7%	39,3%	3,6%	0,0%	7,3%
Sebepsiz	Frekans	33	0	9	4	2	48
	Yüzde	68,8%	0,0%	18,8%	8,3%	4,2%	12,6%
Diğer	Frekans	2	0	6	1	0	9
	Yüzde	22,2%	0,0%	66,7%	11,1%	0,0%	2,4%
Toplam	Frekans	101	229	43	6	2	381
	Yüzde	26,5%	60,1%	11,3%	1,6%	0,5%	100,0%

Çizelge 4.20’de sığınmacıların Ankara’ya geliş sebepleri ile barınma arasındaki korelasyon incelenmiştir. Ankara’ya geliş sebebinin akrabaları olduğunu söyleyen sığınmacıların %76,4’ü barınmalarını akrabaları sayesinde sağlamış olduğu görülmektedir. %17,9 oranında sığınmacı ise barınmasını kendi çabasıyla sağladığını söylemektedir. Ankara’ya geliş sebebinin tanıdıkları olduğunu söyleyen sığınmacılar %46,4 oranında kendi çabalarıyla barınmalarını sağlarken %39,3 oranında ise dernek veya vakıf sayesinde sağladıkları görülmüştür. Ankara’ya sebepsiz gelen sığınmacıların %68,8’i barınmasını

kendi çabalarıyla sağlarken, %18,8'i dernek veya vakıf sayesinde sağlamıştır. Diğer sebeplerle gelen sığınmacılar %66,7 oranında dernek veya vakıflar sayesinde barınmalarını sağlarken, %22,2 oranında kendi çabalarıyla sağladıkları tespit edilmiştir.

Çizelge 4.21. “Karşılaştığımız en önemli sosyal sorun nedir?” sorusuna verilen cevaplar

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Eğitim	28	7,3
Barınma	31	8,2
Yoksulluk	235	61,7
Sağlık	63	16,5
Diğer	24	6,3
Toplam	381	100,0

Türkiye’de sığınmacıların karşılaştıkları en önemli sosyal sorunu araştırmak amacıyla hazırlanan sorunun analizi Çizelge 4.21’de ele alınmıştır. 381 örnekte en önemli sosyal sorun olarak 235 kişi, başka bir ifade ile %61,7 oranında yoksulluk tercih edilmiştir. Sığınmacıların yoksulluk seçeneğini çok yoğun tercih etmelerinin nedenleri yukarıda da belirtildiği gibi düşük nitelik gerektiren işlerde sigortasız çalışmaları ve gelirlerinde yaşanan düşüşlerden kaynakladığı düşünülmektedir. Sağlık %16,5, eğitim ise %7,3 oranında tercih edilmiştir. Barınmanın %8,2 oranında sorun teşkil ettiğini söyleyen sığınmacılar, %6,3 oranında diğer sosyal sorunları olduğunu iletmiştir.

Çizelge 4.22. “Bu sorunları çözerken hangi kişi, kurum veya kuruluştan yardım alıyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar

Cevaplar	Frekans	Yüzde
STK'lar	248	65,1
Devlet Kurumları	41	10,8
Kişiler	23	6,0
Diğer	69	18,1
Toplam	381	100,0

Karşılaştıkları sosyal sorunları çözerken hangi kişi, kurum veya kuruluştan yardım aldıklarına yönelik soru Çizelge 4.22’de analiz edilmiştir. %65,1 ile en yüksek oran karşılaşılan sosyal sorunu çözerken STK’lardan yardım alındığı yönündedir. %18,1 oranında diğer seçeneğini tercih eden sığınmacılar, %10,8 oranında devlet kurumlarından yardım aldıklarını belirtmişlerdir. %6 oranında ise kişilerden yardım alındığı iletmiştir.

4.1.4. Sığınmacıların Düzensiz Göçü Kapsamındaki Bulgular

Çizelge 4.23. “Göç sebebiniz IŞİD’in Telafer’i işgali etmesi midir?” sorusuna verilen cevaplar

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Evet	371	97,4
Hayır	10	2,6
Toplam	381	100,0

Tezin konusunu kapsamakta olan Telafer şehrine IŞİD terör örgütünün işgalinin göç sebebi olduğu düşüncesi saha araştırması kapsamında sorgulanmıştır. Bu duruma ilişkin sonuçlar Çizelge 4.23’te yer almaktadır. %97,4 oranında sığınmacı Telafer’den Türkiye’ye göç etmesinin sebebi olarak IŞİD’i göstermektedir. %2,6 oranında sığınmacının göç sebebinin IŞİD olmadığı görülmüştür.

Çizelge 4.24. Türkiye’ye gelen sığınmacıların geliş yolları dağılımı

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Düzensiz	310	81,4
Düzenli	71	18,6
Toplam	381	100,0

Sığınmacıların Türkiye’ye gelirken düzenli ya da düzensiz gelişleri ile ilgili analiz Çizelge 4.24’tedir. Saha çalışmasında görüşülen 381 kişiden 310 tanesi, diğer bir ifadeyle %81,4’ü Türkiye’ye düzensiz yollardan geldiğini belirtmiştir. Düzenli yollardan gelen sığınmacı oranı ise %18,6’dır. Yapılan görüşmelerde düzenli yollarla gelen sığınmacıların özellikle son 1-2 yıl içerisinde geldiği görülmüştür. İlgili durumun sebebinin Türkiye’nin göç politikaları ile paralellik gösterdiği düşünülmektedir.

Çizelge 4.25. Göç ederken insan kaçakçısı ile iletişim kuran sığınmacıların dağılımı

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Evet	284	74,5
Hayır	97	25,5
Toplam	381	100,0

Göç sürecinde insan kaçakçısı ile iletişim kuranların oranının araştırıldığı sorunun analizi Çizelge 4.25’te incelenmiştir. Buna göre %74,5 oranında sığınmacının Türkiye’ye göç

ederken insan kaçakçısından yardım aldığı görülmüştür. %25,5 oranında sığınmacı ise insan kaçakçısı ile iletişim kurmadan Türkiye'ye göç etmiştir. Alan araştırmasında ilgili sorudan bir sonra gelen soru eğer insan kaçakçısından yardım alındıysa bunun miktarı yönündedir. Açık uçlu soruya verilen cevaplar incelendiğinde ortalama insan kaçakçılarında bir aile için verilen paranın 1500-2.000 ABD doları olduğu görülmüştür. En çok yapılan ödemenin bir aile için 20.000 ABD doları olduğu belirlenmiştir. Böylelikle savaşın yasadışı bir kazanç kapısına çevrildiği görülmektedir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde sığınmacıların satılabilecek mallarını satarak ya da birikmiş paralarıyla insan kaçakçılarının paralarını ödedikleri tespit edilmiştir.

Çizelge 4.26. Sığınmacıların Ankara'ya geliş sebebi

Geliş Sebebi	Frekans	Yüzde
Akrabalarım	296	77,7
Tanıdıklarım	28	7,3
Sebepsiz	48	12,6
Diğer	9	2,4
Toplam	381	100,0

Irak Türkmenlerinin göç ederken Türkiye'yi tercih etmesinin sebeplerinin akraba ve tanıdıkları olması hipotezinin sorgulanması amacıyla eklenen sorunun analizi Çizelge 4.26'da incelenmiştir. Akrabaları olduğu için Ankara'ya gelmeyi tercih eden sığınmacıların oranı %77,7 ile birinci sıradadır. Ankara'ya gelişinin herhangi bir sebebi olmadığını söyleyen sığınmacılar %12,6 oranı ile ikinci sırada bulunmaktadır. Tanıdıkları olduğu için gelen sığınmacıların oranı %7,3 iken, diğer seçeneğini tercih eden sığınmacıların oranı %2,4'tür. Diğer seçeneğinde sığınmacılar Türk oldukları için veya eğitim maksadıyla geldiklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 4.27. Sığınmacıların Türkiye'ye sınır girişlerine göre dağılımı

Giriş Şekli	Frekans	Yüzde
Sınır kapısından	78	20,5
Diğer	303	79,5
Toplam	381	100,0

Sığınmacıların Türkiye'ye sınır girişlerine göre sorulan soru Çizelge 4.27'de incelenmiştir. Yapılan araştırmada Türkiye'ye girişlerin %79,5 oranında sınır kapısının dışından olduğu görülmüştür. %20,5 oranında sınır kapısından girişler yapılmıştır.

Bir sonraki soruda sığınmacılara Ankara'daki ikamet süresi sorulmuştur. Bu soru açık uçlu olup amaç sığınmacıların IŞİD işgali sonrasında mı yoksa öncesinde mi geldiklerini saptamaktır. En eski geliş tarihi olarak 2014 yılı verilmiş, böylelikle örneklemdaki 381 kişinin tamamının IŞİD'in Telafer'i işgalinin sonrasında Ankara'ya geldikleri tespit edilmiştir.

4.1.5. Sığınmacıların Göç Ettikleri Bölgeyle (Kaynak Ülke) Bağlantılarına ve Gelecek Beklentilerine İlişkin Bulgular

Çizelge 4.28. "IŞİD'in Telafer'den çıktığını biliyor musunuz?" sorusuna verilen cevaplar

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Evet	302	79,3
Hayır	79	20,7
Toplam	381	100,0

"IŞİD'in Telafer'den çıktığını biliyor musunuz?" sorusuna verilen cevaplar Çizelge 4.28'de analiz edilmiştir. İlgili soruda örneklemin Telafer ile bağlantısının varlığın analiz edilmesi amaçlanmıştır. %79,3 oranında sığınmacı IŞİD'in Telafer'i boşalttığını bildiğini söylemiştir. %20,7 oranındaki sığınmacılar ise IŞİD'in Telafer'i boşalttığını bilmediklerini iletmiştir.

Çizelge 4.29. Telafer şehrinde yakınları kalan sığınmacıların dağılımı

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Evet	226	59,3
Hayır	155	40,7
Toplam	381	100,0

Çizelge 4.29'da %59,3 oranı ile Telafer'de yakını kalan sığınmacıların çoğunlukta olduğu tespit edilmiştir. %40,7 oranında sığınmacının Telafer'de herhangi bir yakınının kalmadığı görülmüştür.

Çizelge 4.30. “Telafer’de kalan yakınınızın yakınlık derecesi nedir?” sorusuna verilen cevaplar

Yakınlık Dereceleri	Frekans	Yüzde
Akraba	157	69,5
Anne/Baba	31	13,7
Kardeş	37	16,4
Çocuk	1	0,4
Toplam	226	100,0

Sığınmacıların Telafer’de kalan yakınlarının yakınlık derecesinin incelendiği soru Çizelge 4.30’da incelenmiştir. Telafer’de yakını bulunan 226 sığınmacının 157’si, başka bir ifade ile %69 oranında sığınmacı Telafer’de kalan yakınının akrabası olduğunu iletmiştir. %16,4 oranında kardeşlerinin kaldığını belirten sığınmacılar %13,7 oranında ise annelerinin ve/veya babalarının kaldığını söylemiştir. %0,4 oranında sığınmacının ise kalan yakını çocuğudur. Telafer’de yakını kalan sığınmacıların sadece %30,5’inin çekirdek ailesinden birinin olduğu görülmüştür.

Çizelge 4.31. Telafer’e geri dönmeyi düşünen sığınmacıların dağılımı

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Evet	217	57,0
Hayır	164	43,0
Toplam	381	100,0

Çalışmada sığınmacıların Telafer’e geri dönme isteklerine ilişkin veriler Çizelge 4.31’de incelenmiştir. %57 oranında sığınmacının Telafer’e geri dönmek istediği görülmektedir. Telafer’e dönmek istemeyenlerin oranı ise %43’tür.

Çizelge 4.32. Sığınmacıların Telafer’de yakını kalması ile Telafer’e dönme isteği arasındaki korelasyon

“Telafer’de Kalan Yakınınız Var mı?” Sorusunun Cevapları		“Telafer’e Dönmeyi Düşünüyor musunuz?” Sorusunun Cevapları		Toplam	
		Evet	Hayır		
Evet	Frekans	143	83	226	
	Yüzde	63,3%	36,7%	100,0%	
Hayır	Frekans	74	81	155	
	Yüzde	47,7%	52,3%	100,0%	
Toplam		217	164	381	
		Yüzde	57,0%	43,0%	100,0%

Telafer’de yakını kalan sığınmacıların Telafer’e dönmeyi istemesi Çizelge 4.32’de analiz edilmiştir. Telafer’de yakını kaldığını söyleyen sığınmacıların %63,3 oranında Telafer’e geri dönmeyi istediği görülmektedir. Bunun aksine Telafer’de herhangi bir yakını kalmamış olan sığınmacıların ise %52,3 oranında geri dönmeyi düşünmediği tespit edilmiştir. Böylelikle yakınları Telafer’de kalmış olan sığınmacıların geri dönme isteğinin daha baskın olduğu söylenebilmektedir.

Çizelge 4.33. “Dönmeyi düşünmüyorsanız nedenini açıklar mısınız?” sorusuna verilen cevaplar

Cevaplar	Frekans	Yüzde
Güvenlik	92	56,0
İşsizlik	27	16,5
Barınma	25	15,2
Cevapsız	20	12,3
Toplam	164	100,0

“Dönmeyi düşünmüyorsanız nedenini açıklar mısınız?” sorusunun yanıtı Çizelge 4.33’te incelenmiştir. Soru alan araştırmasında açık uçlu olmasına karşın verilen cevapların yoğunluğuna göre kategorize edilmiştir. Dönmeyi düşünmeyen 164 kişinin 92’si, bir başka ifade ile %56’sı güvenlik sebebiyle Telafer’e dönmeyi düşünmemektedir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde IŞİD’in hala Telafer’de olduğu, tekrar bölgeyi ele geçirme ihtimali olduğu çokça vurgulanmıştır. %16,5 oranında sığınmacının Telafer’deki işsizlik sebebiyle dönmeyi düşünmediği verilerine ulaşılmıştır. Evi yıkıldığı ve kalacak yeri olmadığı için geri dönmeyi düşünmeyen sığınmacı oranı %15,2 oranındadır. %12,3 oranında sığınmacı ise bu soruya cevap vermek istemeyerek boş bırakmıştır.

SONUÇ

Dünya tarihinin en köklü kavramlarından biri olarak karşımıza çıkan göç, aynı zamanda toplumların kaderini de belirlemiştir. İnsanların sürekli olarak hareket ettiği, yer ve mekan değiştirdiği bir dünyada yaşamaktayız. 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra teknolojinin etkisiyle göç hareketlerin yoğunlaşması bu çağın “Göçler çağı” olarak anılmasına sebebiyet vermiştir.

Modern sınırların ve ulus devletin ortaya çıkışı, pasaport ve vize uygulamalarının yürürlüğe girmesi göçe yasallık-yasadışılık katmıştır. Dünya üzerinde çok eskiden beri kullanılan pasaport örnekleri vardır. Devletler sınırları içerisinde ticaret yapan tüccarlara belgeler vererek kendi sınırları içerisinde yapılan ticaretin güvenliğini sağlamayı amaçlamışlardır. Tarihte sadece vize, pasaport gibi uygulamalar değil geri göndermeme ilkesinin uygulaması da görülmektedir. Kitlesele olarak bir ülkeden kaçıp başka bir ülkeye sığınıldığında, sığınılan ülkenin kralının sığınanların hayatlarını garanti altına aldığı hatta karşı ülkenin kralı istese bile geri göndermediği görülmüştür. Tüm bu uygulamalara rağmen modern anlamda sınırlar, ulus devlet gibi kavramlar daha yenidir.

Göç tercihlerinde Dünya savaşları öncesinde sömürgecilik ve sanayileşme etkili olurken, dünya savaşlarının sonrasında bu durumun ülkelerin gelişmişlik düzeyleriyle alakalı olduğu görülmüştür. Az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru bir göç güzergahı ortaya çıkmıştır.

Dünya'nın göç tarihinde 11 Eylül saldırıları bir milat olmuş ve bu tarihten sonra göç sınır güvenliği ile ilişkilendirilmiştir. ABD ve Avrupa devletlerinde yabancı düşmanlığı artış göstermiş ve sınır güvenliği arttırılmıştır.

Türkiye konumu itibariyle göçlerden hem transit ülke hem kaynak ülke hem de hedef ülke olarak etkilenmiştir. Özellikle Sanayi Devrimi sonrasında Batılı devletlerde ortaya çıkan işçi açığını doldurmak amacıyla başlayan, gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelere gelişmiş ülkelere doğru emek göçü güzergâhı üzerinde kalan Türkiye, uzun yıllar transit ülke konumunu korumuştur. Son çeyrek asırda Türkiye Ortadoğu coğrafyasında yaşanan karmaşa, kaos ve terör gibi etkenler yüzünden sığınmacı kitleleri ile karşı karşıya kalmıştır. Suriye iç savaşı ve IŞİD'in terör saldırılarıyla büyük güvenlik sorunu yaşamaya başlayan Ortadoğu coğrafyasından Türkiye'ye sığınmacı akınları gelmiştir. Gelen bu göçmenlerin

bir kısmı Türkiye'ye ikamet etme maksadıyla gelirken, bir kısmı ise Türkiye'yi transit ülke olarak kullanıp gelişmiş ülkelere geçmeyi planlamaktadır. IOM verilerine göre Türkiye dünyanın en çok sığınmacı ve göçmenine sahiptir.

Türkiye 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşmesinin (Cenevre Sözleşmesi) 1. maddesinin (B) fıkrasının 1. bendine çekince koymuştur. Bu çekince Avrupa ülkeleri dışından gelen hiçbir göçmeni mülteci statüsünde kabul etmediğine dairdir. Avrupa ülkeleri dışından gelmiş olan göçmenleri sığınmacı statüsünde değerlendirmekte olan Türkiye ancak mülteciliğe yakın olarak şartlı mülteci statüsü vermektedir. Türkiye mülteci statüsü sağlayamadığı fakat üçüncü ülkeye yerleşmesi kesin gözüyle bakılan mültecilere bu statü hakkını tanımaktadır. Böylece Irak'tan gelen göçmenler sığınmacı statüsünde tutulmaktadır.

Türkmenler Irak'ta kuzeybatıdan güneydoğuya doğru yerleşmiştir. Musul, Kerkük, Erbil, Telafer gibi büyük ve Mendeli, Tuzhurmatu gibi küçük yerleşim merkezlerinde yoğunlukla yaşamaktadırlar. Kaynaklara göre Türkmenlerin Irak bölgesine gelişleri, Türklerin İslamiyet'i kabulünden önceye rastlamaktadır.

Irak'taki Türkmenlerin nüfusuna yönelik birçok sayı söylenmekle beraber resmi bir Türkmen nüfus sayısının bulunmadığı bilinmektedir. Irak'taki Türkmenlerin nüfusunun da sayıldığı son nüfus sayımı 1957'de yapılmış ve 6.300.000 toplam nüfus içerisinde 500.000 Türkmen nüfusu olduğu belirtilmiştir. Saddam Hüseyin'in iktidarı döneminde Türkmenlere asimilasyon uygulandığı ve nüfusa Arap diye kaydedildikleri bilindiği için rakamın daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir.

Irak'ta; uzun yıllar Türklerin egemenliği hüküm sürmüştür, en son Osmanlı Devleti döneminde egemenliğin zirvesi yaşanmıştır. Osmanlı Devleti'nin yıkılmasıyla kurulan Türkiye Cumhuriyeti Musul meselesini milli bir mesele olarak görmüş, Mustafa Kemal Atatürk Musul'u Misak-ı Milli sınırları içerisinde saymıştır. 5 Haziran 1926 tarihinde imzalanan Ankara Antlaşması ile Musul'un artık Irak'a ait olduğu kabul edilmiş ve Irak Türklerine seçenekler sunulmuştur. Öncelikle; Lozan Antlaşması'nın 31. maddesini göz önüne alarak, isteyenlere iki yıl süre verilerek Türkiye'ye dönme hakkı verilmiştir. İkinci olarak yine Lozan Antlaşması'nın 30. maddesine atıfla koyulan bir süre içerisinde ülke dışarısındaki vatandaşların Irak vatandaşlığına geçirilebileceğidir. Son seçenek, Irak Türklerinin bir senelik süre zarfı içerisinde nerede ikamet ediyorsa oranın vatandaşı

olabilecekleri şeklindedir. Irak Türkmenleri yüzyıllardır yaşadıkları topraklarını terk etmeyi tercih etmemişlerdir.

Irak'ta kurulan yeni devlet önce İngiltere mandası olmuş, sonra Irak krallığına dönüşmüştür. Daha sonra darbelerle Baas Partisinin eline geçen yönetim en son Saddam Hüseyin'in kendi iktidarına yaptığı devrim ile diktatörlüğe dönüşmüştür. Tüm bu iktidarlar sürecinde Türkmenlere çeşitli baskılar yapılmış fakat Saddam Hüseyin'in iktidara gelişi ile Türkmenler için gerçek zulüm dönemi başlamıştır. Irak-İran Savaşı, Kuveyt'in işgali ve sonrasında gerçekleşen Körfez Savaşı ülkede kaosa sebebiyet vermiştir. Irak'tan Türkiye'ye yönelik ilk büyük sığınmacı akını 1988 yılında gerçekleşmiştir. Irak-İran Savaşı sırasında savaştan kaçtığı ya da isyan ettiği gerekçesiyle Irak Devleti'nin gerçekleştirdiği isyancılara katliam (Irak'ın kuzeyindeki Halepçe kentinde gerçekleşen Halepçe Katliamı) sonucu gerçekleşmiştir. Türkiye topraklarına ikinci sığınmacı akını ise 2 Ağustos 1990 tarihinde başlamıştır. Türkmenlerin, yapılan katliamlar dışında düzenli olarak uygulanan asimilasyon ve baskılar nedeniyle de dönemselsel olarak Irak'tan kaçtığı görülmüştür.

Saddam Hüseyin'in diktatörlüğünü devirerek Irak'a demokrasi, huzur ve güven getireceğini iddia eden Amerika 2003 yılında Irak'ı işgal etmiştir. İşgalin ilk yılları sadece Baas Partisi ve El Kaide terör örgütü ile savaşan Amerika sonraki yıllarda sivil kayıpların çoğaldığı zulüm içeren operasyonlara başlamıştır. Türkmenlerin bu zulüm karşısında direnmesi üzerine Amerika'nın Türkmenlere baskıları artmıştır. Yine aynı dönemde Şii-Sünni gerginliği karşılıklı terör saldırılarıyla en üst seviyeye taşınmıştır. Tüm bu savaşların, baskıların ve kaos ortamının Türkmenlerin göç tercihlerinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Ulus devlet olmayı başaramamış ve sürekli içerisinde terör örgütlerini barındıran Irak, IŞİD'in doğmasına da zemin oluşturmuştur. Çeşitli bölgelerde yaptığı terör eylemleri ile Irak'ta kaosu tırmandıran IŞİD 2014 yılında Irak'taki birçok şehirle beraber Telafer şehrini işgal etmiştir. Tamamına yakının Türkmen olduğu Telafer şehrinde başlayan IŞİD katliamıyla birlikte Türkmenler şehri terk etmişlerdir. Kuzeye doğru göç eden Telaferliler bölgenin Irak Kürt Bölgesel Yönetimi kontrolünde olmasından dolayı zorluklar yaşamış, kamplara alınmış ve güneye göç etmek zorunda kalmıştır. Türkmenler IŞİD tarafından yaşatılan zulmü anlatan bir raporla BM'ye başvurmuş ve raporda 1 milyona yakın Türkmen'in Irak'ın güney bölgelerine göç etmek zorunda kaldığına değinilmiştir.

Telafer'den başlangıçta yaklaşık 10 bin kişi önce Azez'e geçmiş oradan da Türkiye'ye sığınmışlardır. Telaferliler Türkiye'ye kaçabilmek için hem kaçakçılara hem de IŞİD'e para vermişlerdir. 2017 yılında Telafer IŞİD'den geri alınmıştır. Böylelikle Türkmenler Türkiye serüvenine yoksul statüsünde başlamışlardır. Yüz yüze yapılan görüşmelerde Telaferliler IŞİD'in hala şehirde olduğunu, bir fırsatları olduğunda yeniden terör eylemi yapabilme ihtimali olduğunu iletmışlerdir. IOM verilerine göre 2014-2018 tarihleri arasında 6 milyon Irak vatandaşı çatışmalar sebebiyle veya zorlanarak yerinden edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti yabancıları; 2014 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girene kadar 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliğine veya İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılan genelgelere ve talimatlara tabi tutulmuştur. Türkiye'de göçmenin sığınmacı statüsüne başvuru hakkı Türkiye'ye düzenli ve düzensiz yollardan girmiş olması fark etmeden bütün sığınmacılara tanınmıştır.

Irak ile Türkiye arasında 1947 yılında Dostluk ve İyi Komşuluk Antlaşması imzalanmıştır. 1947 tarihli antlaşma çerçevesinde Irak ile Türkiye arasındaki vize işlemleri kolaylaşmıştır. Böylelikle Türkmenler kitlesel sığınma dönemlerinde yaşanan karmaşa dışında Türkiye'ye rahatça gelebilmektedir.

Türkiye 1990'lı yıllardaki Iraklı sığınmacı krizinde bugün gerçekleştirdiğinden farklı bir politika ortaya koymuştur. Irak'tan gelen sığınmacıların büyük çoğunluğunun Irak Bölgesel Kürt Yönetiminden geliyor olması ve gelen sığınmacıların PKK'ya katılma tehlikesi olmasından dolayı Türkiye sığınmacı kamplarını 36. paralelin kuzeyine kurdu muştur. Kendi sınırının dışında ve kampta ikamet ettirdiği sığınmacılara yönelik politika üretmek ve kriz yönetimi daha kolay gerçekleşmiştir. Suriyeli sığınmacı krizinde ise farklı bir politika izleyen Türkiye, açık kapı uygulamasıyla sığınmacıların kontrolsüz ülkeye girmesine izin vermiş ve kayıt altına almasının zorlaşmasına sebep olmuştur. Sığınmacı krizinin başında sayının öngörülememesiyle sınırlı kamp hazırlanması sonrasında kamplar yetmemiş, sığınmacılar ülkenin şehirlerine kontrolsüzce dağılmışlardır.

2010 yılına kadar büyük bir sığınmacı krizi yaşamayan Türkiye, Türk soylu göçmenlere yönelik daha olumlu yaptırımlar³³ uygularken 2010 yılında karşılaşılan sığınmacı krizi tüm dengeleri değiştirmiştir. 2011 yılına kadar “devlet misafiri” statüsünde tutulan ve herhangi

³³ İskan Kanununda göçmen tanımı “Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmak” üzerine kuruludur. İskan hakkı da yetkililerin iznine bağlı olmakla birlikte yine Türk soylulara ve Türk kültürüne bağlı olanlara aittir.

bir karşılığı olmayan Suriyelilere 2011 yılında geçici koruma statüsü verilmiştir. 2012 yılına gelindiğinde İçişleri Bakanlığı tarafından “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” çıkarılmış böylelikle diğer ülkelerden gelen sığınmacılar ile Suriyeli sığınmacılar arasında farklar oluşturulmuştur. AFAD tarafından çıkarılan bir genelge ile tüm Suriyeli sığınmacılar AFAD tarafından sağlık hizmeti alabilme, YÖK tarafından ise kendi ülkesinde üniversite öğrencisi olan Suriyelilere beyanda buldukları takdirde belli üniversitelere kayıt yaptırma hakkı tanımıştır. Suriyeliler kategori dışı tutulduğunda, uluslararası korumaya en yoğun başvuru Irak vatandaşlarına aittir. Böyle uygulamalar neticesinde Telafer’in işgali neticesinde yoğun bir nüfus ile Türkiye’ye gelmiş olan Türkmenler ile Suriyeliler arasında eşitsizlik yaşanmıştır.

2013 yılında Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu çıkarılarak geniş düzenlemelere yer verilmiştir. YUKK’nun en önemli yanı kitlesel göç durumunda geçici koruma mekanizmasının işletilmesi olmuştur. Böylelikle Telafer Türkmenlerinin bir kısmı geçici koruma statüsünden yararlanabilmişlerdir. YUKK 91. maddesinde geçici korumayı; “(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. (2) Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.” şeklinde tanımlamaktadır. Telafer’den gelen göçmenlerin bir kısmı düzenli göçmen olarak geldikleri için geçici koruma statüsünden yararlanamamaktadır.

IŞİD’in 2014 yılında Telafer’i işgal etmesi üzerine Telafer Türkmenleri Türkiye’ye göç etmiştir. Çalışma, Telafer Türkmenlerinin Türkiye’deki durumlarını, sosyal sorunlarını ve söz konusu sosyal sorunlara yönelik nasıl çözümler üretildiğine ilişkin politika yapıcılara yol gösterici bilgiler sunmayı amaçlamaktadır. Ankara’da ortalama 40.000 (Göç İdaresi tarafından verilen gayri resmi rakamlar ile STK’lar tarafından verilen rakamlar göz önüne alınmıştır) Telafer Türkmeni olduğu düşüncesi ile 381 örneklem üzerinde saha araştırması gerçekleştirilmiştir.

Saha araştırmasında yař, cinsiyet, eğitim durumu gibi kişisel bilgilerin yanı sıra IşİD'in Sünnilere pozitif ayrımcılık yapabileceği dūřuncesiyle mezhep sorusuna da yer verilmiştir. %82,9 oranında sığınmacının Sünni olduğu tespit edilmiştir. Örneklem içerisinde Sünni oranının bu kadar büyük olması IşİD'in Sünnilere de Telafer'de yaşama şansı vermediğine kanıt niteliğindedir. IşİD'in ilk şiilere yönelik saldırılarda bulunduğu ve şehirden ilk kaanların şiiler olduğu söylenmiştir. Örneklem içerisinde řii nüfusun çok daha az olmasının sebebi olarak Türkiye'nin ilgili dönemde Irak'tan gelen sığınmacılara sınır kapılarını amadıkları bu sebeple Irak'ın güneyindeki şiilerin yoğunluklu oldukları bölgelere gittikleri gösterilmiştir. Yine araştırmada şiilerin yakın tarihte ve yasal yollardan geldiklerini söylemesi bu durumu kanıtlar niteliktedir.

Çalışmada sorgulanan hususların bir diğeri ise çalışan sığınmacıların Irak'taki meslekleridir. %68'inin kadın olduğu tespit edilen örneklemin %79,2'sinin Irak'ta çalışmadığı görölmüştür. Irak'ta kültürel olarak kadınların çalışmasına sıcak bakılmamasının bu sonuçlar üzerinde etkili olduğu dūřünölmektedir. Çalışanların ise %3,7 oranında özel sektörde çalıştığı, kalanların ise %10 ve %7,1 oraları ile serbest çalışan ya da devlet çalışanı oldukları görölmüştür.

Ankara'da çalışan sığınmacıların sorgulandığı alan araştırmasında; sığınmacıların %82,6'sının çalışılmadığı görölmüştür. Çalışanların ise %86,4 oranında düşük nitelik gerektiren işlerde çalıştıkları tespit edilmiştir. Yine alışan sığınmacıların %89,4 oranında çalıştıkları işlerde sigortalarının bulunmadığı görölmüştür. Saptanan üç veri sığınmacıların yaşam şartlarının gerilediğinin kanıtı niteliğindedir.

Sığınmacıların yaşam standartlarını göstermesi bakımından sorgulanan diğer bir konu ise evde yaşayan yetişkin sayılarıdır. Hanede 3 ile 5 yetişkinin bulunduğu bir evde yaşayan sığınmacı oranı %46,2 iken, 5'ten fazla yetişkinin bulunduğu bir evde yaşayan sığınmacı oranı %39,9'dur. Sadece %13,9 sığınmacı 3 ve altında yetişkinle yaşamaktadır.

Alan araştırmasında sorgulan diğer bir husus hanedeki ocuk sayısıdır. Hanede 3'ten fazla çocuğun yaşadığı bir evde ikamet eden sığınmacı oranı %54,6'dır. Hanelerde çok fazla ocuk olmasının öncelikli sebebinin ailesini savaşta kaybetmiş çocukların da yakınları tarafından Türkiye'ye getirilerek himayeleri altına almaları ve Telafer'de kalan ailelerin çocuklarını savaştan uzak tutabilmek için yakınlarıyla Türkiye'ye yollamaları olarak görölmüştür.

Yukarıda sorgulanan iki husus ilişkili olması bakımından birlikte ele alındığında; sosyal durumları kötü olan sığınmacıların daha çok bir arada yaşayarak giderleri azaltmaya çalıştıkları ve zor durumlarda birbirlerine yardımcı oldukları söylenebilmektedir.

Alan araştırmasında sorgulanan diğer bir nokta ise çocukların okula erişimleridir. Sığınmacıların hanelerinde bulunan çocukların okula gitme oranı %78,9'dur. Okula gidemeyen %21,1 oranındaki çocuğun neden okula gitmediği sorgulandığında ise %81,2 oranında okula gidebilecek yaşta olmadığı görülmüştür. %12,5 oranında çocuğun hasta olduğu, %6,3 oranında çocuğun ise çalıştığı gerekçesiyle okula gitmediği belirlenmiştir. Böylece sığınmacı çocukların büyük bir oranının okula erişiminin bulunduğu görülmüştür.

Sosyal durumlarına etkilerinden dolayı sorgulanan bir sonraki husus hanedeki aile sayısı olmuştur. 381 sığınmacı içerisinde 2 ve daha az ailenin yaşadığı hanede kalan sığınmacı sayısı 335'tir. 2'den fazla ailenin yaşadığı hanede kalan sığınmacı sayısı ise 46'dır. Yüz yüze yapılan görüşmelerde ilk yıllarda çok daha fazla ailenin bir arada yaşadığı fakat zamanla ailelerin durumlarının düzelerek evlerinin ayrıldığı öğrenilmiştir. Böylelikle sığınmacıların ilk geldikleri döneme göre sosyal durumlarının düzeldiği görülmüştür. Göçmenlerin insan kaçakçılarına Türkiye'ye gelebilmek için yüksek miktarda yaptıkları ödemeler de ailelerin ilk geldikleri günlerde beraber yaşamalarına ve yaşam standartlarından ödün vermelerine sebebiyet vermiştir.

Alan araştırmasında sorgulanan diğer bir konu ise sığınmacıların Irak'taki gelirleridir. Sığınmacıların %63'ünün 200-500 ABD doları arası bir gelire Irak'ta düşük gelir seviyesine sahip olduğu görülmüştür. Yüksek gelir seviyesine sahip sığınmacı oranının ise düşük olduğu tespit edilmiştir. 500-800 ABD doları arası gelir seviyesine sahip %24,1 oranında sığınmacı bulunmaktadır. Evlerinin ve kurulu düzenlerinin olmasının yanı sıra hayat şartlarının da Türkiye'ye göre daha kolay olduğu Irak'ta yaşayan göçmenlerin elde ettikleri gelirler düşük olmasına rağmen yaşam düzeyleri Türkiye'ye göre Irak'ta daha yukarı seviyededir.

Irak'taki gelirlerine paralel olarak araştırmada Türkiye'deki gelirleri de sorgulanmıştır. %88,4 oranında sığınmacının 1000-2000 TL civarında gelire sahip olduğu anlaşılmıştır. Oranlar sığınmacıların gelirlerinde büyük oranda düşüş olduğunu ve neredeyse tamamına yakının düşük gelir elde ettiğini göstermektedir.

Hanede araştırma yapılan sığınmacı dışında bir çalışan olup olmadığı sorgulanan hususlardan bir diğeridir. Hanede kendisi dışında çalışan olduğunu söyleyen sığınmacıların oranı %56,7'dir. Sorgulanan bir sonraki husus ise çalışanın yakınlık derecesidir. Sırasıyla %27,6 ve %26,8 ile en yüksek oranlar eş ve kardeşe ait iken %23,1 oranında hanedeki çocuk çalışmaktadır. %17,1 oranıyla hanede çalışan kişi baba, %2,7 oranında ise anne ve diğer seçeneği işaretlenmiştir. Yine bu çalışanların da %97,7 oranında düşük nitelik gerektiren işlerde çalıştıkları görülmüştür. Diğer seçeneğinde kayınpeder, kayınbirader seçenekleri belirtilmiştir. Birden fazla ailenin bir arada yaşıyor olmasının diğer seçeneğini etkilediği görülmüştür. Bunun yanı sıra çalışanların içerisinde erkek oranının çok daha yüksek olduğu bir kez daha tespit edilmiştir.

Göç sebebinin IŞİD'in Telafer'i işgali olup olmadığı sorgulanırken cevaplayıcıların büyük çoğunluğunun soruya evet yanıtını vermesi savaş ve terörün göçe etkisini kanıtlar niteliktedir.

Alan araştırmasında sorgulanan diğer bir husus ise sığınmacıların geliş yollarıdır. %81,4 oranında sığınmacı Türkiye'ye düzensiz yollardan gelmiştir. Sınır kapısından %20,5 oranında sığınmacının geçtiği görülürken, diğerlerinin sınır kapısı dışından yollardan geçtiği görülmüştür.

Göç sürecinde insan kaçakçılarıyla iletişim kuranların sorgulandığı çalışmada, %74,5 oranında sığınmacının evet dediği görülmüştür. Sığınmacılar insan kaçakçılarına büyük paralar vermiş ve insan kaçakçıları insanların mağduriyetlerini kötüye kullanarak savaş haksız kazanç kapısına çevirmişlerdir. Bunun yanı sıra göçmenler de gelir kaybına uğramışlardır.

Sığınmacıların Ankara'ya geliş sebeplerinin sorgulandığı diğer bir soruda ise 381 sığınmacının 269'u akrabaları sebebiyle geldiklerini iletmiştir. Ankara'ya gelişinin herhangi bir sebebi olmadığını söyleyen sığınmacılar %12,6 oranındadır. Tanıdıkları olduğu için gelen sığınmacıların oranı %7,3'tür.

Alan araştırmasında sorgulanan bir sonraki husus ise sığınmacıların barınmalarını nasıl sağladıklarıdır. %60,1 oranında sığınmacı Ankara'ya ilk geldiğinde akrabaları sayesinde barınmalarını sağladıklarını iletmiştir. %26,5 ile sığınmacıların kendi çabalarıyla barınmalarını sağladıklarını söylerken, dernek veya vakıflar yardımıyla barınmasını sağlayan sığınmacı oranı %11,3 oranındadır. Yukarıdaki iki husus beraber

değerlendirildiğinde Ankara'ya geliş sebebinin akrabaları olduğunu söyleyen sığınmacıların %76,4'ü akrabaları sayesinde barınmalarını sağladıklarını söylemiştir. Burada örümcek ağı teoremine atıfla göçmenlerin göç tercihlerinde daha önce ilgili bölgeye göç etmiş olan yakınlarıyla iletişime geçmelerinin etkisi oldu söylenebilir. Ankara'ya geliş sebebinin tanıdıkları olduğunu söyleyen sığınmacılar %46,4 oranında kendi çabalarıyla barınmalarını sağlarken %39,3 oranında ise dernek veya vakıf sayesinde sağladıkları görülmüştür. Ankara'ya sebepsiz gelen sığınmacıların %68,8'i barınmasını kendi çabalarıyla sağlarken, %18,8'i dernek veya vakıf sayesinde sağlamıştır. Böylelikle sivil toplumun devletin eksik kaldığı yerlerde devreye girdiği görülmektedir.

IŞİD'in Telaar'den çıktığı bilgisinin sorgulandığı soruda %79,3 oranında sığınmacı IŞİD'in Telaar'i boşalttığını bildiğini söylemiştir. Sığınmacıların hala Telaarle yakından ilgilendiği yönünde bir kanaat oluşmaktadır.

Alan araştırmasında sorgulanan bir diğer husus ise sığınmacıların ne kadarının Telaar'de yakını kaldığı ve yakını kalanların yakınlık dereceleridir. %59,3 oranında sığınmacı Telaar'de yakını kaldığını belirtirken, Telaar'de yakını bulunanların %69'u Telaar'de kalan yakınının akrabası olduğunu söylemiştir. Telaar'de yakını olduğunu belirtenlerin %16,4'ü kardeşlerinin kaldığını, %13,7'si ise annelerinin ve/veya babalarının kaldığını iletmiştir. %0,4 oranında sığınmacının ise kalan yakını çocuğudur. Telaar'de yakını kalan sığınmacıların kalan yakınlarından sadece %30,5'inin çekirdek ailesinden birinin olduğu görülmüştür.

Telaar'e dönmeyi isteyen sığınmacıların sorgulandığı araştırmada %57 oranında sığınmacının Telaar'e geri dönmek istediği görülmektedir. Böylelikle yarıdan fazla Telaarli sığınmacı ülkesine dönmeyi istemektedir. Telaar'deki şartların düzelmesinin ve savaşın bitmesinin Türkiye'deki sığınmacı sayısında düşüşe sebebiyet verebileceği görülmektedir.

Alan araştırmasında sorgulanan bir sonraki konu ise sığınmacıların Telaar'de yakını kalması ile Telaar'e dönme isteği arasındaki korelasyondur. Telaar'de yakını kaldığını söyleyen sığınmacılar %63,3 oranında Telaar'e geri dönme isteğini belirtmiştir. Bunun aksine Telaar'de herhangi bir yakını kalmamış olan sığınmacıların ise %52,3 oranında geri dönmeyi düşünmediği tespit edilmiştir. Telaar'de yakınları kalmış olan sığınmacıların geri dönme isteğinin daha yoğun olduğu görülmüştür.

Telafer'e dönmeme sebeplerinin sorgulandığı bir diğer soruda, dönmeyi düşünmeyen 164 kişinin 92'si güvenlik sebebiyle dönmeyeceğini iletmiştir. Yine bu noktada sığınmacıların IŞİD'in hala şehirde etkin olduğu söylemi, oranı kanıtlar niteliktedir. %16,5 oranında sığınmacının Telafer'deki işsizlik sebebiyle dönmeyi düşünmediği görülürken, evi yıkıldığı ve kalacak yeri olmadığı için geri dönmeyi düşünmeyen sığınmacı oranı %15,2'dir.

Araştırmada sorgulanan bir diğer husus ise Türkiye'de karşılaştıkları en büyük sosyal sorundur. Sığınmacılar tarafından %61,7 oranında yoksulluk seçeneği öne çıkmıştır. Yoksulluğun bu kadar çok öne çıkmasında, düşük nitelik gerektiren işlerde sigortasız şekilde çalışmak, bütün mal varlıklarını geride bırakarak savaştan kaçmak, insan kaçakçılarına yüksek miktarda paralar ödemek gibi sebepler sayılabilmektedir.

Alan araştırmasında sığınmacılara yönelik sorgulanan son husus ise karşılaştıkları sosyal sorunları çözerken kimlerden yardım aldıklarına yöneliktir. %65,1 ile en yüksek oran STK'lardan yardım alındığı yönündedir. %18,1 oranında diğer seçeneğini tercih eden sığınmacılar, %10,8 oranında devlet kurumlarının yardım ettiklerini iletmişlerdir. %65,1 oranı STK'ların üstlendiği yükü göstermesi açısından önemlidir.

Sığınmacıların sosyal sorunlarına kendileriyle ilgilenen STK'ların gözünden de bakabilmek amacıyla geldikleri günden bugüne kadar göçmenlerle ilgilenmeye devam eden Türk Ocakları Genel Merkezi ile de görüşme yapılarak fikirleri alınmıştır. Türk Ocaklarının Telafer Türkmenlerinin yanı sıra Suriye Türkmenlerine de yardım yapması karşılaştırma yapması açısından da önem arz etmektedir.

2013 yılından beri düzensiz göçmenlerle ilgilenmekte olduklarını belirten yetkililer, devletin STK'ları desteklediği ve sığınmacıların sosyal sorunlarını çözmeye yönelik çalışmaları olduğunu belirtmişlerdir. Türkiye'nin dünya üzerinde en çok sığınmacı misafir ettiği göz önüne alındığında devletin sığınmacılara yönelik yaptığı yardımların azımsanmayacak durumda olduğunu iletirken, yapılan yardımların çoğaltılabileceğini ve geliştirebileceğini de eklemiştir. Özellikle sağlık alanında sığınmacıların herhangi bir sorunu kalmadığı yönünde bir düşünceleri olduğunu belirten yetkililer, devlet ile STK'ların koordine içinde olmasının öneminin altını çizmişlerdir.

Geçmişte Suriyeli sığınmacılara yönelik yardımların Iraklılara göre çok daha fazla olduğunu belirtilirken, zaman zaman teknik düzenlemelerde farkların olmasının herhangi bir adaletsizlik ve eşitsizlik oluşturmadığını iletilmiştir.

Kendi belirlemelerine göre en yüksek sosyal sorunun yoksulluk olduğunun altını çizen Türk Ocakları yetkilileri, bu durumu sığınmacıların Irak'tan gelirken bütün mal varlıklarını geride bırakmış olmasına bağlamaktadırlar. Sığınmacıların yoksulluktan sonraki en önemli sorununun eğitim olduğunu düşündüğünü söyleyen yetkililer, sağlık alanında sorunlarının kaldığını düşünmediğini iletilmişlerdir. Yetkililerin bu düşüncesinin sığınmacılara yapılan alan araştırması ile paralellik barındırdığı görülmüştür. Ayrıca ilgili sorunların çözümünde devletin eksikleri olduğunu fakat STK'lar ile koordineli olarak çok iyi bir iş çıkardığını belirtmişlerdir.

Ayrıca yetkililer ülkemizde faaliyet gösteren STK'ları ikiye ayırmıştır. Bunlardan ilki yerli STK'lar, ikincisi ise yabancı STK'lar. Yerli STK'ların çok iyi işler çıkardığını ve Cumhurbaşkanlığı himayesindeki Türk Kızılay Derneği'nin en güzel örneği olduğunu iletirken, bunun yanı sıra yabancı STK'lara dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Yabancı STK'lar konusunda amacı dışında faaliyet gösteren derneklere, terör ve dış istihbarat faaliyetlerine destek veren yapılara izin verilmemesi gerektiğini de iletilmişlerdir.

Son olarak sığınmacıların ülkelerine dönme durumları ile alakalı olarak, sığınmacıların ülkelerinde uygun şartlar sağlandığında dönmek istediklerini iletirirken, gerçekçi olduğunda bu ihtimalin zayıf olduğunu da belirtmiştir. Bölgedeki savaşın şehirleri harap ettiğini ve sığınmacıların ülkelerine döndüklerinde ev ve işyerlerinin yıkılmış olacağını söylemektedirler. Yine de savaşın sona erdiği bölgelere sığınmacıların dönme eğilimi olduğunu söylerken, sığınmacıların yaşayabilecekleri bir ortam olduğuna inanmaları halinde dönebileceklerini iletilmişlerdir. Sığınmacılarla yapılan yüz yüze görüşmelerde yukarıdaki fikirlere paralel olarak sığınmacılar Telafer'in terörden tamamen temizlenmediğine inandıkları görülmüş ve terörün bitmesi halinde dönmek istedikleri saptanmıştır.

Tüm bu veriler dikkate alındığında sığınmacıların durumlarının gün geçtikçe düzeldiği ve Türkiye'ye alıştıkları görülmektedir. Sosyal durumlarının geldikleri döneme göre iyileştiği de görülmektedir. Suriyeliler ile aralarındaki ayrımların zamanla eşitleneceği düşünülse dahi şu an tam olarak eşitlenmediği saptanmıştır. Böylelikle hem sığınmacılar ile hem de STK yetkilisi ile yapılan görüşmeler bağlamında araştırmanın birinci hipotezi olan "Savaşın ana eksenini Suriye olmasından dolayı, Suriye'den gelen sığınmacılar Irak'tan gelen

sığınmacılara oranla daha fazla haklara sahiptir” fikri üzerine oluşturulmuş H1’in kısmen doğrulandığı görülmektedir. Türkmenlerin Türkiye ile bağlarının olmasının ve yakınlarının daha önceki dönemlerde Türkiye’ye gelmiş olmasının göç tercihlerinde etkili olduğu görülmüştür. Bu sebeple araştırmanın ikinci hipotezi olan “Irak Türkmenleri’nin göç tercihlerinde Türkiye’yi tercih sebepleri, coğrafi yakınlıktan fazlasıdır.” fikri üzerine kurulmuş H2’de doğrulanmıştır. Irak Türkmenlerinin Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile ortak dil, tarih ve kültür havzasından gelmelerinden dolayı Türkiye’ye göç etmeyi tercih etmektedir. Yüz yüze yapılan görüşmelerde “Neden Ankara’ya geldiniz?” sorusuna diğer seçeneği seçilerek “Türk’üm” cevabının verilmesi durumun kanıtı niteliğindedir.

Son olarak “Irak Türkmenleri Türkiye’deki Suriyeli sığınmacı krizi öncesinde Türkiye’ye düzenli yollarla gelmektedir” iddiasıyla oluşturulan H3 hipotezi de doğrulanmıştır. Türkmenlerin Irak’tan Türkiye’ye gerçekleşen kitlesel sığınma dönemlerinde düzensiz yolları tercih ettikleri görülse dahi Türk soyu ve kültüründen olma şartı taşımalarından dolayı genellikle düzenli yolları tercih ettikleri görülmüştür. Yukarıda bahsedilmiş olan dostluk antlaşması ve diğer antlaşmalar ekseninde Türkmenlerin eğitim ve turistik amaçlı Türkiye’ye gelmelerinin de kolaylaştığı bilinmektedir.

%43 oranında sığınmacının Telafer’e dönmek istemediği düşünüldüğünde ve savaşın da hala devam ettiği göze alındığında sığınmacıların bir süre daha Türkiye’de kalacağı aşıkardır. Kadınların çalışmasının hoş karşılanmadığı bir kültür içerisinde bulunan ve göç ettikten sonra yerleştikleri hanelerinde hiç erkek bulunmayan Telaferli kadınların, Türkiye’de sadece yardımlarla geçindiği görülmektedir. Telaferli kadınların ne kadar süre daha yardımlarla geçineceği ve yaşamlarını yardımlar dışında nasıl sürdürebilecekleri, çalışma yaşamına nasıl entegre olacakları ise önemli sorun alanları olarak karşımızda durmaktadır.

Çalışmanın sonuçları genel olarak ele alındığında sığınmacıların Türkiye’de yaşam standartlarının Irak’taki yaşam standardının çok altında kaldığı görülmüştür. Birçok sığınmacı işgücü piyasasına çeşitli sebeplerle dahil olamamaktadır. İşgücü piyasasına dahil olan sığınmacıların çoğu ise sigortasız olarak çalışmakta bu sebeple de yoksullaşmakta ve yaşam standartlarını aşağı çekmektedir. İşgücü piyasasına katılımında büyük sorunlar yaşayan sığınmacıların yüksek oranda düşük nitelik gerektiren işlerde çalıştığı ve kendi uzmanlık alanlarında çalışmadıkları görülmüştür. Tüm bu sorunların daha kapsamlı incelenerek, sığınmacıların yasal statüde çalışması sağlanmalıdır. Böylelikle hayatlarını

sadece yardımla geçirmemeleri ve Türkiye için katma değer üretmeleri sağlanmış olacaktır.

Yoksullaşmanın paralelinde sığınmacıların kentin merkezine uzak bölgelerinde toplu olarak yaşamaya başladıkları görülmektedir. Sığınmacıların belirli bölgelerde yoksulluk içerisinde topluca yaşamasının suça karışma oranını arttırmasının önüne geçmek amacıyla devletin sığınmacı meselesine daha çok eğilmesini gerektirmektedir. Özellikle sığınmacıların şehirlere dağılımının kontrol altında tutulması ve büyük şehirlerden ziyade bütün şehirlere orantılı dağıtılması gerekmektedir. Devletin sığınmacı ikametlerini farklı şehirlere dağıtarak ve belirli periyotlarda bu şehirlerde sığınmacıların devlet kurumlarına imza vermeleri aracılığıyla kontrollerini sağladıkları bilinmektedir. Sığınmacıların işgücüne katılımı küçük şehirlerde daha zor olduğu için sığınmacılara ilgili uygulama yük getirmektedir. Bu bağlamda sığınmacıları iskan ettirildikleri şehirlerde insani şartlarda barınmalarını sağladıklarından emin olunması ve sığınmacıların nerelere iskan ettirileceğine dair ayrıntılı bir plan yapılması gerekmektedir.

Yüz yüze yapılan görüşmelerde Telaferli sığınmacıların rahatsız oldukları hususlardan birinin Suriyeliler ile eşit haklara sahip olmamaları yönündeki algı olduğu görülmüştür. Yukarıda da belirtildiği gibi; Telaferlilerin Türkiye'ye göç ettikleri ilk dönemde Telaferliler ile Suriyelilere verilen haklar arasında farklar oluşmuş ve Suriyelilere verilen hakların daha çok olduğu görülmüştür. Sonrasında ortaya çıkan durum devlet tarafından telafi edilmeye çalışılmış olmasına karşın sığınmacılardaki algının değişmediği belirlenmiştir. Sığınmacıların kendilerine yönelik negatif ayrımcılık uygulandığı düşüncesinin değiştirilmesi hem sığınmacılar açısından hem de devlet açısından olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Sığınmacıların çok büyük bir bölümünün insan kaçakçıları vasıtasıyla geldiği göz önüne alındığında devletin insan kaçakçılarına yönelik mutlaka önlem alması ve sınır güvenliğini arttırması gerekmektedir. Sınır güvenliğinin daha çok sağlanması Türkiye'ye giriş yapan sığınmacıların da denetimini sağlaması bakımından önem teşkil etmektedir.

Disiplinler arası, düzenli ve düzensiz göç ile alakalı daha fazla çalışmanın yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Uluslararası İlişkiler, Sosyoloji gibi alanlarda göç konusunun daha çok çalışılması literatür zenginliği açısından önemli görünmektedir. Son dönem göç çalışmalarının özellikle Suriye'ye yönelik olması,

Irak'ı özellikle de Türkmenleri araştırılmayı bekleyen bir konu olarak karşımıza çıkartmaktadır.



KAYNAKÇA

- AFAD Başkanı Türkmen Aile ile İftarda Bir Araya Geldi. (15 Temmuz 2015). AFAD, <https://www.afad.gov.tr/tr/1416/AFAD-Baskani-Turkmen-Aile-Ile-Iftarda-Bir-Araya-Geldi> adresinden 06.05.2019 tarihinde alınmıştır.
- AFAD, (8 Ağustos 2017). Suriyeli Sığınmacılara Yapılan Yardımlar, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2373/files/Suriyeli_Siginmacilara_Yapilan_Yardimlar+7.pdf adresinden 15.03.2019 tarihinde alınmıştır.
- AFAD. (14 Ekim 2015). Geçici Koruma Altındaki Yabancılara Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Duyuru, <https://www.afad.gov.tr/tr/2693/Gecici-Koruma-Altindaki-Yabancilara-Saglik-Hizmetlerinin-Yurutulmesi-Hakkinda-Duyuru> adresinden 31.07.2019 tarihinde alınmıştır.
- Ağar, A. (2015). *IŞİD ve Irak* (Birinci Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Akalın, A. (2015). “Açık, Döner, Mühürlü Kapılar: 20. Yüzyılda Batı/ Doğu Ekseninde Emek Göçünün Seyri”., S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Şirin Öner. (Derleyenler). *Küreselleşme Çağında Göç* (İkinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 89-106.
- Akçadağ, E. (2012). Yasadışı Göç ve Türkiye. *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*. İstanbul: Bilgesam Yayınları, Rapor No:42.
- Akgün, E. (2011). *Yasa Dışı Göç Çerçevesinde Türkiye - Avrupa Birliği İlişkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Akis, Y. (2015). “Uluslararası Zorunlu Göç Literatüründe Toplumsal Cinsiyet: Başlıca Yaklaşımlar ve Eleştiriler”., S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Şirin Öner. (Derleyenler). *Küreselleşme Çağında Göç* (İkinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 379-398.
- Alaca, M. (21 Şubat 2019). Telafer'den Ayrılan Türkmenlerin Yüzde 35'i Bölgeye Dönebildi. Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/telaferden-ayrilan-turkmenlerin-yuzde-35i-bolgeye-donebildi/1398913> adresinden 02.05.2019 tarihinde alınmıştır.
- Albayati, Z. J. & Albayati, E. (February, 2015), “Turkmens of Iraq: The Third Ethnic Component of Iraq”, Vol. IV, Issue 2, pp.6- 28, *Centre for Policy and Research on Turkey (ResearchTurkey)*, London, Research Turkey. <https://docplayer.net/52219155-Turkmens-of-iraq-the-third-ethnic-component-of-iraq-turkmens-of-iraq-the-third-ethnic-component-of-iraq-i-introduction-ii-origin-of-turkmens.html> adresinden 13.01.2019 tarihinde alınmıştır.
- Albayrak, M. (1995). “Osmanlı-Alman İlişkilerinin Gelişimi ve Bağdat Demiryolu'nun Yapımı”. *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, 6, ss. 1-38. <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1152/13540.pdf> adresinden 05.10.2018 tarihinde alınmıştır.

- Altınışik, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2007). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri: SPSS Uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Ankara'daki Türkmen Kardeşlerimize Giyecek Yardımı Ulaştırıldı. (21 Kasım 2014). Türk Ocakları Genel Merkezi, <https://www.turkocaklari.org.tr/yaritim-sosyal-sorumluluk-kampanyalari/ankara-daki-turkmen-kardeslerimize-giyecek-yardimi-ulaştirildi-7629> adresinden 24.04.2019 tarihinde alınmıştır.
- Arslan, R. (30 Ocak 2015). Türkiye'nin Görünmeyen Sığınmacıları: Iraklılar. *BBC Türkçe*, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/01/150130_turkiyede_irakli_gocmenler adresinden 10.03.2019 tarihinde alınmıştır.
- Atabey, F. (28-29 Nisan 2016).” Kutü'l-Amâre Kuşatması'na Giden Yolda Osmanlı'nın Selman-ı Pak Zaferi”. , O. Neçare (Editör). *Kütü'l-Amâre Zaferi'nin 100. Yılı Münasebetiyle I. Dünya Savaşı'nda Irak Cephesi Uluslararası Sempozyumu* (Birinci Baskı). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, ss. 205-215.
- Ataman, H. (Şubat 2015). Mülteci mi, Sığınmacı mı, Misafir mi?. *TÜSİAD Görüş*. 88.
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. (2019). *Geri Kabul Anlaşması*. <https://www.avrupa.info.tr/tr/geri-kabul-anlasmasi-6895> adresinden 04.06.2019 tarihinde alınmıştır.
- Aybay, R. (2003). “İnsan Hakları Sorunu Olarak Sınırdışı Edilme”. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi*, 2, ss. 141-172.
- Aybay, R. ve Dardağan Kibar, E. (2010). *Yabancılar Hukuku* (Üçüncü Basım). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Bademci, A. (2014). *Irak'ta Türkmen Dramı* (Birinci Baskı). İstanbul: Togan Yayıncılık.
- Bakewell, O. (2015). “Göç Kuramında Yapı ve Fail Kavramları Üzerine Bazı Görüşler”. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), ss. 188-218.
- Bakır, A. (2014). “Giriş”. A. Bakır, S. Saatçi ve A. İ. Öbek (Yayına Hazırlayanlar). *Irak Coğrafyasında Türk Varlığı ve Kültürü Sempozyumu 18-19 Mayıs 2012*. Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları.
- Baklacioğlu, N. Ö. (2015). “Yugoslavya'dan Türkiye'ye Göçlerde Sayılar, Koşullar ve Tartışmalar”. *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (Derleyenler: M. M. Erdoğan ve A. Kaya) (Birinci Basım). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, ss. 191-220.
- Balibar, E. (2002). *Politics and the Other Scene* (First Edition). London: Verso.
- Baltacı, A. (2017). “Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme”. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), ss. 231-274.

- Bartham, D., Poros, M.V. ve Monforte, P. (2017) *Göç Meselelerinde Temel Kavramlar* (Birinci Baskı). (Çev: I. A. Tuncay). Ankara: Hece Yayınları. (Eserin orijinali 2014 yılında yayımlandı).
- Başak, C. (2012). *Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenlere Yaklaşım İçin Şartlar ve Yöntemler*. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Genel Yayınları, No: 710.
- Batır, K. (2017). “Avrupa Birliği’nin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye İle AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme”. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 15 (30), ss. 585-604.
- Benedictus, L. (2006, Nov. 17). A Brief History of the Passport. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/travel/2006/nov/17/travelnews> adresinden 14.03.2018 tarihinde alınmıştır.
- Canabaz, N. (2019, 20 Mayıs). “Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Ankara Şube Müdürü Necmettin Canabaz ile Telafer Türkmenleri Üzerine Söyleşi”. Telefon Görüşmesi, Ankara.
- Castles, S. (2004). “Why Migration Policies Fail”. *Ethnic and Racial Studies*, 27 (2), ss. 205-227.
- Castles, S. Ve Miller, M. J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri* (Çev. B. U. Bal ve İ. Akbulut) (Birinci Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Eserin orijinali 1993 yılında yayımlandı).
- Castles, S., Haas, H. ve Miller, M. J. (2014). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World: Preface to the Fifth Edition* (Fifth Edition), Londra: Macmillan.
- Cizreli, B. (2015). “Dünya Sistemleri Kuramı Bağlamında Batının Göç Haritası”. *Sosyoloji Divanı Dergisi*, 3 (6), ss. 31-40.
- Cohen, S. (2003). *No One Is Illegal: Immigration Control and Asylum*. London: Trentham Books.
- Colson, E. (2003). Forced Migration and the Anthropological Responce. *Journal of Refugee Studies*, 16 (1), ss. 1-18. Web: <http://web.mnstate.edu/robertsb/308/forced%20migration%20and%20the%20anthropological%20response.pdf> adresinden 20.09.2017 tarihinde alınmıştır.
- Çadırcı, M. (1993). Tanzimat Döneminde Çıkarılan Men'-i Mürûr ve Pasaport Nizâmânâmeleri. *Türk Tarih Belgeleri Dergisi*. 15 (19), ss. 169-182.
- Çağlayan, S. (2015). “Suriye Savaşı ve Suriyeli Göçmenler: Teori ve Kavramsal Anlama Çabası”. *Sosyoloji Divanı Dergisi*, 3 (6), ss. 193-208.
- Çarmıklı, E. Ö. (Şubat 2015). Misafirperverliğin Sınırları: Yeni Sorunların Başlangıcı. *TÜSİAD Görüş*. 88.

- Çingır, Ö. F. ve Erdağ, R. (2017). “Türkiye’de Biyopolitika ve Göç: Iraklı Mülteciler Örneği”. *Ege Akademik Bakış*, 17 (4), ss. 517-525.
- Çiçekli, B. (2016). *Yabancılar ve Mülteci Hukuku* (6. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Danış, D. ve Aksel, D. B. (2014). “Sınır Yönetiminde Devlet ve Yeni İdare Biçimleri: Türkiye - Irak Sınırı”. D. Danış ve İ. Soysüren (Derleyenler), *Sınır ve Sınırdışı Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar* (Birinci Baskı), Ankara: Notabene, ss. 67-99.
- Dardağan Kibar, E. (2014). “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Sınırdışı Etmeye İlişkin Hükümlerinin Getirdiği Yenilikler”. D. Danış ve İ. Soysüren (Derleyenler), *Sınır ve Sınırdışı Türkiye’de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinlerarası Bakışlar* (Birinci Baskı), Ankara: Notabene, ss. 182-206.
- Davutoğlu ITC’de Konuşma Yaptı. (2 Ağustos 2012). Hürriyet Seyahat. <http://www.hurriyet.com.tr/davutoglu-itcde-konusma-yapti-21131639> adresinden 18.01.2019 tarihinde alınmıştır.
- Dawod, H. (2013). “Aşiretin “Devletleşmesi” ve Devletin Aşiretleşmesi: Irak Örneği”. *Aşiret ve İktidar: Ortadoğu’da Etnisite ve Milliyetçilik*. F. A. Jabar ve H. Dawod (Derleyenler). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, ss. 109-132.
- Demirci, F. (1991). *Irak Türklerinin Dünü - Bugünü* (Birinci Baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Demirel, N. (2016). “Birleşmiş Milletler Güvenlik Bölge Uygulaması”. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (8), ss. 111-132. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/263403> adresinden 15.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Deniz, O. (2009). *Uluslararası Göçler ve Türkiye’ye Yansıması* (Birinci Baskı). İstanbul: Çantay.
- Deniz, T. (2014). Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmaları Dergisi*, 18 (2), s.s. 175-204.
- Displacement of Shabak & Turkmen Shi’a Minorities from Tal Afar & Ninewa Plains. (June- August 2014). *REACH Initiative*. <https://reliefweb.int/report/iraq/displacement-shabak-turkmen-shi-minorities-tal-afar-ninewa-plains-june-18-august-2014> adresinden 13.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- Dmeral, N. A. A. (2018). *2003 Sonrası Dönemde Irak’ta Şii-Sünni Çatışması: İç ve Dış Aktörlerin Rolü*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Doğan, S. (2018). Irak Türkmenleri. *İNSAMER*. http://insamer.com/tr/irak-turkmenleri_1524.html adresinden 13.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Duman, B. (2010). Türkiye’ye Yönelik Türkmen Göçü ve Türkiye’deki Türkmen Varlığı. *Orsam*. Rapor No:19.

- Duran, B. (2012). *Türk Parlamento Tarihi: TBMM XIX. Dönem (1991-1995) I. Cilt*. Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu. Ankara: TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No:150.
- Dünya Bankası (2017). *Population*. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=IQ> adresinden 12.09.2018 tarihinde alınmıştır.
- Düvell, F. (2006). “Irregular Migration: A Global, Historical and Economic Perspective”, F. Düvell (Eds.), *Illegal Immigration in Europe* (First Edition). New York: Palgrave Macmillan, pp. 14-39.
- Düvell, F. (2008). “Clandestine Migration in Europe”. *Social Science Information*, 47 (4). pp. 479–497.
- Düvell, F. (2008). “Transit, Migration and Politics: Trends and Constructions on the Fringes of Europe”. IMISCOE Policy Brief, No. 12, <https://www.compas.ox.ac.uk/wp-content/uploads/ER-2008-Transit Migration Trends Fringes IMISCOE.pdf> adresinden 30.01.2019 tarihinde alınmıştır.
- Ekinci, M. U. (2016). *Türkiye-Ab Geri Kabul Anlaşması Ve Vize Diyalogu* (Birinci Baskı). SETA Yayınları 64. İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
- Erendor, M. (2018). Irak Türkmenleri: *Türkmenlerin Dünü, Bugünü, Yarını* (Birinci Baskı). İstanbul: Bilgeoğuz Basım Yayın.
- Erkmen, S. (2003a). “İç Etkenler Açısından Irak’ın Geleceği”, Ü. Özdağ, s. Laçiner ve S. Erkmen (Derleyenler). *Irak Krizi (2002-2003)* (Birinci Baskı). Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi. ASAM Yayınları 57, Ortadoğu Araştırmaları Dizisi 4, ss. 3-20.
- Erkmen, S. (2003b). “Türkiye’nin Körfez Savaşı Sonrası Kuzey Irak Politikası”, Ü. Özdağ, s. Laçiner ve S. Erkmen (Derleyenler). *Irak Krizi (2002-2003)* (Birinci Baskı). Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi. ASAM Yayınları 57, Ortadoğu Araştırmaları Dizisi 4, ss. 269-292.
- Eroğlu, C. (2010). “Irak Türklerinin Menşei Basluhan”. *Kardaşlık Dergisi*, 46 (Nisan-Haziran).
- Eroğlu, C., Babuçoğlu, M. ve Özdil, O. (Editörler). (2012). *Osmanlı Vilayet Salnamelerinde Musul* (Birinci Baskı), Ankara: Orsam.
- Esveld, B. V. (2017). 1,400 Women, Children From ISIS Areas Detained. *Human Rights Watch*, <https://www.hrw.org/news/2017/09/20/iraq/krq-1400-women-children-isis-areas-detained> adresinden 09.01.2019 tarihinde alınmıştır.
- Faist, T. (2000). *The Volume and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces* (First Edition). Oxford: Clarendon Press.

- Fawcett, J. T. (1989) "Networks, Linkages, and Migration Systems", *International Migration Review*, 23 (3), pp. 671-680.
- Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014). http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf adresinden 05.06.2019 tarihinde alınmıştır.
- Genç, D. (2014). "Türkiye'nin Yabancıların Hareketliliğine İlişkin Sınır Politikası", D. Danış ve İ. Soysüren. (Derleyenler). *Sınır ve Sınırdışı: Türkiye'de Yabancılar, Göç ve Devlete Disiplinler Arası Bakışlar* (Birinci Baskı). Ankara: NotaBene Yayınları, ss. 41-66.
- Giddens, A. (2006). *Sosyoloji* (Haz. C. Güzel). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Giddens, A. (2010). "Göçmenlerin Emek Piyasası Üzerindeki Etkisi", A. Giddens (Derleyen), *Sosyoloji Başlangıç Okumaları* (Çev. G. Altaylar). Ankara: Say Yayınları, ss. 522-527.
- Goodwin-Gill, G. S. and MacAdam, J. (2007). *The Refugee in International Law* (Third Edition). Oxford: Oxford University Press.
- Government of Canada. (2014). *History of Passports*. <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/canadians/celebrate-being-canadian/teachers-corner/history-passports.html> adresinden 23.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- Güzel, B. (2019). *Türkiye-Gürcistan Sınırında Düzensiz Göç Hareketleri: Doğu Karadeniz Örneğinde Göçmen Deneyimleri*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hasan, M. (2007). *Dünden Bu Güne Irak Türkmenleri*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Hazar, M. (2007). "Irak Türkmenlerinin Dünü ve Türkçesi". *Turkish Studies/ Türkoloji Araştırmaları*, 2 (2), ss. 358-364. <http://www.turkishstudies.net/dergi/cilt1/sayi4/hazarmehmet.pdf> adresinden 01.09.2018 tarihinde alınmıştır.
- Heywood, A. (2011). *Global Politics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Human Rights Watch. (2011). *We've Never Seen Such Horror: Crimes Against Humanity by Syrian Security Forces*. <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/syria0611webwcover.pdf> adresinden 05.12.2018 tarihinde alınmıştır.
- Hürmüzlü, E. (1994). *Irak Türkleri* (Birinci Baskı). Ankara: Irak Milli Türkmen Partisi.
- Hürmüzlü, H. (2014). *Irak Türkleri: Maruz Kaldıkları Dışlanma ve Asimilasyon Uygulamaları*. TASAM. http://www.tasam.org/Files/Icerik/File/irak_turkleri_maruz_kaldiklari_dislanma_ve_asimilasyon_uygulamalari_92f795f8-ae1-4313-9408-df834532b6f2.pdf adresinden 25.12.2018 tarihinde alınmıştır.

- Hürmüzlü, H. Ve Gökler, F. Y. (01-15 Ekim 2014). ORSAM Aylık Irak Türkmenleri Güncesi, *ORSAM*, sayı 46. http://orsam.org.tr//d_hbanaliz/20141017_turkmengunce1ekim2014.pdf adresinden 23.12.2018 tarihinde alınmıştır.
- Ihlamur Öner, S. G. (2013). “Turkey’s Refugee Regime Stretched to the Limit? The Case of Iraqi and Syrian Refugee Flows”. *Perceptions: Journal of International Affairs*, 18 (3), ss. 191-228.
- IOM Türkiye. (2019). MCOF: Göç Krizi Operasyonel Çerçevesi. https://turkey.iom.int/sites/default/files/sitreps/MCOF_TR.pdf adresinden 26.07.2019 tarihinde alınmıştır.
- IOM. (2004). *International Migration Law- Glossary on Migration* (First Edition). Geneva: International Organization for Migration.
- IOM. (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü*. http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf adresinden 12.06.2017 tarihinde alınmıştır.
- IOM. (2018). IOM in Iraq. Facts and Figures. <https://www.iom.int/countries/iraq> adresinden 11.01.2019 tarihinde alınmıştır.
- Irak Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği. (2009). *Dernek Hakkında*. <http://www.irakturkleri.org/sayfa.php?oku=dernek-hakkinda> adresinden 22.05.2019 tarihinde alınmıştır.
- Irak Vatandaşlarının Vize Müracaatları. (17 Haziran 2010). TÜRSAB, https://www.tursab.org.tr/haberler/irak-vatandaslarinin-vize-muracaatlari_1328 adresinden 12.05.2019 tarihinde alınmıştır.
- Irak’ta IŞİD Tehdidi Henüz Bitmedi. (20 Temmuz 2018). BBC News Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-44898545#orb-banner> adresinden 14.12.2018 tarihinde alınmıştır.
- Irak’ta Yeni Hükümet Konseyi’nin İlk Toplantısı Yarın. (12 Temmuz 2003). *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/irakta-yeni-hukümet-konseyinin-ilk-toplantisi-yarin-38481138> adresinden 04.12.2018 tarihinde alınmıştır.
- IŞİD İşgali Sonrası Göç Eden Türkmenler Çöl Sıcağı İle İmtihanda. (11 Temmuz 2014). T24, <https://t24.com.tr/haber/isid-ısgali-sonrasi-goc-eden-turkmenler-col-sicagi-ile-ımtihanda,263964> adresinden 28.12.2018 tarihinde alınmıştır.
- IŞİD Türkmen Şehri Telaar’e Girdi. (15 Haziran 2014). Sabah, <https://www.sabah.com.tr/dunya/2014/06/15/isid-turkmen-sehri-telafer-girdi> adresinden 30.12.2018 tarihinde alınmıştır.
- İçduygu, A. (2003). *Irregular Migration in Turkey*. No: 12. Ankara: IOM.
- İçduygu, A. (Şubat 2015). Nereye Kadar Göç? *TÜSİAD Görüş*. 88.

- İçduygu, A. ve Aksel, D. (2012). *Irregular Migration in Turkey*. IOM. Ankara. <https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/sites/22/2017/01/irregular-migration-in-turkey.pdf> adresinden 14.03.2019 tarihinde alınmıştır.
- İHH, (Ağustos 2015). *Irak Raporu*. İstanbul: İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi. <https://www.ihh.org.tr/public/publish/0/19/irak-raporu.pdf> adresinden 04.12.2018 tarihinde alınmıştır.
- Kamu-Sen'den Sığınmacı Türkmen Aileye Yardım. (5 Aralık 2014). Haberler.com, <https://www.haberler.com/kamu-sen-den-siginmaci-turkmen-aileye-yardim-6749847-haberi/> adresinden 06.05.2019 tarihinde alınmıştır.
- Karpat, K. (2015). “Önsöz”, M. M. Erdoğan ve A. Kaya. (Derleyenler). *Türkiye’de Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye’ye Göçler* (Birinci Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Kartal, E. (2018). *Ortadoğu Siyasetinde Selefiliğin Yeri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, İ., Eren, E. Y. (2015). Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri, *SETA*, 55, İstanbul.
- Kayaalp, M. (2010). *Türk Hukukunda Göçmen Kaçakçılığı Suçu*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kaynak, M. (1992). *Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye* (Birinci Baskı). R. Yinanç ve diğerleri (Proje Yöneticisi ve Redaktör) Ankara: Tanmak Yayınları.
- Kemal, S. (3 Nisan 2019). “Sermet Kemal ile Telafer Türkmenleri Üzerine Söyleşi”. Telefon Konuşması, Ankara.
- Kılıç, T. (2005). *Bir İnsan Hakkı Olarak İltica*. Uluslararası Göç Sempozyumunda sunuldu, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları: İstanbul.
- King, R. (2012). “Theories and Typologies of Migration: An Overview and a Primer”. *Willy Brandt Series of Working Papers in International Migration and Ethnic Relations*. Malmö University: Malmö. 3 (12). <https://www.mah.se/upload/Forskningscentrum/MIM/WB/WB%203.12.pdf> adresinden 03.12.2017 tarihinde alınmıştır.
- Kirişçi, K. (2015). *Misafirliğin Ötesine Geçerken Türkiye’nin Suriyeli Mülteciler Sınava* (Çev. S. Karaca). Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu & Brookings Enstitüsü. <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/syrian-refugees-and-turkeys-challenges-kirischi-turkish.pdf> adresinden 09.04.2019 tarihinde alınmıştır.
- Kopar, M. (2009). “Bir Türkmen Şehri Kerkük”. *Avrasya Etüdüleri*, 36 (2), ss. 113-136.
- Köprü, B. (2010). *Türkiye’de Ve Balkanlar’daki Yasa Dışı Göçün Ekonomik Boyutu*, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

- Krever, M. (23 June 2014). 'Iraqi Kurdistan Leader Massoud Barzani Says 'The Time is Here' For Self-determination. <http://amanpour.blogs.cnn.com/2014/06/23/exclusive-iraqi-kurdish-leader-says-the-time-is-here-for-self-determination/> adresinden 08.12.2018 tarihinde alınmıştır.
- Lauterpacht, S. E. and Bethlehem, D. (2003). 'The Scope and Content of the Principle of non-refoulement: Opinion', *Refugee Protection in International Law* (First Edition), E. Feller, V. Türk, F. Nicholson (eds.), Refugee Protection in International Law: UNHCR's Global Consultations on International Protection, Cambridge: Cambridge University Press.
- Lee, E. (1966). "A Theory of Migration. *Demography*", 3 (1) , pp. 47-57. <https://emigratecaportuguesa.files.wordpress.com/2015/04/1966-a-theory-of-migration.pdf> adresinden 08.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- Lewitt, P. and Jaworksky, B. N. (2007). "Transnational Migration Studies: Post Developments and Future Trends". *Annual Review of Sociology*, 33 (1), pp. 129-156.
- Mabogunje, A. L. (1970). "Systems Approach to a Theory of Rural-Urban Migration". *Geographical Analysis*.
- Martin, D. C. and Hofer, M. (2009). Annual Flow Report: Refugees and Asylees: 2008. U.S. Department of Homeland Security. https://www.dhs.gov/xlibrary/assets/statistics/publications/ois_rfa_fr_2008.pdf adresinden 26.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Marx, K. (1986). *Kapital, Birinci Cilt: Sermayenin Üretim Süreci* (Çev: A. Bilgi) (Üçüncü Baskı), Sol Yayınları: İstanbul. (Eserin orijinali 1867 yılında yayımlandı).
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., and Taylor, J. E. (1993). "Theories of International Migration: A Review and Appraisal". *Population and Development Review*. 19 (3), pp. 431-466.
- MHP Ankara'dan Türkmen Çocuklara Oyuncak. (15 Aralık 2015). *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/mhp-ankara-dan-turkmen-cocuklara-oyuncak-37211967> adresinden 13.04.2018 tarihinde alınmıştır.
- MHP, Ankara'da Türkmenlere Yardım Kampanya Başlattı. (16 Nisan 2015). *Haberler.com*, <https://www.haberler.com/mhp-ankara-da-turkmenlere-yardim-kampanya-baslatti-7200484-haberi/> adresinden 14.04.2018 tarihinde alınmıştır.
- Mutlu, K. M. (2003). "Yasa Dışı Göçün Siyasi, Ekonomik ve Sosyal Nedenleri". *Avrasya Dosyası*. 9 (2), ss. 195-205.
- Nurdoğan, A. K. ve Öztürk, M. (2018). "Geçici Koruma Statüsü İle Türkiye'de Bulunan Suriyelilerin Vatandaşlık Hakkı". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 23 (3), ss. 1163-1172. <http://iibfdergi.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/352/files/yil-2018-cilt-23-sayi-3-yazi16-21092018.pdf> adresinden 04.06.2019 tarihinde alınmıştır.

- Odman, M. T. (1995). *Mülteci Hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, No:15.
- Omar, M. A. (2016). *Musul'da Türkmen Varlığı*. <https://ankasam.org/musulda-turkmen-varligi/> adresinden 08.08.2018 tarihinde alınmıştır.
- Oran, B. (1998). *Kalkık Horoz: Çekiç Güç ve Kürt Devleti* (Birinci Baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- ORCHR and UNAMI. (2014). Report on the Protection of Civilians in Armed Conflict in Iraq: 6 July – 10 September 2014. https://www.ohchr.org/documents/countries/iq/unami_ohchr_poc_report_final_6jul_y_10september2014.pdf adresinden 02.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- ORSAM, (2010a). *Türkiye'ye Yönelik Türkmen Göçü ve Türkiye'deki Türkmen Varlığı*. Rapor No: 19. Ankara: ORSAM.
- ORSAM, (2010b). *Irak'tan İrağa: 2003 Sonrası Irak'tan Komşu Ülkelere ve Türkiye'ye Yönelik Göçler*. (Hazırlayanlar: D. Danış, D. Bayraktar, G. Çatır ve E. Salih) Rapor No: 21. Ankara: ORSAM.
- ORSAM, (2017). *Telaferli Türkmen Göçmenlerin Durumu ve Telafer'in Geleceği*. (Hazırlayanlar: B. Duman ve F. T. Aygün) Rapor No: 215. Ankara: ORSAM.
- Özdağ, Ü. (19 Haziran 2014). Davutoğlu'ndan Türkmenlere: “Sessizce Ölünl!!!”. *Yeniçağ Gazetesi*. <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/davutoglundan-turkmenlere-sessizce-olun-31150yy.htm> adresinden 27.12.2018 tarihinde alınmıştır.
- Özdağ, Ü. (2008). *Telafer: Bir Türkmen Kentinin ABD Ordusu ve Peşmergelere Karşı Direnişi* (Birinci Baskı). Ankara: Fark Yayınları.
- Özdemir, E. (2016). “Türk Dış Politikası Açısından Bir Kriz Örneği: I. Körfez Savaşı ve Türkiye'ye Gelen Iraklı Kürt Sığınmacılar (1991)”. *Bölgesel Çalışmalar*, 1 (1). https://www.academia.edu/31101968/T%C3%BCrk_D%C4%B1%C5%9F_Politika_s%C4%B1_A%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan_Bir_Kriz_%C3%96rne%C4%9Fi_I.K%C3%B6rfez_Sava%C5%9F%C4%B1_ve_T%C3%BCrkiye_ye_Gelen_Iraklı_K%C3%BCrt_S%C4%B1nmacılar_1991 _ adresinden 12.03.2019 tarihinde alınmıştır.
- Öznur, H. (2008). *Ülkücü Hareket: Teşkilatlar ve Mücadeleler 2. Cilt* (Üçüncü Baskı). Ankara: Alternatif Yayınları.
- Polk, W. R. (2007). *Irak'ı Anlamak* (Çev. N. Elhüseyni) (İkinci Baskı). İstanbul: NTV Yayınları. (Eserin orijinali 2005 yılında yayımlandı).
- Ravenstein, E. G. (1885). “The Laws of Migration”. *Journal of the Statistical Society of London*. 48 (2), pp. 167-235. https://cla.umn.edu/sites/cla.umn.edu/files/the_laws_of_migration.pdf adresinden 05.12.2017 tarihinde alınmıştır.

- Ravenstein, E. G. (1889). “The Laws of Migration”. *Journal of the Statistical Society of London*. 52 (2), pp. 241-305. https://www.jstor.org/stable/2979333?seq=1#page_scan_tab_contents adresinden 06.12.2017 tarihinde alınmıştır.
- Resmi Gazete, 19.09.2006. *İskan Kanunu*. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/09/20060926-1.htm> adresinden 22.03.2019 tarihinde alınmıştır.
- Saatçi, S. (1996). *Tarihi Gelişim İçinde Irak'ta Türk Varlığı* (Birinci Baskı). İstanbul: İstanbul Araştırma Merkezi.
- Saatçi, S. (2003). *Tarihten Günümüze Irak Türkmenleri* (Dördüncü Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Sağiroğlu, A. Z. (2015). “Türkiye'nin Değişen Göç Karakteri”. *Sosyoloji Divanı Dergisi*, 3 (6), ss. 9-30.
- Sakai, K. (2013). Irak'ta Devletin Kontrol Aracı Olarak “Aşiretleşme”: Ordu Kabine ve Ulusal Meclis Üzerine Gözlemler, *Aşiret ve İktidar: Ortadoğu'da Etnisite ve Milliyetçilik* (Çev. Ö. Ögünç) (Birinci Baskı). F. A. Jabar ve H. Dawod (Derleyenler). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Eserin orijinali 2003 yılında yayımlanmıştır), ss. 133-156.
- Sarınay, Y. (2008). *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları* (Dördüncü Baskı). İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Sayad, A. (2003). “Çifte Yokluk: Göç Ederken Kurulan Hayallerden Göçmen Olmanın Acılarına”. *Toplumbilim Göç Sosyolojisi Özel Sayısı*. 17, ss. 23-29.
- Security Council Resolutions. (1991). *Resolutions 688: Iraq (5 Apr)*. <http://www.un.org/Docs/scres/1991/scres91.htm> adresinden 29.01.2019 tarihinde alınmıştır.
- Semin, A. (2014). “Irak'ta Derinleşen IŞİD Krizi ve Türkmenler”. *Bilgesam Araştırmaları Merkezi*, <http://www.bilgesam.org/incele/1750/-irak'ta-derinlesen-isisid-krizi-ve-turkmenler/#.XCk8wVwzY2w> adresinden 30.12.2018 tarihinde alınmıştır.
- Semin, A. (2015). “Irak'ta IŞİD'le Mücadelenin Başarıya Ulaşması Mümkün Mü?”. *Bilgesam Araştırmaları Merkezi*, 1208. <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-51-20150421561208.pdf> adresinden 07.12.2018 tarihinde alınmıştır.
- Sert, D. Ş. (2015). “Uluslararası Göç Yazımında Bütünleyici Bir Kurama Doğru”, S. G. İhlamur-Öner ve N. A. Şirin Öner. (Derleyenler). *Küreselleşme Çağında Göç* (İkinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 29-48.
- Seven, H. (2014). *Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı* (Birinci Baskı). Ankara: Adalet Yayınevi.

- Sever, M. (2015). *Türkiye'yi Hedef Alan Yasadışı Göçmenler: İstanbul Örneği*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sezer, H. (2003). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Seyahat İzinleri (18-19.Yüzyıl)". *Tarih Araştırmaları Dergisi*. 21 (33), ss. 105-124.
- Sharif, U. A. (2012). *Krallık Döneminde Irak Türkmenlerinin Siyasal Etkinlikleri (1921-1958)*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Sirkeci, İ. (2005). *Irak'tan Türkmen Göçleri ve Göç Eğilimleri*. Ankara: Global Strateji Enstitüsü.
- Sönmezoğlu, F. (2005). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi* (Dördüncü Baskı). İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Suriyeli Mültecilere Üniversite Yolu. (22 Eylül 2012). NTV, https://www.ntv.com.tr/egitim/suriyeli-multecilere-universite-yolu,jN_VmWF4YU2tjsFS9vBt1w adresinden 20.03.2019 tarihinde alınmıştır.
- Sümer, F. (1959). "Irak Türklerinin Tarihine Kısa Bir Bakış". *Türk Yurdu Dergisi*, 275, ss. 9-11.
- Şaul, M. (2015). "Geçmişten Bugüne Siyah Afrika'dan Türkiye'ye Göçler: Kölelikten Küresel Girişimciliğe". *Türkiye'nin Göç Tarihi: 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler* (Derleyenler: M. M. Erdoğan ve A. Kaya) (Birinci Basım). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, ss. 75-118.
- Şen, Y. F. (2007). *Dünya ve Türkiye Perspektifinden Göçmen Kaçakçılığı İnsan Ticareti Organ-Doku Ticareti* (Birinci Basım). Ankara: Kaçakçılık ve Organize Suçla Mücadele Müdürlüğü.
- Şener, B. (2017). Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Uluslararası Göç Olgusu Ve Ulusal Güvenlik Üzerindeki Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 6 (1), ss. 01-31.
- Şenol, D., Erdem, S. ve Erdem, E. (2016). "İŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, ss. 277-292. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/355158> adresinden 31.12.2018 tarihinde alınmıştır.
- Şentürk, D. (2003). *Ortadoğu'da Arap Birliği Rüyası: Saddam'ın Baas'ı* (Birinci Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Şeyh, H. A. (2019, 1 Mayıs). "Haydar Bey ile Telaferli Göçmenler Üzerine Söyleşi". Mamak Deposu, Ankara.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (1947). Irak ile Türkiye Arasında Dostluk ve İyi Komşuluk Antlaşması ve Ek 6 Protokol (1-Dicle, Fırat ve Kolları Sularının Düzene Konması Protokolü, 2-Güvenlik İşlerinde Karşılıklı Yardımlaşma Protokolü, 3-Eğitim, Öğretim ve Kültür İşbirliği Protokolü, 4-Posta, Telgraf ve Telefon Protokolü, 5-

- Ekonomi İşleri Protokolü, 6-Hudut Protokolü). (1947). <http://ua.mfa.gov.tr/detay.aspx?711> adresinden 15.03.2019 tarihinde alınmıştır.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2013). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf adresinden 10.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2015). *İkincil Koruma*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/ikincil-koruma_409_546_551 adresinden 10.02.2018 tarihinde alınmıştır.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2016). *Düzensiz Göç*. http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik adresinden 25.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (22.12.2015). *Türkiye’de Geçici Koruma*. http://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiye%E2%80%99de-gecici-koruma_409_558_1097 adresinden 08.04.2019 tarihinde alınmıştır.
- TBMM. (30 Ocak 2003). *Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz Ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun*. <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4803.html> adresinden 15.03.2019 tarihinde alınmıştır.
- Telafer’den Göç Eden Türkmenler Türkiye Sınırına Ulaştı. (5 Aralık 2016). Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/telaferden-goc-eden-turkmenler-turkiye-sinirina-ulasti/699547> adresinden 09.12.2018 tarihinde alınmıştır.
- Telafer’den Kaçan 1000 Türkmen Aileye Türk-İş ve Kızılay Yardımı. (28 Ocak 2015). Kızılay, <https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberArsiviDetay/1805> adresinden 06.05.2019 tarihinde alınmıştır.
- Telaferli, A. (2015). “Telaferde Kaçak Hareketleri”. *Kardaşlık Dergisi*, 65 (Ocak-Mart).
- Tınç, F. (20 Nisan 2007). Türkmen Gözüyle Telafer, *Hürriyet*. <http://www.hurriyet.com.tr/turkmen-gozuyle-telafer-6366710> adresinden 25.11.2018 tarihinde alınmıştır.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü* (Birinci Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
- Topçuoğlu, R. A. (2015). “Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketleri”., S. G. Ihlamur-Öner ve N. A. Şirin Öner. (Derleyenler). *Küreselleşme Çağında Göç* (İkinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 501-509.
- Tuna, M. (Editör). (2014). *Türkiye ve Yeni Uluslararası Göçler* (Birinci Baskı). Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Turaneline Yardım Eli Kampanyası Devam Ediyor. (25 Kasım 2018). *Türk Ocakları Genel Merkezi*, <https://www.turkocaklari.org.tr/yardim-sosyal-sorumluluk->

- [kampanyalari/turaneline-yardim-eli-kampanyasi-devam-ediyor-9050](https://www.turkocaklari.org.tr/yarim-sosyal-sorumluluk-kampanyalari/turaneline-yardim-eli-kampanyasi-devam-ediyor-9050) adresinden 23.04.2019 tarihinde alınmıştır.
- Türk Ocakları Genel Merkezi. (2019). Yardım-Sosyal Sorumluluk Kampanyaları. <https://www.turkocaklari.org.tr/yarim-sosyal-sorumluluk-kampanyalari> adresinden 29.05.2019 tarihinde alınmıştır.
- Türk Ocakları Tüzüğü. (2016). <https://www.turkocaklari.org.tr/basin-aciklamalari/tuzuk-3510> adresinden 22.04.2019 tarihinde ulaşılmıştır.
- Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı. (2019a). Biz Kimiz. http://turkmeneli.org.tr/biz_kimiz.html adresinden 05.05.2019 tarihinde alınmıştır.
- Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı. (2019b). Vakfın Amaçları. http://turkmeneli.org.tr/biz_kimiz.html adresinden 05.05.2019 tarihinde alınmıştır.
- Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı. (2019c). Türkiye Faaliyetlerimiz. http://turkmeneli.org.tr/turkiye_faaliyetlerimiz.html adresinden 05.05.2019 tarihinde alınmıştır.
- Türkmeneli'ne Türk'ün Elini Uzat. (27 Haziran 2014). *Yeniçağ*, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/turkmeneline-turkun-elini-uzat-99286h.htm> adresinden 14.04.2019 tarihinde alınmıştır.
- Türkmenevi Açılışı Yapıldı. (22 Mart 2015). *Ülkü Ocakları Genel Merkezi*, <https://www.ulkuocaklari.org.tr/turkmenevi-acilisi-yapildi/> adresinden 13.04.2019 tarihinde alınmıştır.
- Türkmenler IŞİD'in Tehdidi Altında. (03 Şubat 2014). Al Jazeera Türk, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/turkmenler-isid-tehdidi-altinda> adresinden 01.01.2019 tarihinde alınmıştır.
- UN News. (22 August 2017). UN Daily News, <http://www.un.org/News/dh/pdf/english/2017/22082017.pdf> adresinden 08.01.2018 tarihinde alınmıştır.
- UNHCR. (2007). İstatistikler. <https://www.unhcr.org/tr/istatistikler> adresinden 12.03.2018 tarihinde alınmıştır.
- UNHCR. (2019). UNHCR'nin Tarihçesi. <https://www.unhcr.org/tr/unhcrnin-tarihcesi> adresinden 21.05.2019 tarihinde alınmıştır.
- Uzun, A. (2015). "Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi". *Ankara Barosu Dergisi*, 1, ss. 105-120.
- Uzun, E. (2016). "Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BMMYK'nın Yapısı, Görevleri ve Uluslararası Mülteci Hukukunun Gelişimindeki Yeri". *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), ss. 60-85.

- Ülkücüler, “Sahra Hastanesi” Kurdu. (18 Mayıs 2015). *Yeniçağ*, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/ulkuculer-sahra-hastanesi-kurdu-114421h.htm> adresinden 15.04.2019 tarihinde alınmıştır.
- Ünlü, G. (2007). *Uluslararası Göç ve Göçmenliğin Değişen Koşulları İçinde Mültecilik*, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Üstel, F. (2004). *İmparatorluktan Ulus Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)* (İkinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wallerstein, I. (1974). “The Rise and Future Demise of the World Capitalist System: Concepts for Comparative Analysis”. *Comparative Studies in Society and History*, 16 (4), pp. 387-415. http://content.csbs.utah.edu/~mli/Renmin%20Summer%202017/1974_Wallerstein_Capitalist_System.pdf adresinden 04.02.2018 tarihinde alınmıştır.
- Weigel, G. (2007, April). Just War and Iraq Wars. *First Things*. 172. <https://www.firstthings.com/article/2007/04/just-war-and-iraq-wars> adresinden 02.12.2018 tarihinde alınmıştır.
- Weiss, M. ve Hassan, H. (2016). *Terör Ordusunun İçyüzü: IŞİD* (Birinci Baskı) (Çev. E. A. Kayhan). İstanbul: Kırmızı Yayınları. (Eserin orijinali 2015’de yayınlandı).
- Wolcott, H. F. (1983). *Transforming Qualitative Data: Description, Analysis, and Interpretation*. Newbury Park, CA: Sage.
- Yahya, M. (2015). IŞİD’in Musul’u Ele Geçirmesinden Sonra Irak’ta Son Durum. BBC News Türkçe. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150609_iraq_musul_analiz adresinden 07.12.2018 tarihinde alınmıştır.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi* (Birinci Baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yazıcı, N. ve Özdağ, Ü. (2014). “Irak’ta Direnen Bir Türkmen Kenti: Telafer”. A. Bakır, S. Saatçi ve A. İ. Öbek (Yayına Hazırlayanlar). *Irak Coğrafyasında Türk Varlığı ve Kültürü Sempozyumu 18-19 Mayıs 2012*. Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, ss. 203-230.
- Yerlikaya, S. (2016). *Şehirler Düşerken: IŞİD Saldırıları, Yıkım ve Göç* (Birinci Baskı). Ankara: Tekin Yayınevi.
- Yıldırım Mat, T. ve Özdan, S. (Haziran 2018). “AB ile Türkiye arasındaki Geri Kabul Anlaşması’nın İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 24 (1), ss. 36-49.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, T. (2017). “Mezhep Çatışmasına Bir Etnik Grup ve Yerel Bağlam Üzerinden Bakmak: Irak Türkmenleri ve Telafer Örneği”. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 4 (2), ss. 41-73.

- Yılmaz, H. R. (2012). “Kerkük Ziyareti ve Irak Türkmenleri (Değerlendirme Notu)”. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*.
[https://www.tepav.org.tr/upload/files/1343998979-9.Kerkuk Ziyareti ve Irak Turkmenleri.pdf](https://www.tepav.org.tr/upload/files/1343998979-9.Kerkuk_Ziyareti_ve_Irak_Turkmenleri.pdf) adresinden 20.01.2019 tarihinde alınmıştır.
- Yılmaz, T. (2009). *Uluslararası Politikada Orta Doğu* (Birinci Baskı). Ankara: Barış Platin Kitabevi.
- Yiğit, A. (2014). “Irak’ta Türklerin Yaşadığı Bölgeler”., A. Bakır, S. Saatçi ve A. İ. Öbek (Yayına Hazırlayanlar). *Irak Coğrafyasında Türk Varlığı ve Kültürü Sempozyumu 18-19 Mayıs 2012* (Birinci Baskı). Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, ss. 184-203.
- Yurtcan, E. (2016). *Yargıtay Kararları Işığında Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti* (Birinci Baskı). Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Zweig, S. (1985). *Dünün Dünyası*. İstanbul: Can Yayınları.
- 23 Nisan’da 220 Koli Yardım Türkmenlere Ulaştı. (23 Nisan 2015). *Türk Ocakları*,
<https://www.turkocaklari.org.tr/yarim-sosyal-sorumluluk-kampanyalari/23-nisan-da-220-koli-yardim-turkmenlere-ulastirildi-7556> adresinden 23.04.2019 tarihinde alınmıştır.



EKLER

Ek-1. Göçmenlere Yönelik Sorular

1. Yaşınız ?

-15-25 () -26-35 () -36-45 () -46-55 () -56-64 () -65+

2. Cinsiyetiniz?

–Kadın () -Erkek ()

3. Öğrenim durumunuz?

–İlkokul () –Ortaokul () –Lise () –Lisans () -Lisans üstü ()

4. Mezhebiniz nedir?

–Şii () –Sünni () –Alevi () –Diğer () –Cevap vermek istemiyorum ()

5. Irak'taki mesleğiniz?

-

6. Ankara'da çalışıyor musunuz?

-Evet () –Hayır ()

7. Çalışıyorsanız mesleğiniz nedir?

-

8. Sigortalı mı yoksa sigortasız mı çalışıyorsunuz?

-Sigortalı () –Sigortasız ()

9. Hanedeki kadın ve erkek sayısı?

-

10. Hanedeki çocuk sayısı?

-

11. Çocuklar okula gidebiliyor mu?

-Evet () –Hayır ()

12. Gitmiyorsa nedeni nedir?

-

13. Evde kaç kişi/aile kalıyor?

-

14. Iraktaki geliriniz ne kadardı?

-200-500\$ () -500-800\$ () -800-1000 () -1000\$+ ()

15. Türkiye'deki geliriniz ne kadar?

-1000-2000 () -2000-3000 () -3000-5000 () – 5000+ ()

16. Hanede başka çalışan var mı?

–Evet () –Hayır ()

17. Hanede çalışanlar kimler?

-Anne () – Baba () –Eş () –Çocuk () – Kardeş () –Diğer ()

18. Ne iş yapıyor?

-

19. Göç sebebiniz IŞİD'in Tellafer'i işgal etmesi midir? Onun dışında bir nedeniniz bulunmakta mıdır?

–Evet () –Hayır () –Diğer ()

20. Yasadışı yollarla mı geldiniz?

-Evet () –Hayır ()

21. Herhangi biri (insan kaçakçısı) göç etmenize yardım etti mi?

-Evet () –Hayır ()

22. Kaçakçı yardım etti ise anlaşılan para miktarı ne kadardır?

-

23. Neden Ankara'ya geldiniz?

–Akrabalarım var () –Tanıdıklarım var () –Sebepsiz () –Diğer ()

24. Türkiye'ye giriş şekli?

–Sınır kapısından () –Diğer ()

25. Ankara'da ikamet süresi?

-

26. Barınmanızı nasıl sağladınız?

–Kendi çabamla () –Akrabalarım sayesinde () –Dernek/vakıf sayesinde () –Devlet yardımıyla () –Diğer ()

27. IŞİD'in Tellafer'den çıktığını biliyor musunuz?

-Evet () –Hayır ()

28. Telafer’de kalan yakınlarınız var mı?

-Evet () –Hayır ()

29. Varsa kimler?

–Akraba () –Anne/baba () –Kardeş () –Çocuk () –Diğer ()

30. Telafer’e geri dönmeyi düşünüyor musunuz?

-Evet () –Hayır ()

31. Dönmeyi düşünmüyorsanız nedenini açıklar mısınız?

-

32. Karşılaştığınız en önemli sosyal sorun nedir?

-Eğitim () –Barınma () –Yoksulluk () –Sağlık () –Diğer ()

33. Bu sorunları çözerken hangi kişi, kurum veya kuruluşlardan yardım alıyorsunuz?

-STK’lar () –Devlet Kurumları () –Kişiler () –Diğer ()

Ek-2. Göçmenlere Yönelik Sorular (Arapça)

هذه الأسئلة للمهاجرين

1. عمرك؟

() +65 () 56-64 () 46-55 () 26-35 () 15-25 ()

2. الجنس؟

ذكر () انثى ()

3. الوضع التعليمي

ابتدائية () متوسطة () اعدادية () بكالوريوس () دراسات عليا ()

4. المذهب

شيعي () سني () علوي () امتنع عن الاجابة ()

5. المهنة في العراق؟

6. هل تعمل في انقرة؟

نعم () كلا ()

7. اذا كانت اجابة النقطة السابقة نعم ماهي الوظيفة التي تعمل به

8. هل لديك تامين في العمل

نعم () كلا ()

9. عدد النساء والرجال في الاسرة؟

10. عدد الاطفال في الاسرة؟

11. هل يذهب الاطفال الى المدرسة

نعم () كلا ()

12. اذا كانت الاجابة كلا ما السبب في عدم ذهاب الاطفال الى المدرسة

13. كم شخص او عائلة تسكن في المنزل ؟

14. كم كان مقدار دخلك في العراق

() \$500-200 () \$800-500 () \$1000 -800 () \$1000+ ()

15. كم هو مقدار دخلك في تركيا

() 2000-1000 () 3000-2000 () 5000-3000 () 5000+ ()

16. هل يوجد احد يعمل في الاسرة

نعم () كلا ()

17. من الذي يعمل في الاسرة

الام () الاب () الاطفال () الاخوة () اخرين ()

18. ماهي الوظيفة التي يعمل بها ؟

19. هل سبب هجرتكم هو احتلال داعش لتلعفر؟ هل هنالك سبب اخر للهجرة

نعم () كلا () اخرى ()

20. هل دخلت الى تركيا بطريقة قانونية

نعم () كلا ()

21. هل ساعدك احد المهربين على الدخول لتركيا

نعم () كلا ()

22. اذا ساعدك احد المهربين ما المبلغ الذي دفعته لهم

23. سبب قدومك الى انقرة ؟

لدي اقارب () لدي معارف () بدون سبب () اخرى ()

24. كيف دخلت الى تركيا

من بوابة الحدود () طرق اخرى ()

25. مدة الإقامة في انقرة

26. كيف قمت بتأمين سكنك

بجهدى الخاص () بجهود الاقارب () بجهود الجمعيات والاقواقف () اخرى ()

27. هل لديك علم بخروج داعش من تلعفر

نعم () كلا ()

28. هل لديك اقارب في تلعفر

نعم () كلا ()

29. اذا كنت الاجابة نعم من هم

اقرباء () الابوين () اخوة () اطفال () اخرى ()

30. هل تفكر العودة الى تلعفر ؟

نعم () كلا ()

31. اذا كانت الاجابة كلا هل ممكن اعطائنا الاسباب

32. ماهي اهم مشكلة اجتماعية واجهتك

التعليم () السكن () الفقر () الصحة () اخرى ()

33. لحل هذه المشكلات من اين تطلب يد المساعدة

منظمات المجتمع المدني (دوائر الدولة) (الاشخاص) (اخرى) ()

Ek-3. Etik Komisyon İzin Yazısı

Evrak Tarih ve Sayısı: 22/07/2019-E.21602



T.C.
ANKARA HACI BAYRAM VELİ
ÜNİVERSİTESİ
Etik Komisyonu



Sayı : 11054618-302.08.01-
Konu : Bilimsel ve Eğitim Amaçlı

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 27.06.2019 tarih ve E.18631 sayılı yazı.

İlgi yazınız ile göndermiş olduğunuz, Enstitünüz Sosyal Politika Bilim Dalı **Yüksek Lisans Merve TOSUNCUK, Doç.Dr. Banu METİN'in** danışmanlığında yürüttüğü **"İŞİD'in Telafer'i İşgali Sonrası Türkmenlerin Yasadışı Göçü ve Sosyal Sorunları: Ankara Örneği"** adlı tez çalışması ile ilgili konu Komisyonumuzun 19.07.2019 tarih ve 11 sayılı toplantısında görüşülmüş olup,

Etik Komisyonunca onaylanan ilgilinin çalışmasının, yapılması planlanan yerlerden izin alınması koşuluyla yapılmasında etik açıdan bir sakınca bulunmadığına oybirliği ile karar verilmiş; karara ilişkin imza listesi ve onaylanan çalışmalar ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Aydın KARAPINAR
Komisyon Başkanı

Araştırma Kod No: 2019-147

Ek:
1- İmza Listesi
2- Onaylı Çalışma

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : KARTAL, Merve
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 30.05.1990 / İzmir
Medeni hali : Evli
Telefon : 05554783178
e-mail : tosuncuk.merve@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	2019
Lisans	Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	2013
Lise	Yunus Emre Anadolu Lisesi	2008

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2018 - 2019	TBMM	Danışman
2017 – 2018	Türk Yurdu Dergisi	Kurumsal Satış Danışmanı
2013 – 2015	Merkür Uluslararası Havacılık Şirketi	Seyahat Danışmanı

Yabancı Dil

İngilizce





le.ahbv.edu.tr